

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - A tökéletes vezeklő alpont

Ezek után egy ijesztő alternatívával állunk szemben. Ez az ember, akiről beszélünk, vagy pontosan az volt (és ma is az), aminek mondta magát, vagy pedig egy eszelős, s még annál is rosszabb. Számomra nyilvánvaló, hogy sem eszelős, sem démon nem volt: következésképpen bármilyen különösnek, ijesztőnek vagy valószínűtlennek tűnik is, el kell fogadnom azt a nézetet, hogy Isten volt és jelenleg is az. Isten szállt le erre az ellenség megszállta világra, emberi alakban.

S mi volt mindezzel a célja? Miért jött el? Természetesen azért, hogy tanítson; de mihelyt bepillantunk az Újszövetségbe vagy bármelyik más keresztény írásba, azt vesszük észre, hogy folyton valami másról beszélnek -- haláláról és feltámadásáról. A keresztények nyilvánvalóan úgy vélik, hogy ebben rejlik a történet lényege. Úgy vélik, elsősorban azért jött a földre, hogy szenvedjen és megöljék.

Mielőtt keresztény lettem volna, az volt a benyomásom, hogy amit a keresztényeknek elsősorban hinniük kell, az egy különös elmélet ennek a halálnak értelmét illetően. Eszerint az elmélet szerint Isten meg akarta büntetni az embereket, amiért elhagyták és a nagy lázadóhoz csatlakoztak, de Krisztus önként vállalta helyettük a büntetést, és így Isten megbocsátott. Nos ma már elismerem, hogy még ez az elmélet sem tűnik számomra oly erkölcstelennek és együgyűnek, mint valaha; de nem erre akarok rámutatni. Amire később rájöttem, az volt, hogy sem ez az elmélet, sem bármelyik más: nem kereszténység. A keresztény hit központja az, hogy Krisztus halála valamiképpen kiengesztelt bennünket Istennel és új indulási lehetőséget adott számunkra. Más lapra tartoznak azok az elméletek, melyek arról beszélnek, hogy ezt hogyan hajtotta végre. Jó néhány elmélet forog közkézen arról, hogyan is viszi végbe; de minden keresztény egyetért abban, hogy igenis, véghezviszi. Elmondom önöknek, én hogyan képezem. Minden értelmes ember tudja, hogy ha fáradt és éhes, akkor az étel jót fog tenni. De a táplálkozás modern elmélete a vitaminokról és a fehérjékről valami más dolog. Az emberek akkor is megették az ebédjüket és jobban érezték magukat utána, amikor még semmit sem hallottak a vitaminok elméletéről: és ha egyszer felhagynak ezzel az elmélettel, akkor is ugyanúgy elfogyasztják majd ebédjüket. - A Krisztus halálára vonatkozó elméletek nem azonosak a kereszténységgel: ezek csak hatására vonatkozó magyarázatok. A keresztények rendszerint nem értenek egyet abban, hogy mennyire fontosak ezek az elméletek. Saját egyházam - az anglikán egyház - egyikről sem állítja, hogy az a helyes. A római egyház kissé továbbmegy. De úgy vélem, mind egyetértenek abban, hogy a dolog lényege messze fontosabb, mint bármilyen magyarázat, amivel a teológusok előálltak. Szerintem valószínűleg elismerik, hogy soha, semmilyen magyarázat sem fog megfelelni a valóságnak. De amint e könyv bevezetőjében mondtam, én csak laikus vagyok, és ennél a pontnál mély vízbe kerülünk. Csak azt tudom elmondani, hogy én hogyan látom a dolgot, de nem állok jót érte. Nézetem szerint az elméletek nem saját maguk képezik azt, amit el akarnak velünk fogadtatni. Önök közül biztosan sokan olvasták Jeanst vagy Eddingtont. Amikor ők meg akarják magyarázni az atomot vagy valami hasonlót, akkor olyan leírást adnak, amiből az ember alkothat magának egy gondolati képet. De egyúttal figyelmeztetnek is bennünket arra, hogy ez a kép nem az, amit a tudósok tulajdonképpen hisznek. Amit a tudósok hisznek, az egy matematikai képlet. A kép csak arra szolgál, hogy segítsen megérteni a képletet. A képek nem igazak olyan értelemben, mint ahogy a képlet igaz; nem a valóságot nyújtják, hanem csak valami többé-kevésbé hasonlót hozzá. Csak segítségnek szánták, de ha nem segítenek, akkor el is dobhatjuk őket. Magát a lényegét nem lehet képileg ábrázolni, csak matematikailag kifejezni. Mi is ugyanebben a helyzetben vagyunk. Hisszük, hogy Krisztus halála az a pont a történelemben, amikor valami abszolút elképzelhetetlen kívülről sugárzik át a mi világunkba.

S ha nem tudjuk képszerűen ábrázolni még azokat az atomokat sem, amelyek pedig saját világukat építik, persze ezt sem leszünk képesek ábrában leírni. Valóban, ha úgy éreznék, hogy teljesen meg tudjuk érteni, maga e tény mutatná, hogy nem az, aminek vallja magát -- a megfoghatatlan, a magától létező, a természetén túli, amely villámcsapásként hasított a világba. Azt kérdezheti valaki, mi haszon származik ebből nekünk, ha egyszer nem értjük. Ám erre könnyű válaszolni. Az ember anélkül is elfogyaszthatja ebédjét, hogy pontosan értené, miként táplálja őt az étel. Az ember anélkül is elfogadhatja, amit Krisztus tett, hogy tudná, hogyan fejti ki hatását; s valóban, az ember biztosan nem is tudja, hogyan hat, amíg el nem fogadta.

Azt mondják nekünk, Krisztus értünk halt meg, halála elmosta bűneinket, és azzal, hogy meghalt, magát a halált tette lehetetlenné. Ez a képlet. Ez a kereszténység. Ez az, amit hinnünk kell. Minden elmélet, amit arról állítunk fel, hogy Krisztus halála hogyan hajtja mindezt végre, nézetem szerint teljesen másodrendű: ezek csak tervezetek vagy sematikus rajzok, melyeket el kell hagynunk, ha nincsenek segítségünkre, de még ha segítenek is, akkor sem szabad összekeverni őket magával a lényeggel. Mindazonáltal érdemes megvizsgálni néhány ilyen elméletet.

Legtöbben azt ismerik, amit korábban említettem, nevezetesen, hogy Isten azért bocsátott meg nekünk, mert Krisztus önként vállalta helyettünk a büntetést. Nos, első pillanatra nagyon ostoba elmélet. Ha Isten kész volt megbocsátani nekünk, akkor miért nem bocsátott meg? És mi értelme lehetett annak, hogy inkább egy ártatlan személyt büntessen meg? Amennyire én látom, egyáltalán semmi, ha a büntetésre bírósági értelemben gondolunk. Másrészt viszont, ha adósságra gondolunk, nem kevés értelme van annak, hogy valaki, akinek van valami vagyona, fizessen ahelyett, akinek nincs. Vagy ha a "bírság (büntetés!) megfizetését" nem büntetés értelemben vesszük, hanem általánosabb értelemben, mint pl. "vállalni a következményeket", vagy "kifizetni a számlát", akkor természetesen általános tapasztalat, hogy ha valaki csávéba került, akkor a kiszabadításával járó nehézség rendszerint egyik jó barátjára hárul.

Nos, miféle kutyaszorítóba került maga az ember? Megpróbált saját maga boldogulni, mintha a saját maga ura volna. Más szóval, a bukott ember nemcsak tökéletlen teremtmény, akinek meg kell javulnia, hanem lázadó, akinek le kell tennie a fegyvert. A fegyverletétel, a megadás, a bocsánatkérés, megértése annak, hogy rossz úton jártunk, és készen állni arra, hogy újrakezdjük az életet az alapokról, ez az egyetlen kivezető út a "kutyaszorítóból". Ez a megadási folyamat - ez a mozgás teljes sebességgel hátra - az, amit a keresztények megbánásnak neveznek. Nos, a megbánás egyáltalán nem kellemes dolog. Sokkal nehezebb valami, mint megalázkodni. Azt jelenti, hogy elfelejtjük mindazt az önhittséget és makacsságot, amibe évezredek alatt begyakoroltuk magunkat. Azt jelenti, hogy megöljük saját magunk egy részét, hogy egyfajta halált vállalunk. A bánathoz tulajdonképpen jó emberre van szükség. S itt van a probléma lényege: csak egy rossz embernek van szüksége megbánásra, viszont csak egy jó ember tud tökéletesen megbánni valamit. Minél rosszabbak vagyunk, annál jobban van rá szükségünk, és annál kevésbé tudjuk megtenni. Egyetlen személy tudná megtenni, az, aki tökéletes, s épp neki nem volna rá szüksége.

Ne felejtsük el, ez a megbánás, ez az önkéntes alávetés a megalázkodásnak és egyfajta halálnak, nem olyan valami, amit Isten megkövetel tőlünk, mielőtt visszavenne bennünket, nem olyasmi, amit elenged nekünk, ha úgy tetszik Neki: mindez csupán leírása annak, hogy milyen a hozzá való visszatérés. Ha arra kérnénk Istent, hogy e nélkül vegyen vissza minket, akkor valójában csak azt kérnénk Tőle, hogy engedjen vissza bennünket anélkül, hogy visszamennénk. Ez nem történhet meg. Helyes, akkor hát végig kell csinálnunk. De ugyanaz a

rossz, ami miatt szükségünk van a visszatérésre, tesz bennünket ugyanakkor képtelenné arra, hogy megtegyük. Meg tudjuk tenni, ha Isten segít? Igen, de mire gondolunk akkor, amikor Isten segítségéről beszélünk? Azt gondoljuk, hogy Isten mintegy ad Magából egy keveset belénk. Kölcsönöz nekünk valamennyit saját gondolkodóképességéből, s ezért van az, hogy gondolkozunk, belénk ülteti szeretetének egy kis részét, és ezért van az, hogy szeretjük egymást. Amikor egy gyereket írni tanítunk, fogjuk a kezét, amíg a betűket formálja: azaz azért formálja a betűket, mert mi formáljuk őket. Mi azért szeretünk és gondolkozunk, mert Isten szeret és gondolkozik, és tartja közben a kezünket. Ha nem buktunk volna el, akkor mindez könnyű volna. De sajnos, most Isten segítségére van szükségünk valami olyan megtételéhez, amelyet Isten a maga természetéből eredően sohasem tesz - nevezetesen, hogy megadjuk magunkat, hogy szenvedjünk, hogy engedelmeskedjünk, hogy meghaljunk. Isten természetében semmi sem felel meg ennek a folyamatnak. Az az út, amelyhez most leginkább Isten vezetésére van szükségünk, az az út, amelyen Isten, természetéből fakadóan sohasem járt. Isten csak azt tudja megosztani, amije van: ezzel pedig nem rendelkezik, nincs benne az Ő természetében.

Ám ha, tételezzük fel, hogy Isten emberré válik, hogy a mi emberi természetünk, amely tud szenvedni és meghalni, egy személyben olvad össze Isten természetével, akkor ez a személy tud rajtunk segíteni. Ő alá tudja vetni az akaratát, tud szenvedni és meghalni, mivel ember; és tökéletesen tudja ezt megtenni, mivel Isten. Önök és én csak akkor tudunk keresztülmenni ezen a folyamaton, ha Isten megteszi azt bennünk; Isten azonban csak akkor tudja megtenni, ha emberré lesz. Törekvéseink, hogy így haljunk meg, csak akkor lesznek sikeresek, ha mi, emberek részt veszünk Isten halálában, éppúgy, mint ahogy gondolkozásunk is csak azért lehet eredményes; mert az Ő intelligenciájának egy cseppje. Azonban nem lehetünk részesei Isten halálának, ha Isten nem hal meg, Ő viszont csak akkor halhat meg, ha emberré lesz. Ebben az értelemben fizeti Ő meg a mi adósságunkat és szenved el értünk azt, amit Neki Magának egyáltalán nem kellene elszenvednie.

Hallottam, egyesek arról panaszkodnak, hogy ha Jézus Isten is volt és ember is, akkor szenvedése és halála veszített szemükben az értékéből, "mivel olyan könnyű lehetett számára". Mások (nagyon helyesen) csak szemrehányást tudnak tenni ennek az ellenvetésnek hálátlanságáért. Engem leginkább az az értetlenség lep meg, amit ez a megjegyzés elárul. Egy szempontból persze igaza van azoknak, akik így vélekednek. Sőt még alá is értékelték állításukat. A tökéletes engedelmesség, a tökéletes szenvedés, a tökéletes halál nemcsak azért volt könnyebb Jézusnak, mert Isten volt, hanem csakis azért volt lehetséges, mert Isten volt. De azért ez biztosan nagyon furcsa ok volna arra, hogy ne fogadjuk el mindezeket. A tanító meg tudja formálni a betűket a gyerek számára, mivel ő felnőtt és tud írni. Ez természetesen megkönnyíti a tanító dolgát, s mivel ez a művelet könnyebb a számára, azért tud segíteni a gyerekeknek. Ha a gyerek visszautasítaná őt azzal, hogy "az olyan könnyű a felnőtteknek" és arra várna, hogy egy másik gyerektől tanuljon meg írni, aki pedig maga sem tud (és nincs "tisztességtelen" előnye), akkor nem valami gyorsan boldogulna. Ha fuldoklom egy sebes folyóban, az egyik lábával még a parton álló ember segíteni tud nekem és megmentheti az életemet. Vissza kellene kiáltanom neki (elakadó lélegzettel): "Nem, ez nem tisztességes! Önnek előnye van! Az egyik lába a parton van!?" Ez az előny - hívjuk tisztességtelennek, ha úgy tetszik - az egyetlen oka annak, hogy egyáltalán hasznomra tud lenni. Vajon kinél keresnénk segítséget, ha nem annál, aki erősebb nálunk? Ez a saját nézetem arról, amit a keresztények megváltásnak neveznek. De ne feledkezzünk meg róla, hogy ez is csak egy kép a többihez. Ne keverjük össze magával a lényeggel, és ha nincs segítségünk, vessük el!

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Áldásos ragály alpont

Ezt a fejezetet azzal a kéréssel kezdem, hogy egy bizonyos képet rögzítsenek tisztán az emlékezetükben. Képzeljének el két egymás fölött fekvő könyvet az asztalon. Nyilvánvaló, hogy az alsó könyv tartja, támasztja alá a másikat. Az alul lévő könyv miatt helyezkedik el a felső, mondjuk, két inchre az asztal felszínétől, ahelyett, hogy érintené azt. Nevezzük az alul lévő könyvet A-nak és a fent lévő B- nek. A-nak a helyzete idézi elő B helyzetét. Ez eddig világos. Most képzeljük el - persze ez nem történhet meg, de szemléltetésnek megteszi -, hogy mindkét könyv öröktől fogva ebben a helyzetben van. Ebben az esetben B helyzete mindig A helyzetéből következik, viszont A helyzete nem létezhetett volna B helyzete előtt. Más szavakkal: az eredmény nem az ok után következik. Természetesen az eredmények rendszerint így következnek: előbb esszük meg az uborkát és utána jön a gyomorrontás. De nem minden okkal és következménnyel van így.

Azonnal látni fogják, miért tartom ezt fontosnak. Néhány oldallal előbb azt mondtam, hogy Isten olyan lény, aki három személyt foglal magában, miközben egy lény marad, hasonlóképpen a kockához, amely hat négyzetet tartalmaz, bár közben térbeli test. Azonban amint elkezdem magyarázni, hogyan kapcsolódnak egymáshoz ezek a Személyek, olyan szavakat kell használnom, amelyek miatt úgy fog hangzani, mintha egyikük hamarabb lett volna ott, mint a többi. Az első személyt Atyának, a második személyt Fiúnak hívjuk. Azt mondjuk, hogy az első nemzi, hozza létre a másodikat; ezt nemzésnek és nem alkotásnak nevezzük, mivel amit az első létrehoz, az ugyanolyan lényegű, mint Ő maga. Ily módon az "Atya" szó az egyetlen, amelyet használni kell. De sajnos ez azt sugallja, hogy Ő van ott elsőként, mint ahogy egy földi atya is előbb létezik, mint a fia. De ez nem így van. Ezzel kapcsolatban nincs előbb és utóbb. És ezért tartom fontosnak megvilágítani, hogyan lehet egy dolog a másíknak forrása, vagy oka, vagy eredete anélkül, hogy előbb lenne. A Fiú létezik, mert az Atya létezik; de soha nem volt olyan idő, amely előtt az Atya létrehozta a Fiút. Talán az alábbi a legjobb mód arra, hogyan képzeljük ezt el. Éppen most kértem önöket, hogy képzeljék el azt a két könyvet, s valószínűleg a legtöbben meg is tették. Azaz képzeletben végrehajtottak egy cselekedetet és ennek eredményeként van egy gondolatbeli képük. Teljesen nyilvánvaló, hogy az elképzelés mint cselekedet volt az ok és a gondolatbeli kép az okozat vagy eredmény. De ez nem jelenti azt, hogy előbb képzeltük el, és csak aztán kaptuk meg a képet. Abban a pillanatban, hogy elképzeltük, ott volt a kép. Akaratuk tartotta önök előtt a képet egész idő alatt. Mégis, ez az akarat cselekvés és a kép pontosan ugyanabban a pillanatban kezdődött és ugyanakkor is fejeződik be. Ha lenne egy olyan Lény, aki mindig is létezett, és mindig is elképzelt valamit, akkor cselekedete mindig is létrehozna egy gondolatbeli, szellemi képet; de a kép éppolyan örök volna, mint maga a cselekedet.

Ugyanígy kell elképzelnünk azt is, hogy a Fiú úgyszólván mindig is az Atyából árad, mint a fény a lámpából, a meleg a tűzből vagy a gondolatok az agyból. Ő az Atya önkifejezése, az Atya mondanivalója. És nem volt olyan idő, amikor ne mondotta volna. De észrevették, mi megy végbe? A fénynek, a melegnek ezek a képei azt a benyomást keltik, mintha az Atya és a Fiú két dolog lenne két Személy helyett. Úgyhogy végül is az Újszövetség ábrázolása az Atyáról és Fiúról sokkal pontosabbnak tűnik, mint bármi más, amivel megpróbáljuk azt helyettesíteni. Ez történik mindig, amikor eltérünk a Biblia szavaitól. Egy rövid időre ugyan igen helyes, ha eltávolodunk, abból a célból, hogy valami különleges részletet tisztázzunk. De mindig vissza kell térnünk. Természetesen Isten sokkal jobban tudja Magát leírni, mint ahogy mi volnánk erre képesek. Jól tudja, hogy az első és második Személy közötti kapcsolat sokkal inkább hasonlít az Atya és Fiú kapcsolatához, mint bármi más, amire gondolni tudunk. A

legfontosabb azonban azt tudni, hogy ez a szeretet kapcsolata. Az Atyának öröme telik a Fiúban; a Fiú felnéz az Atyára.

Mielőtt továbbsmennénk, figyeljük meg ennek gyakorlati jelentőségét. A legkülönbözőbb emberek szeretik ismételtetni a keresztény állítást, hogy "az Isten: szeretet". Ámde közben nem veszik észre, hogy ezeknek a szavaknak csak akkor van valódi értelme, ha Isten legalább két Személyből áll. A szeretetet az egyik személy érzi a másik személy iránt. Ha Isten egyetlen Személy volt, akkor Ő, mielőtt a világot megteremtette, nem volt szeretet. Természetesen amikor ezek az emberek azt mondják, hogy az Isten szeretet, gyakran valami egészen másra gondolnak; valójában azt gondolják, hogy "a szeretet: Isten". Igazán azt gondolják, hogy a szeretet érzését, bárhol és bárhol keletkezik is és bármilyen eredményt hoz, nagy tisztelettel kell kezelni. Talán igen; de ez egészen más, mint amit a keresztények gondolnak, amikor azt állítják, hogy "az Isten: szeretet". Ők azt hiszik, hogy a szeretet élő, dinamikus tevékenysége tevékenykedik Istenben öröktől fogva és teremtett minden mást.

S mellesleg talán ez a legjelentősebb különbség a kereszténység és a többi vallás között; nevezetesen az, hogy a kereszténységben az Isten nem statikus valami, még csak nem is személy, hanem dinamikus, lökötető tevékenység, élet, majdnem valami dráma. Ha nem gondolnak tiszteletlennek, azt mondom, hogy valamiféle tánc. Az Atya és a Fiú közötti egység olyan élő, konkrét valami, hogy ez az egység maga is Személy. Tudom, hogy ez majdnem megfoghatatlan, de tekintsük a következőképpen. Mint tudják, amikor az emberek együtt vannak a családban, a klubban vagy a szakszervezetben, akkor annak a családnak, klubnak vagy szakszervezetnek a "szelleméről" szoktak beszélni egymás közt. S azért beszélnek ezek szelleméről, mert az egyes tagok, amikor együtt vannak, sajátos beszéd- és viselkedési módot fejlesztenek ki magukban, amely nem volna, ha külön lennének egymástól. (Ez a testületi magatartás persze lehet jobb vagy rosszabb, mint az egyéni.) Olyan ez; mintha valami közösségi személy jönne létre. Természetesen nem valóságos személy, csupán hasonló egy személyhez. De hát éppen ez az egyik különbség Isten és közöttünk. Ami az Atya és a Fiú együttes életéből kinő, az valóságos Személy, lényegében a harmadik az Istent képező három Személy közül.

Ezt a harmadik Személyt "szakmai" nyelven Szentléleknek vagy Isten "szellemének" nevezik. Ne aggassa önöket és ne lepődjenek meg, ha Őt elméjükben bizonytalanabbnak és homályosabbnak találják, mint a másik kettőt. Azt hiszem, megvan az oka, hogy ennek miért kell így lenni. A keresztény életben rendszerint nem Őrá tekintünk. Ő mindig rajtunk keresztül cselekszik. Ha az Atyára úgy tekintünk, mint aki valahol "ott, kint" van előttünk, és a Fiúra úgy, mint aki mellettünk áll, segít imádkozni, s megpróbál bennünket az Atya egyik újabb fiává változtatni, akkor a harmadik Személyre úgy kell gondolnunk, mint aki bennünk van, mögöttünk van. Talán egyesek könnyebbnek találják, ha a harmadik Személlyel kezdik és visszafelé haladnak. Az Isten: szeretet, és ez a szeretet munkálkodik az embereken keresztül, főleg a keresztények egész közösségén keresztül. De a szeretetnek ez a szelleme öröktől fogva az Atya és a Fiú közötti szeretet.

No és miért fontos mindez? Fontosabb, mint bármi az egész világon! Ennek a háromszemélyű életnek egész drámája, tánca, rendszere bennünk kell hogy lejátszódjék; vagy fordítva, mindnyájunknak be kell lépnie ebbe a rendszerbe, el kell foglalnunk helyünket ebben a táncban. Nincs más út ahhoz a boldogsághoz, amelyre Isten bennünket megalkotott. A jó dolgokat éppúgy, mint a rosszakat, mint tudjuk, bizonyosfajta "fertőzéssel" kapjuk meg. Ha melegedni akarunk, közel kell állni a tűzhöz; ha vizesek akarunk lenni, bele kell menni a vízbe. Ha örömet, erőt, békét, örök életet akarunk, akkor közel vagy bele kell kerülni ahhoz

vagy abba, ami mindezekkel rendelkezik. Nem holmi díjakról van szó, amelyeket Isten, ha úgy akarja, egyszerűen kioszt bárkinek. Hatalmas forrásai ezek az energiának és a szépségnek, amelyek a valóság kellős közepéből törnek elő. Ha közel vagyunk hozzájuk, permetük benedvesít bennünket, ha nem, szárazak maradunk. Ha egyszer egy ember egyesült Istennel, hogyan tudna örökké élni? S ha egyszer egy ember elvált Istentől, mi mást tehetne, mint hogy elsovad és meghal?

De hogyan kell az embernek Istennel egyesülni? Hogyan lehetséges számunkra, hogy befogadjanak minket a háromszemélyű életbe?

Emlékeznék rá, mit mondtam a 2. fejezetben a nemzésről és az alkotásról. Isten nem nemzett bennünket, Ő csak megalkotott minket; természetes állapotunkban nem vagyunk Isten fiai, hanem csak, hogy úgy mondjam, szobrok. Nincs bennünk Zoe, vagyis szellemi élet, csak Bios, azaz biológiai élet, aminek gyorsan vége szakad és meghalunk. Amit pedig a kereszténység kínál nekünk, az az, hogy ha engedjük Istent a maga módján eljárni, akkor osztozhatunk Krisztus életében. S ha ezt tesszük, akkor olyan életben fogunk osztozni, amely nemzés útján jött létre és amelyet nem alkottak, olyan életben, amely mindig is létezett és mindig is fog létezni, s ami nem más, mint Krisztus, az Isten Fia. Úgy fogjuk szeretni az Atyát, mint Ő, és a Szentlélek tölt el bennünket. Isten Fia azért jött a világra és azért lett ember, hogy átterjessze a többi emberre azt az életet, amellyel Ő rendelkezik, és oly módon, amit én "áldásos ragály"-nak nevezek. Minden kereszténynek kissé Krisztusnak kell lenni. Egyszerűen nincs más célja annak, hogy keresztények legyünk.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Hit 2 alpont

Valami olyasmit szeretnék először is mondani, amit jó volna, ha mindenki gondosan figyelembe venne. Ez pedig a következő. Ha ez a fejezet semmit sem jelent önöknek, ha úgy tűnik, olyan kérdéseket próbál megválaszolni, amelyeket önök sohasem kérdeztek, akkor azonnal tegyék le a könyvet, s egyáltalán ne törődjenek vele. Vannak bizonyos dolgok a kereszténységben, amelyeket kívülről lehet megérteni, mielőtt még az ember keresztény volna. De sok olyan dolog is van, amelyet nem lehet megérteni, mielőtt egy darabig el nem jutottunk a keresztény úton. Ezek a dolgok tisztán gyakorlatiak, bár nem látszanak annak. Útmutatások arra nézve, hogyan járjunk el, ha az utazás folyamán keresztútra, akadályra bukkanunk, és addig nincs is e dolgoknak értelme, amíg el nem értük ezeket a helyeket. Ha olyan megállapítást találunk a keresztény írásokban, amelyekkel nem tudunk mit kezdeni, ne törődjünk vele, ne feszegessük. El fog jönni az a nap, amikor - talán évek múltán - hirtelen megértjük, mit is jelent. Ha valaki már most megérténé, akkor az csak kárt okozna neki.

Természetesen mindez éppúgy ellenem szól, mint bárki más ellen. Amit ebben a fejezetben próbálok meg elmagyarázni, talán még előttem áll. Talán csak azt gondolom, hogy eljutottam oda, ahová még nem jutottam el. Csak arra kérhetem a tanult keresztényeket, hogy gondosan figyeljenek és mondják meg, mikor tévedek; a többieket pedig arra, hogy bizonyos fenntartással fogadják, amit mondok, mivel segítségül szolgálhat, de nem vagyok biztos benne, hogy igazam van.

A második, magasabb értelemben vett hitről próbálok beszélni. Éppen most említettem, hogy a hit kérdése ebben az értelemben akkor merül fel, amikor valaki a saját szintjén megpróbálta komolyan gyakorolni a keresztény erényeket, és azt találta, hogy kudarcot vallott; s azt is

látta, hogy még ha meg is tudná valósítani azokat, csak visszaadná Istennek azt, ami már úgyszólván az övé. Más szóval, amikor felismeri, hogy csődben van. Nos, még egyszer: ami Istent pontosan érdekli, az nem egészen maguk a cselekedeteink. Őt az érdekli, hogy bizonyos típusú, minőségű emberek legyünk - olyan lények, amilyeneknek Ő akart bennünket -, akik egy bizonyos módon viszonyulnak Hozzá. Nem toldom meg azzal, hogy "egymáshoz is", mert ez beleértendő; ha jó viszonyban vagyunk Vele, feltétlenül jó viszonyban leszünk embertársainkkal is. Hasonlással élve: amikor a kerék küllői jól illeszkednek a kerékagyba és az abroncsba, egymáshoz viszonyítva is helyes helyzetben kell lenniük. Mindaddig, amíg valaki úgy gondol Istenre, mint valami vizsgáztatóra, aki valamilyen feladatot elkészített vele, vagy a szemben álló félnek tekinti Őt egy bizonyos alkudozásban, mindaddig, amíg igényekre, követelésekre és ellenkövetelésekre gondol Isten és saját maga között, addig nincs helyes viszonyban Vele. Addig nem fogja fel helyesen, hogy mi ő, és mi Isten. És nem is kerülhet helyes kapcsolatba Vele, amíg fel nem fedezi csődbe jutásának tényét.

Amikor azt mondom, "felfedezi", valóban azt is gondolom, nem pusztán csak szajkózom. Természetesen minden gyerek, ha kapott valami vallásos nevelést, egykettőre azt fogja mondani, hogy semmit sem tudunk Istennek följánlani, ami ne volna már az Övé, és még azt sem vagyunk képesek Neki följánlani anélkül, hogy valamit vissza ne tartanánk. De most arról beszélek, hogy ezt tényleg fölfedezzük: hogy tényleg tapasztalat útján jöjjünk rá, hogy ez így van.

Ebben az értelemben most már nem tudjuk felfedezni saját kudarcunkat Isten törvényének megtartása terén, hacsak nem próbálkozunk a lehető legalaposabban (és azután vallunk kudarcot). Hacsak nem igazán próbáljuk meg, bármit is mondunk, mindig ott lesz tudatunk mélyén az a gondolat, hogy ha legközelebb keményebben próbálkozunk, sikerül majd egészen jónak lenni. Így, bizonyos értelemben, az Istenhez visszavezető út az erkölcsi erőfeszítésnek, az egyre erősebb próbálkozásnak az útja. De egy másik értelemben nem a próbálkozás az, ami valamikor is célhoz vezet bennünket. Ez a sok próbálkozás végül is elvisz minket ahhoz a döntő fontosságú pillanathoz, amikor Istenhez fordulunk, és ezt mondjuk: "Neked kell megtenned, én nem tudom."

Könyörgök, ne kezdjék el most kérdezni magukat: "Eljutottam-e erre a pontra?" Ne kezdjék el figyelni saját gondolataikat, hogy meglássák, elérkezett-e ez a pillanat. Ez rossz vágányra viszi az embert. Amikor a legfontosabb dolgok történnek életünkben, gyakran nem is tudjuk, pillanatnyilag mi is történik. Az ember nem valami gyakran mondja magának: "Hé! Hát én is felnőttem." Sokszor csak visszatekintve érti meg, hogy mi történt és ismeri fel azt, amit az emberek a "felnőni" kifejezésen értenek. Ezt még egyszerű dolgokban is észrevehetjük. Aki aggódva kezdi figyelni magát, hogy vajon alszik-e már, az nagy valószínűséggel ébren marad. Aztán amiről beszélek, nem biztos, hogy mindenkivel egy pillanat alatt esik meg, mint Szt. Pállal vagy Bunyannal; lehet, hogy oly fokozatosan megy csak végbe, hogy nem képes az illető megjelölni a pontos órát, de még a kérdéses évet sem. S ami számít, az magának a változásnak a természetében van, s nem abban, hogy mit érzünk, amikor végbemegy. Ez az a változás, ami a saját erőfeszítéseink fölötti bizakodásból abba a kétségbeesésbe vált át, hogy semmit sem tudunk tenni magunkért, és az egészet Istenre bízunk.

Tudom, hogy ezek a szavak, "Istenre bízunk", félreérthetők, de egyelőre meg kell hagyni őket. Annak az értelmére, hogy egy keresztény valamit Istenre bíz, azt jelenti, hogy minden bizalmát Krisztusba helyezi; bízik benne, hogy Krisztus valahogy megosztja majd vele azt a tökéletes emberi engedelmséget, amelyet Ő születésétől keresztre feszítéséig tanúsított, hogy Krisztus Magához hasonlóvá fogja tenni az embert és bizonyos értelemben jóváteszi fogyatékoságait.

A keresztény nyelvezet szerint, meg fogja osztani velünk "fiúságát", s bennünket is, Magához hasonlóan, "Isten fiaivá" fog tenni; a IV. könyvben megkísérlem majd, hogy e szavak értelmét egy kissé tovább vizsgáljam. Ha úgy tetszik, mondhatjuk azt is, hogy Krisztus valamit ajánl semmiért, sőt mindent kínál semmiért. Bizonyos értelemben az egész keresztény élet abban áll, hogy elfogadjuk ezt a rendkívül figyelemreméltó ajánlatot. A nehézség abban áll, hogy elérjünk arra a pontra, amikor felismerjük, hogy minden, amit tettünk, és amit tudunk tenni, semmit sem jelent. Mi azt szeretnénk, ha Isten figyelembe venné jó pontjainkat és nem lenne tekintettel a rosszakra. Bizonyos értelemben azt is mondhatjuk, hogy még sohasem győzte le senki a kísértést úgy, hogy abbahagyta volna próbálkozásait, feladta volna a küzdelmet. Azonban mindaddig nem hagyhatjuk abba a próbálkozást igazából és a megfelelő okból, amíg meg nem próbáltuk teljes erőnkéből. Más értelemben viszont az, hogy mindent Krisztusnak engedünk át, nem jelenti természetesen azt, hogy abbahagyjuk a próbálkozást. A Benne való bizalom azt foglalja magában, hogy megpróbálunk mindent megtenni, amit mond. Semmi értelme sincs azt mondani, bízunk valakiben, ha nem fogadjuk meg a tanácsát. Így ha valóban átadtuk magunkat Neki, ebből annak kell következnie, hogy megpróbálunk Neki engedelmeskedni. De egy más, újabb, kevésbé nyugtalan módon. Ne azért tegyük meg e dolgokat, hogy megmeneküljünk, hanem mert Ő már elkezdte megmentésünket. Nem annak reményében, hogy cselekedeteink jutalmául a mennyországba kerülünk, hanem mert mindenképpen egy bizonyos módon akarunk cselekedni, hiszen a menny első halvány sugara már bennünk van.

A keresztények gyakran vitatják, hogy a jó cselekedet vezeti-e célhoz őket, vagy a Krisztusba vetett hit. Igazán nincs rá jogom, hogy egy ilyen nehéz kérdéstről szóljak, de úgy tűnik nekem, mintha azt kérdezné valaki, hogy az ollónak melyik szára a szükségesebb. Csak komoly erkölcsi erőfeszítés után juthatunk el arra a pontra, hogy feladjuk a küzdelmet. A Krisztusban való hit az egyetlen, ami megmenthet bennünket ezen a ponton a kétségbeeséstől: s a Benne való hit feltétlenül jó cselekedeteket kell hogy eredményezzen. A kétféle igazságnak - amellyel a különböző csoportokhoz tartozó keresztények egymást vádolták - két paródia felelhetne meg; ezek talán jobban megvilágítják az igazat. Az egyik csoportot a következő állítás miatt vádolták: "Csak a jó cselekedetek számítanak. A legjobb cselekedet a szeretet, a karitás. A legjobb módja a karitásznak az adakozás. A legjobb hely, ahová pénzt adhatsz, az egyház. Ezért hát adj nekünk 10000 fontot, s mi majd átsegítünk a nehézségeken." Erre az értelmetlenségre természetesen az a válasz, hogy az ilyen szándékkal végzett jó cselekedetek, nevezetesen, hogy a mennyországot meg lehet vásárolni, egyáltalán nem jó cselekedetek, hanem csak üzleti spekulációk.

A másik csoportot annak az állításával vádolták, hogy "A hit az egyetlen, ami számít. Tehát ha hited van, nem számít, mit teszel. Csak vétkedd, fiam, élvezd az életet, és Krisztus majd gondoskodik róla, hogy ez végül semmit se számítson." Erre a lehetetlenségre meg az a válasz, hogy ha az, amit Krisztusban való "hiten" értünk, nem foglalja magában, hogy figyelembe vegyük, amit mond, akkor az egyáltalán nem hit, nem a Benne való hit vagy bizalom, hanem csak valamilyen Vele kapcsolatos elméletnek szellemi elfogadása.

A Biblia azonban, úgy látszik, eldönti a kérdést, amikor a két dolgot egyetlen csodálatos mondatba sűríti. Az első fele így hangzik: "Félelemmel és remegéssel munkáldok a saját üdvösségeden", amiből úgy tűnik, mintha minden rajtunk és jó cselekedeteinken múlna, de a második rész így folytatja: "mivel Isten munkáldok benned" - amiből úgy látszik, mintha Isten tenne mindent, és mi semmit. Attól tartok, az ilyen dolgoknál kerülünk összeütközésbe a kereszténységben. Zavarban vagyok, de nem vagyok meglepve.

Amint látják, azt próbáljuk megérteni és egymástól szigorúan elkülöníteni, amit Isten tesz, és azt, amit az ember tesz, amikor Isten és ember együttműködnek. S természetesen kezdjük azt gondolni, olyan ez, mint amikor két ember együtt dolgozik úgy, hogy azt mondhatják: "Ő megtette ezt, én meg tettem azt." De ez a fajta gondolkodás eredménytelen. Isten nem ilyen. Ő bennünk is van és kívülünk is: még ha meg is tudnánk érteni, hogy ki mit tett, nem hiszem, hogy volna emberi nyelv, amely azt helyesen ki tudná fejezni. Am az erre irányuló törekvések során a különböző egyházak különböző dolgokat mondanak. Látni fogjuk viszont, hogy még azok is, akik a legjobban hangsúlyozzák a jó cselekedetek fontosságát, azt mondják, hogy szükségünk van hitre; s akik a legjobban ragaszkodnak a hithez, azt mondják, hogy tegyünk jót. Mindenesetre eddig jutottam a megértésben.

Azt hiszem, minden keresztény egyet fog velem érteni, ha azt mondom, hogy bár először úgy tűnik, a kereszténység csupa erkölcs, csupa kötelesség és szabály, bűn és erény, mégis továbbvisz bennünket, sőt átvezet valahová, amely túl van mindezekén. Egy olyan ország tűnik fel az ember szeme előtt, ahol ezekről a dolgokról legfeljebb csak tréfából beszélnek. Ott mindenki úgy el van telve jóssággal, mint ahogy a tükör világossággal. De nem nevezik azt jósságnak. Nem is gondolnak rá. Túlságosan el vannak foglalva azzal, hogy arra a forrásra tekintsenek, ahonnan a jószág jön. De ez már közel van ahhoz a helyszínhez, ahol az út túlmeleg a mi világunk peremén. Ezen túl senki sem láthat nagyon messzire; de sok ember messzebbre lát, mint én.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: A keresztény magatartás - Az erkölcsi felfogás három összetevője alpont

Van egy történet egy iskolás gyerekről, akit megkérdeztek, mit gondol, milyen az Isten. Azt felelte, hogy amennyire ő el tudja képzelni, "Isten olyanféle személy, aki mindig körbeszimatol, hogy lássa, ha valaki jól érzi magát, és aztán megpróbálja azt megszüntetni." Attól tartok, ilyen gondolatot ébreszt az "Erkölc" szó sok embernek a fejében: valamit, ami beavatkozik, valamit, ami véget vet annak, hogy éljük világunkat. A valóságban az erkölcsi szabályok: irányelvek az emberi gépezet működéséhez. Minden erkölcsi szabály arra szolgál, hogy ennek a gépezetnek a működésében megakadályozza az üzemzavart, a feszültséget, a súrlódást. Ezért tűnik úgy első pillantásra, mintha e szabályok keresztelnék természetes hajlamainkat. Amikor egy berendezés használatára oktatnak bennünket, az oktató mindig ezt mondja: Nem, ne úgy "csinálja", mivel persze úgy tűnik, hogy minden rendben van és ez a természetes módja a gép kezelésének, pedig hát a valóságban más a helyzet.

Egyesek szívesebben beszélnek erkölcsi "ideálokról", mint erkölcsi szabályokról, szívesebben erkölcsi "idealizmusról", mint erkölcsi tekintélyről. Az persze teljesen igaz, hogy az erkölcsi tökéletesség "ideál", abban az értelemben, hogy nem tudjuk elérni. Ebből a szempontból nekünk, embereknek mindenféle tökéletesség csak ideál; soha nem sikerülhet, hogy tökéletes gépkocsivezetők vagy tökéletes teniszjátékosok legyünk, vagy hogy egy tökéletesen egyenes vonalat húzzunk. De még egy másik értelemben is nagyon félrevezető lehet, ha az erkölcsi tökéletességet ideálnak mondjuk. Amikor valaki azt mondja, hogy egy bizonyos nő, ház, hajó vagy kert az "ő ideálja", akkor nem azt gondolja (hacsak nem bolond), hogy mindenki másnak is ugyanaz kell hogy legyen az ideálja. Az ilyen dolgokban megvan a lehetőségünk arra, hogy különböző ízlésünk és ezért különböző ideálunk legyen. Azonban igen veszélyes, hogy ha olyan valakit, aki keményen igyekszik megtartani az erkölcsi törvényt, "az emelkedett ideálok emberének" jellemeznék, mivel ez arra készítetne bennünket, hogy azt képzeljük, az erkölcsi tökéletesség az illető privát ízlése, s mi többiek nem vagyunk hívatva azt megosztani. Ez

katasztrofális hiba lenne. A tökéletes magatartás talán éppoly elérhetetlen, mint vezetésnél a tökéletes sebességváltás; de azért szükséges ideál, amely az emberi gépezet igazi természetéből eredően minden emberre vonatkozik, éppúgy, mint ahogy a tökéletes sebességváltás is ideál minden gépkocsivezető számára a gépkocsik valódi természetéből adódóan. És még veszélyesebb volna azt gondolni magunkról, hogy a "magas ideálok" embere vagyunk, azért, mert megpróbálunk egyáltalán nem hazudni (ahelyett, hogy csak néha hazudnánk), vagy soha nem elkövetni házasságtörést (ahelyett, hogy csak ritkán követnénk el), vagy sohasem durvaskodni (ahelyett, hogy csak mértékkel lennénk durvák). Ez beképzeltté tehetne bennünket és azt gondolhatnánk, hogy különleges emberek vagyunk, hogy megérdemeljük a gratulációt "idealizmusunkért". Tulajdonképpen ugyanígy elvárhatnánk a gratulációt azért is, hogy amikor összeadást végzünk, megpróbáljuk azt helyesen végrehajtani. A tökéletes aritmetika természetesen "ideál"; biztosan fogunk hibákat elkövetni az egyes számításokban. De semmi különös nincs abban, ha megpróbálunk egészen pontosak lenni minden számítás minden lépésében. Ostoba dolog volna, ha nem próbálnánk meg; hiszen minden hiba csak problémát okoz később. Ugyanígy minden erkölcsi kudarc is gondot fog okozni, valószínűleg másoknak is, de magunknak biztosan. Amikor szabályokról és tekintélyről beszélünk "ideálok" és "idealizmus" helyett, akkor segítünk magunknak, hogy emlékezetünkbe idézzük ezeket a tényeket.

Most menjünk egy lépéssel tovább. Két módja van annak, hogy az emberi gépezet elromoljék. Az egyik az, amikor az egyének elsodródnak egymástól, vagy amikor összeütköznek és kárt okoznak egymásnak, csalással, bántalmazással. A másik eset az, amikor az egyénen belül történik valami helytelen, amikor különböző összetevői (képességei, vágyai stb.) más-más irányba hatnak, vagy amikor ezek összekeverednek egymással. Legjobban akkor kaphatunk képet erről, ha alakzatban hajózó flottának képzeljük magunkat. A tengeri út csak akkor lesz sikeres, ha először is a hajók nem ütköznek össze, nem kerülnek egymás útjába, s másodsor, ha mindegyik hajó alkalmas a tengeri hajózásra és hajtóműveik rendben vannak. E két feltétel közül valójában egyik sem lehet meg a másik nélkül. Ha a hajók folyton összeütköznek, akkor nem maradnak sokáig biztonságosak. Másrészt, ha elromlanak kormányműveik, akkor nem fogják tudni elkerülni az összeütközéseket. Vagy képzeljük az emberiséget egy zeneművet játszó zenekarnak. Eredményességéhez két tényező szükséges. Mindegyik zenész egyéni hangszerének a többivel összhangban kell lenni, és mindegyiknek a megfelelő pillanatban kell belépni úgy, hogy együtt hangozzanak a többivel. Van azonban valami, amit még nem vettünk figyelembe.

Nem tettük fel azt a kérdést, hogy hová is igyekszik a flotta, vagy hogy milyen darabot próbál előadni a zenekar. A hangszerek lehetnek ugyan jól összehangolva és mind a megfelelő pillanatban léphetnek be, az előadás azonban mégsem lesz sikeres, ha arra szerződötték őket, hogy tánczenét szolgáltatassanak, de nem játszanak mást, mint gyászindulókat. S ugyanígy, bármilyen jól hajózik is a flotta, utazása kudarc lesz, ha New York-i rendeltetés helyett valójában Calcuttába érkezik.

Úgy tűnik tehát, hogy az erkölcs három kérdéssel foglalkozik. Először az egyének közötti tisztességes magatartással és összhanggal. Másodsor az egyes egyénen belüli tényezők elrendezésével és összhangba hozatalával. Harmadszor az emberi élet egészének általános céljával: mi végre van az ember a világon, más szóval: milyen irányt kell venni az egész flottának, vagy milyen darabot akar játszani a zenekar karmestere. Bizonyára észrevették már, hogy a modern ember majdnem mindig csak az elsőre gondol és elfelejti a másik kettőt. Amikor az újságban egyesek úgy nyilatkoznak, hogy a keresztény erkölcsi követelmények megtartására törekszünk, akkor rendszerint csak arra gondolnak, hogy törekszünk a nemzetek,

osztályok és egyének közötti jóindulatra és becsületességre; vagyis csak az első tényezőre gondolnak. Amikor az ember arról beszél, hogy mit akar tenni, és ezt mondja: "Ez nem lehet rossz, mivel senkinek sem árt", akkor is csak az elsőt veszi figyelembe. Úgy véli, ha nem ütközik bele a legközelebbi másik hajóba, nem számít, milyen az ő hajója belülről. S egész természetes, hogy amikor az erkölcsről kezdünk gondolkozni, akkor elsőnek a társadalmi kapcsolatokkal kezdjük. Először is azért, mert a rossz erkölcs következményei ezen a téren egészen nyilvánvalóak és mindennap találkozunk velük: háború, szegénység, korrupció, hazugság, selejtes munka stb. Továbbá azért is, mert amíg csak az első tényezőhöz ragaszkodunk, addig nagyon kevés a véleményeltérés az erkölccsel kapcsolatban. Csaknem mindenki, minden időben egyetértett azzal (elméletben), hogy az embereknek becsületesnek, jóindulatúnak és segítőkésznek kell lenniük egymáshoz. S bár természetes, hogy ezzel kezdjük, de ha erkölcsi gondolkodásunk itt megáll, akkor akár ne is gondolkodtunk volna semmiről sem. Ha nem térünk rá a második tényezőre - az egyéni belüli rendcsinálásra -, akkor csak becsapjuk önmagunkat.

Mi értelme volna, ha azt parancsolnánk a hajóknak, kormányozzanak úgy, hogy elkerüljék az összeütközést, ha a valóságban olyan öreg, rozzant bárkák, hogy még csak kormányozni sem lehet őket? Mi értelme volna papíron megfogalmazni a társadalmi magatartás szabályait, ha nagyon jól tudjuk, hogy irigységünk, gyávaságunk, rossz modorunk és önhittségünk tulajdonképpen megakadályoz bennünket abban, hogy megtartsuk őket? Egy pillanatig sem gondolom, hogy nem kell igen komolyan megfontolnunk társadalmi és gazdasági rendszerünk megjavítását. Viszont azt határozottan állítom, hogy ennek a megfontolásnak az eredménye csak pusztán értelmetlenség lesz, hacsak nem fogjuk fel, hogy kizárólag az egyéni bátorság és önzetlenség tarthat igazán működésben bármilyen rendszert. Általában elég könnyű eltávolítani azt a korrupciót és erőszakoskodást, ami a jelenlegi rendszerben végbemegy: de amíg az emberek ravaszak és erőszakosak, addig mindig fognak új módszereket találni, hogyan folytassák a régi játékot az új rendszerben is. Törvényes úton, a jog erejével nem tudjuk az embereket megjavítani: s jó emberek nélkül nincs jó társadalom. Ezért kell továbblépnünk és gondolnunk a második tényezőre is: az egyéni erkölcsre.

Azt gondolom azonban, hogy itt sem állhatunk meg. Most ahhoz a ponthoz érkeztünk, ahol a mindenségre vonatkozó különféle elképzelések különböző magatartásra vezetnek. S első pillantásra igen ésszerűnek látszana, hogy megálljunk, mielőtt még ide érkeznénk és tovább foglalkoznánk az erkölcsnek azokkal a részeivel, amelyekben minden értelmes ember egyetért. De tehetjük-e ezt? Emlékezzünk csak rá, hogy a vallás egy sor olyan megállapítást tartalmaz bizonyos tényekről, amelyek vagy igazak, vagy hamisak. Ha igazak, akkor ebből egy sor következtetés fog származni az emberi flotta helyes hajózásával kapcsolatban; ha viszont hamisak, akkor egy másik sor következtetés. Például térjünk vissza ahhoz az emberhez, aki azt mondja, egy dolog csak akkor rossz, ha ártalmára van más embereknek. Ő világosan látja, hogy nem szabad kárt okoznia a hajóraj többi hajójának, de meggyőződéssel vallja azt is, hogy amit a saját hajójával tesz, az kizárólag az ő dolga. De vajon nem egészen más a helyzet akkor, ha a hajó a saját tulajdona, mint ha nem az övé? Vajon nem egészen más-e a helyzet, ha magam vagyok az ura, vagy mondjuk háziura a saját testemnek-lelkemnek, mint ha csak bérlője vagyok, aki felelős az igazi háziúrnak? Ha valaki más alkotott engem, a saját céljaira, akkor egy sereg olyan kötelességem lesz, amely nem lenne, ha egyszerűen a magam ura lennék.

A kereszténység azt is állítja továbbá, hogy minden ember örökké fog élni, s ez vagy igaz, vagy tévedés. Nos, sok olyan dolog van, amivel nem volna érdemes törődni, ha mondjuk csak hetven évig élünk, de amikkel nagyon komolyan kellene törődnünk, ha örökké fogunk élni. Rossz természetünk vagy féltékenységünk talán fokozatosan erősödik, de csak oly mértékben,

hogy ez hetven év alatt nem lesz igazán észrevehető. De egymillió év alatt abszolút pokollá válhat! Ha a kereszténységnek igaza van, akkor tulajdonképpen a pokol az igazán pontos szakmai kifejezés arra, hogy milyenné válhat az ember. S a halhatatlanság egy másik különbséget is hoz, amely, hogy el ne felejtsem, kapcsolatban van a totális kormányzás és a demokrácia közötti különbséggel. Ha az emberek csak hetven évet élnek, akkor az állam, vagy egy nemzet, vagy egy civilizáció - amely ezer évig is eltarthat - sokkal fontosabb, mint az egyén. De ha a kereszténység igazat mond, akkor az egyén nemcsak hogy fontosabb, de összehasonlíthatatlanul fontosabb ezeknél, mivel az egyén örökké fennmarad, míg egy állam vagy egy civilizáció élete ahhoz viszonyítva csak egy pillanat.

Ha tehát az erkölcsről akarunk elmélkedni, akkor úgy látszik, gondolnunk kell mind a három tényezőre, mind a három részre: az ember és ember közötti kapcsolatokra, az egyes emberen belüli állapotra, és az ember és az őt létrehozó hatalom közötti kapcsolatra. Az elsőben mindnyájan együtt tudunk működni. A nézeteltérések a másodiknál kezdődnek és a harmadiknál válnak komollyá. A harmadik területén merülnek fel a legfőbb különbségek a keresztény és a nem keresztény erkölcs között. A könyv hátralévő részében a keresztény álláspontot fogom összefoglalni, úgy tekintve az egészet, hogy a kereszténységnek van igaza.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - Néhány ellenvetés alpont

Ha pedig ez az alapja az említetteknek, akkor jobb, ha megszilárdítjuk ezt az alapot, mielőtt tovább mennénk. A levelekből azt láttam, hogy sokan nehezen tudják megérteni, mi is ez az emberi természeti törvény, vagy erkölcsi törvény, vagy a tisztességes magatartásnak a szabálya.

Például egyesek ezt írták nekem: "Amit ön erkölcsi törvénynek hív, az nem egyszerűen a mi nyájösztönünk, s vajon nem éppúgy fejlődött ki bennünk, mint a többi ösztön?" Nos, nem tagadom, hogy rendelkezhetünk nyájösztönrel is, de ez nem az, amit erkölcsi törvényen értek. Mindnyájan tudjuk, milyen érzés, mikor az ösztön hajt bennünket - az anyai ösztön, a nemi ösztön vagy az önfenntartás ösztöne. Ilyenkor erős kényszert vagy vágyat érzünk arra, hogy egy bizonyos módon cselekedjünk. S természetesen néha ugyanilyen vágyat érzünk arra is, hogy segítsünk valakinek: ez a vágy kétségtelenül a nyájösztönnek tulajdonítható. De vágyat érezni arra, hogy segítsünk, teljesen különbözik attól az érzéstől, hogy segítenünk kell, akár tetszik, akár nem. Tételezzük fel, hogy egy veszélyben lévő ember segítségért kiált.

Valószínűleg két kívánság támad bennünk: az egyik, hogy segítsünk (a nyájösztön következtében), a másik, hogy tartsuk távol magunkat a veszélytől (az önfenntartásnak köszönhetően). Ám ezen a két indítékon kívül találunk még magunkban valami harmadikat is, amely azt mondja, hogy a segítség impulzusát kell követnünk és a továbbállás impulzusát el kell nyomnunk. Nos, ez a valami, ami választ két ösztön közül, és megszabja, hogy melyiket kell bátorítanunk, nem lehet egyik sem a kettő közül. Akkor már azt is mondhatnánk, hogy a kotta, amely előírja, hogy egy adott pillanatban egy bizonyos hangot játszunk a zongorán és ne egy másikat, maga az egyik hang a billentyűkön. Az erkölcsi törvény megmondja, melyik hangot kell játszsanunk, ösztöneink csupán a billentyűk.

Van egy másik mód is annak felismerésére, hogy az erkölcsi törvény nem egyszerűen csak egyik ösztönünk. Ha két ösztön kerül összeütközésbe, s az illető agyában nincs más e két ösztönön kívül, akkor nyilvánvalóan az erősebb ösztön fog győzni. De azokban a pillanatokban, amikor leginkább tudatában vagyunk az erkölcsi törvénynek, akkor ez rendszerint azt mondja nekünk, hogy a két impulzus közül a gyengébb mellett foglaljunk

állást. Valószínűleg sokkal inkább akarunk biztonságban lenni, mint segíteni a fuldoklónak: de az erkölcsi törvény azt mondja, hogy mégis segítsünk neki. S ugye, nemegyszer arra is biztat bennünket, hogy a természetesnél erősebbé tegyük a helyes impulzust? Úgy értem, gyakran érezzük kötelességünknek, hogy serkentsük a nyájösztönt, képzelőerőnk felkeltésével, szánalmunk felébresztésével stb., hogy ezáltal elegendő erőt gyűjtsünk a helyes dolog megtételére. De hát nyilvánvalóan nem ösztönösen cselekszünk, amikor nekilátunk, hogy egy ösztönt erősebbé tegyünk, mint amilyen. Az, ami azt mondja nekünk: "Alszik a nyájösztönöd, ébreszd fel!", nem lehet maga a nyájösztön. Az, ami megmondja, hogy melyik hangot kell a zongorán hangosabban játszani, nem lehet maga a hang.

Van egy harmadik mód is arra, hogyan tekintsük ezt a kérdést. Ha az erkölcsi törvény egyik ösztönünk, akkor meg kellene tudni jelölni magunkban egy olyan impulzust, amely mindig "jónak" volt nevezhető és mindig megegyezett a helyes magatartás szabályával. Csakhogy erre nem vagyunk képesek. Nincs egyetlen olyan ösztönünk sem, amelyre az erkölcsi törvény ne mondaná néha, hogy nyomjuk el, vagy olyan, amelyre néha azt mondja, hogy bátorítsuk. Téves azt gondolni, hogy egyes ösztöneink - mondjuk, az anyai szeretet vagy a hazaszeretet - jók, míg mások, mint a nemi és a harci ösztön, rosszak. Mindössze úgy véljük, hogy azok az alkalmak, amikor a harci ösztönt és a nemi vágyat vissza kell szorítani, sokkal gyakrabban fordulnak elő, mint azok, amikor az anyai szeretetről vagy a hazaszeretetről van szó. Vannak azonban olyan helyzetek, amikor egy házasembernek kötelessége bátorítani a nemi ösztönét és egy katonának a harci ösztönét. Vannak olyan esetek is, amikor az anya gyermekei iránti és egy férfi hazája iránti szeretetét háttérbe kell szorítani, mivel ezek igazságtalanságra vezetnének más emberek gyermekeivel vagy más országokkal szemben. Szigorúan véve nincs olyan kategória, hogy jó vagy rossz ösztön. Gondoljunk csak újra a zongorára. Nincs kétféle hang rajta: helyes és helytelen. Mindegyik hang helyes a maga idejében, és helytelen egy más alkalommal. Az erkölcsi törvény nem egyik ösztönünk, vagy ösztöneink együttese, hanem az a valami, ami létrehozza az összhangot (amit jóságnak vagy helyes magatartásnak nevezünk) ösztöneink irányításával.

Ennek a megállapításnak mellesleg jelentős gyakorlati következményei is vannak. A legveszélyesebb, amit csak tehetünk, ha kiválasztunk a saját természetünkből egy ösztönt, és úgy tekintjük, mintha azt minden áron követnünk kellene. Egy sincs köztük olyan, amely ne változtatna bennünket igazi ördögökké, ha abszolút irányelvnek tesszük meg. Azt gondolhatnánk, hogy az emberiség szeretete ebből a szempontból biztos irányelv, de nem az. Ha megfeledekezünk az igazságról, akkor egyszer csak ott találjuk magunkat, amint szerződéseket szegünk, az "emberség kedvéért" bűnperekben bizonyítékokat hamisítunk, s végül kegyetlen és álnok emberekké válunk.

Mások azt írták: "Nemde, amit ön erkölcsi törvénynek nevez, csak egy társadalmi megállapodás, konvenció, valami, amit a nevelés olt belénk?" Úgy gondolom, hogy itt félreértésről van szó! Akik ezt a kérdést teszik fel, rendszerint magától értetődőnek tekintik, hogy ha valamit szüleinktől és tanárainktól tanultunk, akkor az csak valami emberi gondolat lehet. Természetesen nem így van. Mindnyájan megismertük az iskolában a szorzótáblát. Egy olyan gyermek viszont, aki egyedül nő fel egy elhagyott szigeten, nem ismeri azt. De hát ebből nem következik, hogy a szorzótábla egyszerűen csak emberi találmány, valami, amit az emberek maguknak készítettek, és másképp is elkészíthették volna, ha akarták volna. Teljes mértékben egyetérték azzal, hogy a tisztességes viselkedés szabályát szüleinktől és tanárainktól tanultuk, mint ahogy bármi mást is. De a tanult dolgok egy része pusztán konvenció, megállapodás kérdése, ami lehetne másképpen is - például azt tanultuk, hogy az utakon a balra hajts szabálya szerint közlekedjünk, de éppen úgy követhetnénk a jobbra hajts

szabályát is -, míg más részük, mint például a matematika, valódi igazságok. Az a kérdés, hogy az emberi természeti törvény melyik csoportba tartozik.

Két ok is van arra, hogy azt állítsuk: a matematikával tartozik egy csoportba. Az első az, amit már az első fejezetben is említettem, hogy bár vannak különbségek az egyes korok és országok erkölcsi felfogása között, a különbségek azonban igazán nem nagyok - közel sem olyan nagyok, mint azt az emberek képzelik -, és ugyanaz a törvény felismerhetően vonul végig rajtuk, míg a pusztá konvenciók, mint például az autóval való közlekedés szabálya vagy az egyes viseletek fajtái, bármilyen mértékben különbözhetnek egymástól. A másik ok a következő: Amikor azokról a különbségekről beszélünk, amelyek az egyik nép és a másik nép erkölcsi felfogásában mutatkoznak, gondolunk-e arra, hogy az egyik nép erkölcsi felfogása jobb vagy rosszabb, mint a másiké? S hogy az esetleges változások jelentettek-e javulást? Ha nem, akkor természetesen nem lehetséges erkölcsi haladás. A haladás nemcsak változást jelent, hanem jobbulást is. Ha az erkölcsi elképzeléseket összességükben tekintve egyik sem volna igazabb vagy jobb, mint a másik, akkor nem volna értelme, hogy előnyben részesítsük a civilizált erkölcsöt a vad erkölcshez, a keresztény erkölcsöt a náci erkölcshez képest. Mi hiszünk abban, hogy azok, akik megpróbálták saját koruk erkölcsi felfogását megváltoztatni, reformerek és úttörők voltak, olyanok, akik jobban értették az erkölcsi kérdéseket, mint felebarátaik. Nagyon helyes. Viszont abban a pillanatban, amikor azt mondjuk, hogy az egyik erkölcsi felfogás jobb, mint a másik, akkor valójában mind a kettőt egy bizonyos szinthez mértük, megállapítva, hogy az egyik közelebb áll ehhez a mércéhez, mint a másik. Ám ez a mérce, amihez két dolgot hasonlítottunk, olyasvalami, ami mind a kettőtől különbözik. Valójában mind a kettőt valami valódi erkölcshez hasonlítottuk, elismerve ezzel, hogy létezik valami olyan dolog, ami igazán helyes, függetlenül attól, amit az emberek gondolnak, és hogy egyes emberek nézetei közelebb vannak ehhez az igazán helyeshez, mint másokéi. Vagy fejezzük ki a következőképpen. Ha a mi erkölcsi nézeteink igazabbak és a náciéi kevésbé igazak, akkor kell lenni valaminek - valami igazi erkölcsnek -, amelyhez képest igazak lehetnek. Annak az oka, hogy az önök elképzelése New Yorkról pontosabb vagy kevésbé pontos, mint az enyém, az, hogy New York valóságos hely, amely teljesen függetlenül létezik attól, amit bármelyikünk gondol róla. Amikor New York nevét kiejtve mindegyikünk csupán "arra a városra gondol, amit a fejében elképzeli", hogyan lehetne bármelyikünknek is pontosabb elképzelése róla, mint a másiknak? Fel sem merülhetne az igazság vagy a hazugság kérdése. Hasonlóképpen, ha a tisztességes magatartás szabálya csupán azt jelentené, "amit valamely nép történetesen éppen jónak lát", akkor semmi értelme sem lenne azt mondani, hogy bármely nép valaha is helyesebb volt ítéleteiben, mint a másik; s azt is értelmetlenség volna állítani, hogy a világ erkölcsileg jobb vagy rosszabb lett.

Akkor hát azt a következtetést kell levonnom, hogy bár a tisztességes magatartásra vonatkozó emberi elképzelések közötti különbségek olyasmint sejtetnek, hogy nincs igazi, természetes magatartási törvény egyáltalán, mégis mindaz, amit ezekről a különbségekről gondolnunk kell, éppen ennek az ellenkezőjét igazolják. Ámde még egy észrevételt, mielőtt befejezném. Találkoztam olyanokkal, akik azért túlozták el a különbségeket, mivel nem választják el az erkölcsi különbségeket a ténybeli meggyőződés különbségeitől. Például valaki ezt mondta nekem: "Háromszáz évvel ezelőtt Angliában az emberek boszorkányokat végeztek ki. Ezt nevezi ön az emberi természet vagy a helyes magatartás törvényének?" De hát minden bizonnyal azért nem végzünk ki most boszorkányokat, mert nem hiszünk létezésükben. Ha hinnénk benne, ha tényleg azt gondolnánk, hogy akadnak olyan emberek, akik eladták magukat az ördögnek és ezért természetfölötti hatalmat kaptak tőle, s ezt arra használják, hogy megöljék felebarátaikat, vagy megőrjítsék őket, vagy rossz időt hozzanak, akkor biztosan mind egyetértenénk abban, hogy ha valaki megérdemli a halálbüntetést, hát ezek a

mocskos árulók megérdemlik. Itt nincs különbség az erkölcsi elvben, különbség csak a tényekben van. Talán jelentős tudásbeli haladás, ha nem hiszünk a boszorkányokban; de nincs erkölcsi haladás abban, ha nem végezzük ki őket, amikor úgy véljük, hogy nem léteznek. Nem fogunk humánusnak mondani olyan valakit, aki azért nem rak le egérfogókat, mivel úgy gondolja, hogy nincs egér a házban.

A felfedezések.hu engdélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok! - A jó és a rossz, mint a világmindenség értelmének kulcsa alpont

1. Az emberi természet törvénye

Mindenki hallott már veszekedést. Néha mulatságosnak hangzik, néha csak kellemetlennek. De bármiképpen hangzik is, úgy hiszem, tanulhatunk valami nagyon fontosat, ha figyelünk arra, ami elhangzik. A veszekedők ilyesfélét mondanak: "Mit szólna hozzá, ha valaki ugyanezt tenné önnel?" - "Ez az én helyem, én voltam itt előbb!" - "Hagyd békén, nem tesz neked semmi rosszat!" - "Miért kell neked elsőnek betolakodni?" - "Adj egy kis narancsot, én is adtam az enyémből!" - "Ugyan már, megígérted!" Az emberek mindig mondanak ilyeneket, tanult emberek éppúgy, mint tanulatlanok, gyermekek éppúgy, mint felnőttek.

Számomra az az érdekes ezekből a megjegyzésekből, hogy aki teszi őket, nem csupán azt említi, hogy a másik magatartása történetesen nem tetszik neki. Hanem hivatkozik bizonyos magatartási normákra, számítva arra, hogy a másik ismeri azokat. S a másik igen ritkán válaszolja: "A pokolba a normáiddal." Csaknem majdnem mindig azt próbálja helyett kifejezésre juttatni, hogy amit éppen tett, az valójában nincs igazán a norma ellen, vagy ha mégis, akkor van valami különleges mentsége erre. Azt a látszatot kelti, mintha ebben a sajtóságtos esetben valami rendkívüli oka volna arra, hogy aki először elfoglalta a helyet, ne tartsa azt meg, vagy hogy a helyzet egészen más volt, amikor ő kapta a darab narancsot, vagy hogy valami olyasmi merült fel, ami mentesíti őt attól, hogy ígéretét megtartsa. Valójában nagyon úgy tűnik, hogy mindkét fél fejében megfordul a "fair play"-nek, vagy az illendő magatartásnak vagy az erkölcsi magatartásnak, vagy bárminek akarjuk is hívni, valamiféle törvénye vagy szabálya, amelyben igazán egyetértenek. És tényleg gondolnak erre. Ha nem gondolnának rá, akkor persze küzdhetnének, mint az állatok, de nem vitatkozhatnának a szó emberi értelmében. A veszekedés azt jelenti, megpróbálják bebizonyítani, hogy a másik téved, a másik a hibás. Semmi értelme sem volna megpróbálni ezt, ha nem volna valamiféle megállapodás közöttünk, hogy mi a Jó és mi a Rossz; éppúgy, mint ahogy semmi értelme sem volna azt mondani, hogy egy labdarúgó szabálytalanságot követett el, ha nem volna valamilyen megállapodás a futball szabályairól.

Nos, ezt a jóra és rosszra vonatkozó törvényt vagy szabályt hívták valamikor természeti törvénynek. Ha ma beszélünk a természeti törvényről, akkor rendszerint olyan valamit értünk ezen, mint a nehézségi erő, az átöröklés vagy a kémia törvényei. De amikor a régi gondolkodók a jó és rossz törvényét "természeti törvénynek" nevezték, akkor ezen valóban az emberi természet törvényét értették. Az volt az elképzelés, hogy éppen úgy, ahogyan minden testet a gravitáció szabályoz, az egyes szervezeteket pedig a biológiai törvények, úgy az embernek nevezett teremtménynek is megvan a maga törvénye - mindenesetre azzal a nagy különbséggel, hogy egy test nem választhatja meg, engedelmeskedjék-e a nehézségi erő törvényének vagy sem, de az ember választhat: engedelmeskedik-e az emberi természet törvényének vagy megszegi azt.

Fogalmazhatjuk másképpen is. Minden ember, minden pillanatban alá van vetve egy egész sor különböző törvénynek, de ezek között csak egyetlenegy van, amelyet szabadon megszeghet. Mint test a nehézségi erő uralma alatt áll, és nem szállhat azzal szembe; ha alátámasztás nélkül hagyjuk a levegőben, nincs más választása, mint hogy lezuhanjon, akár egy kő. Mint élő szervezet, különböző biológiai törvényeknek van alávetve, s ezeknek éppúgy engedelmeskednie kell, akár egy állatnak. Azaz engedelmeskednie kell azon törvényeknek, amelyek egyformán vonatkoznak rá és más dolgokra. De az a törvény, amely jellemző az ember természetére, s amely nem vonatkozik sem állatra, sem növényre, sem szervetlen dologra, az az egyetlen, melyet megszeghet az ember, ha neki úgy tetszik.

Ezt a törvényt azért hívták természeti törvénynek, mivel úgy vélték, hogy mindenki ismeri a természetből, és nem kell külön tanítani. Persze azt nem gondolták, hogy hébehóba ne találánánk olyan különös valakire, aki azt nem ismeri, csakúgy, mint ahogyan találhatunk néhány embert, aki színvak vagy nincs hallása. De az emberi fajt egészen tekintve mégis úgy gondolták, hogy az illő magatartásról szóló emberi elképzelés nyilvánvaló mindenki számára. Úgy vélem, igazuk volt. Ha ugyanis nem volt igazuk, akkor mindaz, amit a háborúról mondtunk, merő értelmetlenség. Mi értelme volt azt mondani, hogy az ellenségnek nincs igaza, ha a Jó nem valami realitás, amit a náci alapjában véve éppen olyan jól ismertek, mint mi, s amit a gyakorlatban tenniük kellett volna? Ha nem lett volna fogalmuk arról, hogy mit értünk mi jó alatt, akkor is ugyanúgy harcolni kellett volna ellenük, de ezért éppoly kevésbé hibáztathattuk volna őket, mint mondjuk a hajuk színéért.

Tudom, néhányan azt mondják, hogy a természeti törvény vagy a rendes magatartás mindenki által ismert gondolata téves, mivel a különböző civilizációknak és a különböző koroknak egészen eltérő erkölcsi felfogása volt.

Ám ez nem igaz. Voltak ugyan eltérések az egyes korok erkölcsi felfogásában, de ez sohasem ment el odáig, hogy teljes egészében különböztek volna a nézetek. Ha valaki veszi magának a fáradságot, hogy összehasonlítsa, mondjuk, a régi egyiptomiak, babilóniaiak, indiaiak, kínaiak, görögök és rómaiak erkölcsi tanítását, az lesz a legmeglepőbb számára, mennyire hasonlítanak ezek a tanok egymásra és a mienkhez. Ennek néhány bizonyítékát összeállítottam egy másik könyv, Az ember megsemmisítése (The Abolition of Man) függelékében; most azonban csak azt kérem az olvasótól, gondoljon arra, mit is jelentene egy teljesen eltérő erkölcsi felfogás. Képzeld el egy olyan országot, ahol azért csodálják az embereket, mert elfutnak a csatában, vagy ahol valaki azért érez büszkeséget, mert rászedte mindazokat, akik a legjóságosabban bántak vele. Éppen így elképzelhetünk egy olyan országot is, ahol kétszer kettő öt. Az emberek különböztek abban a tekintetben, hogy kikkel szemben kell önzetlennek lenniük, hogy vajon csak a saját családjukkal szemben, vagy honfitársaikkal, vagy mindenkivel szemben. Ám abban mindig egyetértettek, hogy nem magukat kell tenni az első helyre. Az önzést sohasem csodálta senki. Az emberek különböző véleményen voltak abban, hogy egy vagy négy feleségük legyen. De abban mindig egyetértettek, hogy csak úgy egyszerűen nem lehet minden nő az övék, akit akarnak.

De a legfigyelemreméltóbb a következő. Valahányszor olyan valakivel találkozunk, aki nem hisz a jó és rossz valóságában, azt fogjuk tapasztalni, hogy már egy perc múlva megtagadja álláspontját. Ő megszegheti a nekünk tett ígéretét, de ha mi megpróbálunk megszegni egy ígéretet vele szemben, akkor abban a pillanatban panaszkodni fog: "Ez nem tisztességes!" Egy nemzet mondhatja azt, hogy nem számítanak a szerződések; de egy perccel később máris aláássa érvelését azt állítva, hogy ama bizonyos szerződés, melyet meg akar szegni, nem volt tisztességes. Ám ha a szerződések nem számítanak, és nincs olyasmi, mint jó és rossz - más

szóval, ha nincs természeti törvény -, akkor mi a különbség egy tisztességes és egy nem tisztességes szerződés között? Nem kellene-e inkább bevallaniuk és elismerniük, hogy bármit is beszélnek, valójában ugyanolyan jól ismerik a természeti törvényt, mint bárki más?

Akkor hát úgy tűnik, hinnünk kell az igazi Jó- és Rosszban. Az emberek tévedhetnek olykor velük kapcsolatban éppúgy, mint ahogyan az összeadásnál rossz eredményt kapnak; de a Jó és Rossz nem csupán ízlés és vélemény kérdése, csakúgy nem, mint a szorzótábla. Nos, ha ebben megegyeztünk, akkor rátérhetek a következő pontra, amely így hangzik: egyikünk sem tartja meg valójában a természeti törvényt. Ha vannak kivételek önök között, úgy elnézést kérek tőlük. Ők jobban teszik, ha valami más könyvet olvasnak, mivel semmi sem vonatkozik rájuk abból, amit mondani fogok. Most pedig a többi közönséges emberi lényhez fordulok.

Őszintén remélem, nem fogják félreérteni, amit mondani akarok. Nem prédikálás a szándékom, s az ég a tanúm rá, nem állítom, hogy jobb lennének bárkinél is: Csak a figyelmet próbálom felhívni egy tényre; arra a tényre, hogy még az idén, vagy ebben a hónapban, vagy ami még valószínűbb, még ma, mi magunk sem leszünk képesek azt a magatartást tanúsítani másokkal szemben, amit elvárunk tőlük. Lehet mindenféle mentségünk erre. Akkor voltunk olyan igazságtalanok a gyerekekkel, amikor nagyon fáradtak voltunk. Az a kissé gyanús pénzügyi manőver - amit már majdnem elfelejtettünk - épp akkor jött, amikor nagyon rosszul álltak a dolgok. S amit megígértünk az öreg X. Y.-nak és sose tettük meg - nos, sosem ígértünk volna meg, ha tudjuk, milyen elfoglaltak leszünk. Ami pedig az ön feleségével (vagy férjével), nővérével (vagy fivérével) szembeni magatartását illeti... ha én tudnám, milyen idegesítő tudnak lenni, akkor biztosan nem csodálkoznék ezen... De hát ki az ördög vagyok én tulajdonképpen? Én is éppilyen vagyok.

Más szóval, nekem sem sikerül megtartani a természeti törvényt, és abban a pillanatban, amikor valaki azt mondja nekem, hogy nem tartom meg, agyamban végeláthatatlan kifogások sorozata indul meg. Most azonban nem az a kérdés, hogy ezek jó kifogások-e. A lényeg az, hogy ezek a kifogások újabb bizonyítékát képezik annak, milyen mélyen hiszünk a természeti törvényben, akár tetszik nekünk, akár nem. Ha nem hinnénk a rendes, korrekt magatartásban, ugyan miért izgatna bennünket, hogy kifogásokat gyártsunk, amiért nem viselkedtünk helyesen? Tulajdonképpen annyira hiszünk a tisztességes magatartásban - a természeti törvényt annyira kényszerítőnek érezzük magunkra nézve -, hogy nem tudunk szembenézni azzal a ténnyel, hogy megszegtuk azt, s következésképpen megpróbáljuk elhárítani a felelősséget. Hiszen bizonyára észrevették, hogy kizárólag hibás magatartásunk miatt találjuk ki mindezeket a magyarázatokat. Csak a rossz természetünket tulajdonítjuk annak, hogy idegesek, fáradtak vagy éhesek vagyunk, jó természetünket a magunk érdemének tartjuk.

Ezt a két tényt akartam tehát kiemelni. Először azt, hogy az emberek az egész földön, mindenütt rendelkeznek azzal a különös elképzeléssel, hogy egy bizonyos módon kell viselkedniük, s ettől valóban nem tudnak megszabadulni. Másodszor pedig azt, hogy a valóságban az emberek nem viselkednek ily módon. Ismerik ugyan a természeti törvényt, de megszegik. Ez a két tény az alapja annak, hogy tisztán lássuk magunkat és a világmindenséget, amelyben élünk.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Hit alpont

Ebben a fejezetben a keresztények által hitnek nevezett fogalomról kell beszélnem. Általánosságban úgy tűnik, hogy a hit szót a keresztények kétféle értelemben, illetve két szinten használják. Ezeket egymás után fogom venni. A szó első értelme egyszerűen azt jelenti, hogy hiszünk valamiben, hogy elfogadjuk és igaznak tekintjük a kereszténység tanítását. Ez elég egyszerű. Ami azonban az embereket elgondolkoztatja - legalábbis engem annak idején elgondolkoztatott - , az a tény, hogy a keresztények ebben az értelemben a hitet erénynek tekintik. Nem érttem, hogy lehet ez erény, mi erkölcsös vagy erkölcstelen van abban, hogy elhiszünk vagy nem hiszünk el egy sor megállapítást? Akkor úgy véltem, hogy egy épeszű ember nyilván vagy elfogad vagy elutasít egy megállapítást, de nem azért, mert el akarja fogadni, vagy nem akarja elfogadni, hanem mert a bizonyítékot helyesnek vagy hibásnak találja. Ha tévedne a bizonyíték helyességét vagy helytelenségét illetően, az nem azt jelentené, hogy rossz ember, hanem csak hogy nem túl okos. Ha pedig helytelennek gondolja a bizonyítékot, ám megpróbálja magára erőltetni, hogy ennek ellenére elhiggye az állítást, akkor egyszerűen csak ostoba.

Nos, azt hiszem, én még mindig így látom ezt a kérdést. De amit akkor nem láttam - és jó sokan még ma sem látják -, az a következő volt. Azt tételeztem fel, hogy ha az emberi elme egyszer igaznak fogad el egy dolgot, akkor azt automatikusan igaznak tartja mindaddig, amíg valami komoly ok nem merül fel arra, hogy véleményét megváltoztassa. Tulajdonképpen azt feltételeztem, hogy az emberi elmét teljes mértékben az ésszerűség kormányozza. De nem így van. Például, megfelelő bizonyítékok alapján tökéletesen meg vagyok győződve arról, hogy az érzéstelenítés (altatás) nem okoz fulladást és hogy a helyesen képzett sebészek nem kezdenek el addig operálni, amíg öntudatlan állapotban nem vagyok. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy amikor lefektetnek az asztalra és rácsatolják arcomra azt a borzalmas maszkot, gyerekes, páni félelem vesz erőt rajtam. Az jut eszembe, hogy meg fogok fulladni, s hogy elkezdenek műteni, mielőtt még elveszteném a tudatomat. Más szóval, elvesztem a hitem az altatásban. Nem az értelem, a józan ész fosztott meg a hitemtől - ellenkezőleg, a hitem a józan észre támaszkodott -, hanem a képzelődés és az érzelmeim. Összeütközés áll fenn az egyik oldalon a hit és az értelem, a másik oldalon az érzelem és a képzelet által alkotott együttesek között.

Ha belegondolunk egy kicsit, számos példát találunk erre. Egy férfi tökéletesen tudja, megfelelő bizonyítékok alapján, hogy csinos lányismerőse hazudós természetű, nem tud titkot tartani, és nem volna szabad bízni benne; de amikor együtt van vele, már nem hisz ebben a tudásában és arra gondol: "Talán ezúttal másképp fog viselkedni", és újra bolondot csinál magából, mert elmond a lánynak valamit, amit nem kellene. Érzékei és érzelmei aláássák azt a meggyőződését, hitét, amiről pontosan tudja, hogy igaz. Vagy vegyünk egy úszni tanuló fiút. Értelmével tökéletesen tudja, hogy még az alátámasztás nélküli emberi test sem süllyed el szükségképpen a vízben; tucatszor látott már embereket a vízben lebegni vagy úszni. A kérdés azonban az, hogy akkor is képes lesz-e ezt hinni, amikor oktatója leveszi róla a kezét és támasz nélkül hagyja őt a vízben, vagy egyszerre csak már nem hiszi ezt, megrémül és elsüllyed.

Ugyanígy vagyunk a kereszténységgel is. Nem kérek senkit sem arra, hogy fogadja el a kereszténységet, ha a legjobb okoskodás ellenére is a bizonyítékok súlya ellene hat. A hit nem ezen a ponton játszik szerepet. Ám tételezzük fel, hogy valaki egyszer arra a meggyőződésre jut, hogy a bizonyítékok súlya a kereszténység mellett szól. Meg tudom mondani az ilyen embernek, mi fog történni vele a következő néhány héten. Jön majd egy pillanat, amikor rossz híreket kap, vagy amikor bajba kerül, vagy sok olyan ember közé kerül, akik nem hiszik, amit ő, s egyszerre feltámadnak indulatai és kikezdi hitét. Vagy előáll egy olyan helyzet, amikor

megkíván egy nőt, vagy hazudni akar, vagy rendkívül önelégült lesz, vagy lehetőséget lát arra, hogy nem egészen tiszta módon jusson pénzhez, szóval, amikor nagyon jól jönne neki, ha a kereszténységnek nem volna igaza. És ekkor vágyai és kívánságai megint csak megtámadják hitét. Nem olyan pillanatokról, helyzetekről beszélek, amikor igazán valami új indok merül fel a kereszténység ellen. Ezekkel szembe kell nézni, és ez egészen más eset. Csak azokról a pillanatokról beszélek, amikor pusztán a hangulatunk, kedvünk foglal állást a hittel szemben.

Nos, a hit, abban az értelemben, ahogy itt használom ezt a szót, annak a művészete, hogyan tartsunk ki olyan dolgok mellett, amelyeket értelmünk változó hangulataink ellenére egyszer már elfogadott. Ugyanis hangulataink változni fognak, bármilyen álláspontot is foglal el értelmünk. Ezt tapasztalatból tudom. Most, hogy keresztény vagyok, vannak olyan hangulataim, amikor minden rendkívül valószínűtlennek tűnik; de amikor ateista voltam, olyan hangulataim voltak, amikor a kereszténység tűnt rendkívül valószínűnek. Hangulatainknak ez a lázadása valódi énünkkel szemben mindenképpen bekövetkezik. Ezért olyan kívánatos, szükséges erény a hit; hacsak nem tanulunk meg a hangulatainkon uralkodni, soha nem leszünk igazi keresztények, sem igazi ateisták, hanem csak ide-oda ingadozó flótások, akiknek hite az időjárástól vagy az emésztésük állapotától függ. Ezért gyakorolni kell a hit szokását.

Az első lépés annak felismerése, hogy hangulataink változnak. A következő annak biztosítása, hogy ha egyszer már elfogadtuk a kereszténységet, akkor valamelyik fontos tanítását mindennap szándékkal tartsuk eszünkben egy ideig. Ezért szükséges része a keresztény életnek a napi ima, a vallásos olvasmány, a templomba járás. Állandóan emlékeztetni kell magunkat arra, amit hiszünk. Sem ez a hit, sem bármi más nem marad automatikusan eleven a lelkünkben. Állandóan táplálni kell. S ha megvizsgálnánk száz embert, aki elvesztette hitét a kereszténységben, kíváncsi lennék, tulajdonképpen hányan lennének köztük, akiket becsületes indíték késztetett erre? A legtöbben nem csak egyszerűen elsodródtak?

Ezek után a hittel a második és fontosabb értelemben kell foglalkoznom; s ez a legnehezebb feladat, amivel eddig találkoztam. Talán úgy közelíthetném meg legjobban, ha visszatérek az alázatosság témájához. Emlékeznek rá, azt mondtam, hogy az alázat felé az első lépés annak megértése, hogy gőgösek vagyunk. Most ehhez hozzáteszem: a következő lépés pedig az, ha komoly kísérletet teszünk a keresztény erények gyakorlására. Egy hét nem elég. A dolgok gyakran simán mennek az első héten. Próbáljuk meg hat hétig. Ekkorra meg tudjuk állapítani - már amennyire csak egyáltalán lehetséges -, hogy teljesen visszaestünk-e, vagy talán még mélyebbre zuhantunk, mint ahonnan elindultunk, és rájövünk majd valami igazságra magunkkal kapcsolatban. Senki sem tudja, mennyire rossz, amíg igen keményen meg nem próbálja, hogy jó legyen. Gyakran halljuk azt az ostoba elképzelést, hogy a jó emberek nem tudják, mit jelent a kísértés. Ez nyilvánvaló hazugság. Csak azok tudják igazán, mit jelent, milyen erős a kísértés, akik megpróbáltak neki ellenállni. Végül is a német hadsereg erejét is úgy állapítottuk meg, hogy harcoltunk ellene, s nem azzal, hogy megadtuk magunkat. A szél erejét is akkor tapasztalhatjuk ki, ha szembemegyünk vele, nem azzal, hogy lefekszünk. Aki öt perc múltán enged a kísértésnek, egyszerűen nem tudja, milyen lenne egy órával később. Ezért tudnak bizonyos értelemben a rossz emberek oly keveset magáról a rosszról. Nyugodt életet éltek azáltal, hogy mindig engedtek. Sosem ismerjük meg a bennünk lévő rossz impulzus erejét, ha nem tanuljuk meg, nem próbáljuk meg leküzdeni; s mivel Krisztus volt az egyetlen ember, aki sohasem engedett a kísértésnek, Ő egyúttal az az ember is, aki teljes mértékben tudja, mit jelent a kísértés, Ő az egyetlen tökéletes realista e téren. A keresztény erények gyakorlására tett komoly kísérletből elsősorban azt tanulhatjuk meg, hogy kudarcot vallunk. Ha volt valaha is olyan elképzelés, hogy Isten egy bizonyos vizsga elé állít

bennünket, s ha megérdemeljük, jó jegyeket kaphatunk - nos, hát ezt ki kell törölnünk emlékezetünkéből! S ha volt valaha is egy elképzelés valamiféle alkuról, mely szerint teljesítjük a szerződés ránk vonatkozó feltételeit és így Istent lekötelezzük, hogy most már pusztán igazságosságból Ő is tegyen eleget a szerződés másik felének, ki kell törölnünk ezt is emlékezetünkéből!

Azt hiszem, hogy mindenkinek, aki rendelkezik valamilyen bizonytalan istenhittel, megfordul a fejében egy ilyen vizsgának vagy alkunak a gondolata, amíg keresztény nem lesz. Az igazi kereszténységnek az lesz az első eredménye, hogy szertefoszlata ezt a gondolatot. Amikor ezt látják, egyesek úgy vélik, ez a kereszténység kudarcát jelenti és feladják. Úgy látszik, azt képzelik, hogy Isten nagyon hiszékeny, naiv. Persze Isten tudja mindezt. A kereszténység gondolata elsősorban azért született meg, hogy szertefoszlassa ezt az elképzelést. Isten arra a pillanatra vár, amikor felismerjük, nincs szó arról, hogy elégséges jegyet szerezzünk ezen a vizsgán, vagy hogy adósunkká tegyük Őt.

Ezután egy másik felfedezés következik. Minden képességünket, a gondolkozási képességet éppúgy, mint tagjaink mozgásának lehetőségét, Istentől kaptuk. Ha életünk minden pillanatát kizárólag az Ő szolgálatának szentelnénk, akkor sem tudnánk semmit sem adni Neki, ami bizonyos értelemben ne volna már az Övé. Úgyhogy ha olyan valakiről beszélünk, aki mindent megtesz Istenért, vagy mindent Neki ad, arról mindjárt megmondom, milyen is tulajdonképpen. Olyan, mint az a kisgyerek, aki odamegy az apjához és ezt mondja: "Apu, adj egy hatpennyst, hadd vegyek neked születésnap ajándékot." Persze az apja teljesíti a kérést, és örül gyermeke ajándékának. Ez az egész nagyon szép és helyes, de csak egy bolond képzelet azt, hogy az apának hat penny haszna van az üzleten. Ha valaki eljut erre a két felfedezésre, Isten akkor tud igazán munkához látni. Az igazi élet csak ezután kezdődik. Az illető most már "felébredt". Most már beszélhetünk a hitről a második értelemben.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - Könyv, amit a keresztények hisznek - Vetélkedő Istenfogalmak alpont

Felkértek, mondjam el önöknek, hogy mit hisznek a keresztények, én pedig azzal kezdem, hogy megmondom azt az egyet, amit a keresztényeknek nem kell hinniük. Ha ön keresztény, akkor nem kell hinnie, hogy egyszerűen minden más vallás teljességgel hibás. Ha ön ateista, akkor azt kell hinnie, hogy a legfontosabb pont az egész világ valamennyi vallásában egyszerűen egyetlen óriási tévedés. Ha ön keresztény, akkor gondolhatja azt, hogy mindezek a vallások, még a legfurcsábbak is, tartalmaznak legalább egy csipetnyi igazságot. Amikor még ateista voltam, megpróbáltam meggyőzni magam, hogy az emberi nem nagy része mindig is tévedett abban a kérdésben, ami a legfontosabb volt számára; amikor keresztény lettem, már liberálisabb nézetet tudtam magamévá tenni. Kereszténynek lenni természetesen nem azt jelenti, hogy azt gondoljuk: ahol a kereszténység különbözik más vallásoktól, ott a kereszténységnek van igaza és a többiek tévednek. Mint a számtanban is, csak egy helyes összeg lehetséges és a többi téves; de némelyik téves eredmény sokkal közelebb áll a helyeshez, mint a többi.

Az emberiség első nagy megosztása szerint van egy többség, amely hisz valamilyen Istenben vagy istenekben, és egy kisebbség, amely nem hisz. Ebből a szempontból a kereszténység a többséggel tart, a régi görögökkel és rómaiakkal, a modern barbárokkal, sztoikusokkal, Platón

követőivel, hindukkal, mohamedánokkal stb., szemben a modern nyugat- európai materialistákkal.

Az emberek következő nagy megosztása aszerinti, hogy milyen Istenben hisznek. Két igen különböző elképzelés van erről.

Az egyik nézet szerint Isten túl van a jón és rosszon. Mi, emberek egy dolgot rossznak vagy jónak mondunk. De egyesek véleménye szerint ez csak pusztán emberi szempont. Ezek azt szokták mondani, hogy minél bölcsebb lesz valaki, annál kevésbé kíván majd bármit is jónak vagy rossznak mondani, és annál tisztábban fogja látni, hogy egyféleképpen minden jó, míg másféleképpen minden rossz és hogy semmi sem különböző. Ezek az emberek tehát azt hiszik, hogy sokkal hamarabb, mielőtt eljutnánk valahová az isteni szempont közelébe, a különbség teljesen eltűnik. A rákot rossznak mondjuk - szokták állítani -, mivel megöli az embert; de ugyanígy rossznak mondhatunk egy sikeres sebészt is, mivel megöli a rákot. Minden a nézőponton múlik.

A másik és ezzel ellentétes nézet szerint az Isten egész határozottan "jó" és "igazságos"; állást foglal, szereti a szeretetet és gyűlöli a gyűlöletet, s azt akarja, hogy egyféleképpen cselekedjünk, és ne másképp. Az első nézetet, mely úgy véli, hogy Isten túl van jón és rosszon, panteizmusnak nevezzük. A nagy porosz filozófus, Hegel képviselte ezt, s amennyire meg tudom érteni őket, a hinduk. A másik nézetet a zsidók, mohamedánok és keresztények vannak.

Ezzel a nagy különbséggel, mely a panteizmus és a keresztény Isten-eszme között fennáll, rendszerint együtt jár még egy másik különbség is. A panteisták rendszerint úgy hiszik, hogy Isten csaknem oly módon tölti el élettél a világmindenséget, mint ahogyan mi a testünket: hogy a világmindenség majdnem Isten, s ha nem léteznék, Isten sem létezne, és minden , amit a világon találunk, része Istennek. A keresztény elgondolás egészen más. Ők úgy vélik, hogy Isten tervezte meg és alkotta a világot, ahogy az ember egy festményt készít, vagy zenét komponál. A festő nem maga a kép, és nem hal meg, ha a képét szétrombolják. Mondhatjuk, hogy "sokat adott bele magából", de ezzel csak azt gondoljuk, hogy a kép minden szépsége és érdekessége a festő fejében fogant meg. Ügyessége nem ugyanúgy van meg a képen, mint a fejében vagy éppen a kezében. Úgy vélem, látják, hogy ez a panteisták és keresztények közötti különbség hogyan függ össze a másikkal. Ha nem teszünk igen komolyan különbséget a jó és a rossz között, akkor igen könnyen mondhatjuk azt is, hogy ezen a világon minden Isten része. Persze ha úgy gondoljuk, hogy egyes dolgok nagyon rosszak, és Isten igazán jó, akkor nem beszélhetünk így. Hinnünk kell abban, hogy Isten különválik a világtól, s hogy néhány dolog a világban szemben áll az ő akaratával. Ha egy panteista néz szembe a rákkal vagy a nyomorral, mondhatja: "Ha ön az isteni szempontból látná mindezt, biztosan megértené, hogy ez is Isten." A keresztény viszont azt válaszolja: "Ne beszélj átkozott értelmetlenséget."[*]

A kereszténység ugyanis harcos vallás. Nézete szerint Isten teremtette a világot, és tér és idő, meleg és hideg, valamennyi szín és íz, az összes állat és növény, mind az Ő elgondolásából", az Ő fejéből" jött létre, mint ahogy az ember megír vagy kitalál egy történetet. Ámde azt is gondolja a kereszténység, hogy az Isten alkotta világban sok minden fordult rosszra, és Isten ragaszkodik hozzá, mégpedig igen nyomatékosan, hogy ezeket helyre tegyék.

Ez persze egy igen nehéz kérdést vet fel. Ha egy jó Isten teremtette a világot, miért vált az rosszá? Nos, hosszú ideig, évekig, egyszerűen nem voltam hajlandó meghallgatni erre a kérdésre a keresztény választ, mivel mindig azt éreztem", bármit is mondtok, bármilyen okosak is az indokaitok, vajon nem sokkal egyszerűbb és könnyebb azt mondani, hogy a világot intelligenciával nem rendelkező erő hozta létre? S érvelétek nem egyszerűen bonyolult kísérlet-e arra, hogy elkerüljétek a nyilvánvalót?" De ez aztán egy másik nehézséget okozott.

Az Isten létezése elleni bizonyítékom az volt, hogy ez a világ oly kegyetlen és igazságtalan. De honnan volt ez az elképzelésem, hogy valami igazságos és igazságtalan? Az ember csak akkor minősít egy vonalat görbének, ha már van valami elképzelése az egyenesről. Mivel hasonlítom össze ezt a világot, amikor igazságtalannak mondom? Ha az egész hűhó rossz és értelmetlen elejétől végéig, akkor én, akiről fel kell tételezni, hogy a hűhó része vagyok, hogy tudtam ilyen hevesen állást foglalni ellene? Az ember vizesnek érzi magát, ha vízbe esik, mivel az ember nem vízi lény: egy hal sohasem érezné magát nedvesnek, vizesnek. Természetesen feladhattam volna az igazságról való elképzelésemet, mondván, hogy az csak a saját magam elképzelése. De ha ezt tettem volna, akkor az Isten elleni bizonyítékom is összeroppant volna, mivel azon az állításon alapult, hogy a világ valóban igazságtalan, és nem egyszerűen azon, hogy történetesen nem tetszik a fantáziámnak. Így aztán annak a kísérletnek kellős közepén, hogy megpróbáltam Isten nemlétét bebizonyítani, egyszer csak kényszerítve éreztem magam annak elfogadására, hogy a valóság egy része - nevezetesen az igazságról való elképzelésem - teljességgel értelmes. Így azután kiderült, hogy az ateizmus túlságosan egyszerű. Ha az egész mindenség értelmetlen, akkor sohase jöttünk volna rá, hogy nincs értelme; hasonlóképp: ha nem volna fény a világban, és ezért a teremtményeknek nem volna szemük, sohasem tudnánk meg, hogy sötét van. Akkor a "sötét" szónak nem volna értelme.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: IV. Alkotás és nemzés alpont

Mindenki óvott attól, hogy beszéljek arról, amit ebben a könyvben el akarok mondani. Mindenki figyelmeztetett: "a közönséges olvasó nem akar teológiával foglalkozni; egyszerű, gyakorlati vallásról adjon képet nekik". Nem fogadtam el a tanácsukat. Azt hiszem, a közönséges olvasó nem annyira ostoba. A teológia az Istenről szóló tudományt jelenti és azt hiszem, mindenki, aki egyáltalán gondol Istenre, szeretné a rendelkezésre álló legvilágosabb és legpontosabb képet szerezni Róla. Önök nem gyermekek; miért kellene úgy kezelni önöket, mint a gyermekeket?

Bizonyos fokig azonban megértem, miért húzódoznak egyesek a teológiától. Emlékszem, amikor egyszer előadást tartottam a légierőnél, egy idős, keményfejű katonatiszt felállt és így szólt: "Nekem semmi szükségem erre a szövegre. De ide figyeljen, azért én is vallásos ember vagyok. Tudom, hogy van Isten. Éreztem Őt, a hallatlan misztériumot, kint a sivatagban, éjjel, egyedül. S ezért nem hiszem az Ön csinos kis dogmáit és képleteit az Istenről. Aki már találkozott az igazi Isten-élménnyel, annak ezek kicsinyesnek, tudálékosnak és valószerűtlennek látszanak!"

Bizonyos értelemben, teljesen egyetérték ezzel az emberrel. Azt hiszem, tényleg lehetett egy igazi élménye Istenről a sivatagban. S amikor erről az élményről átváltott a keresztény hitelvekre, akkor azt hiszem, valami valóságostól a kevésbé valóságos felé fordult. Ugyanígy, ha valaki egyszer kitekintett a tengerpartról az Atlanti-óceánra, majd utána annak a térképét

veszi szemügyre, akkor szintén a kevésbé valóságos felé fordul a valóságostól: az igazi hullámoktól egy darab színes papír felé. De éppen itt jön a lényeg. A térkép ugyan csak színes papír, de két dolgot kell figyelembe vennünk vele kapcsolatban. Először is azon alapszik, amit tapasztaltak százak és ezrek az igazi Atlanti-óceánon hajózva. Ebből a szempontból éppolyan valós tapasztalatok tömege húzódik meg mögötte, mint amilyen valós élményt szerezhettünk a tengerpartról; csak amíg a mi élményünk egyetlen, futó pillantáson alapszik, a térkép egybefoglalja az összes különböző tapasztalatokat. Másodszor, ha bárhová akarunk is menni, a térképre feltétlenül szükség van. Amíg megelégszünk azzal, hogy a parton sétálunk, saját szemlélődésünk sokkal több örömet nyújt, mint ha a térképet tanulmányoznánk. De a térképnek sokkal több haszna van, mint a parti sétának, ha Amerikába akarunk jutni.

Nos, a teológia olyan, mint a térkép. Ha csupán megtanuljuk a keresztény tanítást és elgondolkodunk róla, s aztán ott meg is állunk, az sokkal kevésbé lesz valós és izgalmas élmény; mint amiben barátunknak volt része a sivatagban. A tanítás nem Isten, csak egyfajta térkép. De ez a térkép sok száz olyan embernek a tapasztalatán alapszik, aki valóban kapcsolatban volt Istennel, s tapasztalatukhoz képest mindaz a felindulás vagy kegyes érzés, amit önök vagy én valószínűleg érezhetünk, igen kezdetlegesek és igen zavarosak. Egyébként pedig, ha tovább akarunk jutni, használnunk kell a térképet. Hiszen látják, ami azzal az emberrel a sivatagban történt, lehetett valóságos élmény és biztosan nagyon megindító volt, de nem lett folytatása. Sehova sem vezetett. Nincs mit kezdeni vele. Tulajdonképpen ezért olyan vonzó a bizonytalan vallás, Isten megérzése a természetben és a többi. Ez mind csupa izgalmas élmény és semmi munka; mint amikor a partról figyeljük a hullámokat. Azonban nem fogunk eljutni Newfoundlandbe, ha ily módon tanulmányozzuk az Atlanti-óceánt, és az örök életre sem fogunk eljutni, ha egyszerűen csak a virágokban és a zenében érezzük Isten jelenlétét. S ha csak a térképet nézzük anélkül, hogy kimennénk a tengerre, sehova sem fogunk eljutni. Viszont akkor sem leszünk valami nagy biztonságban, ha térkép nélkül megyünk ki a tengerre.

Más szóval, a teológia gyakorlati tudomány: különösen most. A régi időkben, amikor az emberek kevesebbet tanultak és vitatkoztak, talán meg lehetett lenni néhány egyszerű elképzeléssel Istenről. De ma már ez nem így van. Ma már mindenki olvas, mindenki fültanúja a vitáknak. Ha tehát nem a teológiára hallgatunk, az nem azt jelenti, hogy nincs elképzelésünk Istenről. Ez azt fogja csak jelenteni, hogy egy csomó helytelen elképzelésünk lesz - téves, zavaros, korszerűtlen elképzelések. Ugyanis az Istenről szóló és manapság újdonságként előhozott elképzeléseknek egy igen jelentékeny részét a teológusok már századokkal ezelőtt kipróbálták és el is vetették. A modern Anglia népszerű vallásában való hit visszafejlődést jelent, ugyanúgy, mintha azt hinnénk, hogy a föld lapos.

Amikor ugyanis a lényegre térünk rá, vajon nem egyszerűen az lesz a kereszténységről szóló népszerű elképzelés, hogy Jézus Krisztus nagy erkölcsstanító volt, és ha elfogadnánk a tanácsát, akkor jobb társadalmi rendet tudnánk létrehozni és el tudnánk kerülni a háborút? Nos, képzeljék, ez teljességgel így van. De sokkal kevesebbet mond nekünk, mint a kereszténységre vonatkozó teljes igazság, és egyáltalán nincs gyakorlati fontossága. Teljesen igaz, hogy ha magunkévá tennénk Krisztus tanácsát, akkor hamarosan boldogabb lenne a világ. De még csak nem is kell elmenni Krisztusig. Ha mindazt megtennénk, amit Platón, Arisztotelész és Konfucius tanítottak, sokkal jobban boldogulnánk, mint ma. Hát aztán? Sosem követtük a nagy tanítók tanítását. Miért lenne valószínű, hogy éppen most kezdenénk el követni. Miért lenne valószínű, hogy Krisztust inkább kövessük, mint bárki mást? Mivel Ő a legjobb erkölcsstanító? De hiszen ez még valószínűtlenebbé teszi, hogy Őt kövessük. Ha nem tudjuk megtanulni az egyszerű leckét, valószínű lehet-e, hogy elfogadjuk a leghaladóbbat? Ha

a kereszténység nem több egy újabb jó tanácsnál, akkor nincs jelentősége. Nem volt hiány jótanácsokban az utóbbi négyezer évben. Egy kicsivel több már nem számít.

De mihelyt bepillantunk bármelyik igazi keresztény írásba, azt látjuk, hogy valami egészen másról beszélnek, mint a népszerű vallás. Azt mondják, hogy Krisztus az Isten Fia (bármit is jelent ez). Azt állítják, hogy akik Benne bíznak, szintén Isten fiaivá lesznek (bármit is jelent ez). Azt tanítják, hogy az Ő halála megmentett bennünket a bűneinktől (bármit is jelent ez). Nincs értelme azon panaszkodni, hogy ezek az állítások nehezen érthetők. A kereszténység azt állítja, hogy egy másik világról beszél nekünk, valami világ mögöttiről, amit tapinthatunk, hallhatunk és láthatunk. Gondolhatjuk azt is, hogy ez az állítás téves; de ha igaz, úgy amit mond nekünk, mindenképpen nehezen érthető lesz - legalább olyan nehezen érthető, mint a modern fizika, és ugyanazon okból kifolyólag.

Nos, a kereszténységnek az a tétele, amely a legnagyobb megütközést kelti bennünk, az az állítás, hogy ha Krisztushoz csatlakozunk, akkor "Isten Fiaivá leszünk". Azt kérdezhetné valaki: "Hát nem vagyunk-e már most is Isten fiai? Hiszen Isten atyasága az egyik fő keresztény gondolat!" Igen, bizonyos értelemben már most is Isten fiai vagyunk. Úgy értem ezt, hogy Isten adott létet nekünk, szeret minket, gondoskodik rólunk, s ily módon olyan, mint egy atya. De amikor a Biblia arról beszél, hogy "Isten Fiaivá leszünk", akkor nyilván valami másra kell hogy gondoljon. S itt éppen a teológia kellős közepében találjuk magunkat.

A Hiszekegy, a keresztény hitvallás egyik mondata úgy hangzik, hogy Krisztus az Isten Fia "született, de nem teremtmény", s még kiegészíti azzal is, hogy "az Atyától született az idők kezdete előtt". Szeretném leszögezni, hogy ennek semmi köze sincs ahhoz a tényhez, hogy amikor Krisztus a földre született mint ember, akkor ez az ember a szűznek a fia volt. Most nem a szűzen születésről beszélünk. Olyasmiről beszélünk most, ami még a világ teremtése, az idő kezdete előtt történt. Krisztus "az idők kezdete előtt" született, nem teremtmény. Mit jelent ez?

A mai modern angolban nem nagyon használjuk a "begetting" vagy "begotten" (nemzett, született) szavakat, de még mindenki jól ismeri a jelentésüket. Nemzeni annyi, mint atyává lenni, teremteni annyi, mint alkotni. S ebben rejlik a különbség. Amikor nemzünk, valami ugyanolyant nemzünk, mint saját magunk. Az ember emberpalántákat nemz, a hód kis hódokat, a madár pedig tojásokat, amelyekből kis madarak kelnek ki. Amikor azonban alkotunk valamit, akkor valami magunktól különbözőt hozunk létre. A madár fészket rak, a hód gátat épít, az ember rádiót készít, vagy valami olyat, ami még jobban hasonlít rá, mondjuk egy szobrot. Ha elég ügyesen tud faragni, készíthet olyan szobrot, amely igazán nagyon hasonlíthat egy emberhez. Ez persze nem lesz igazi ember, csak hasonlít hozzá. Nem tud lélegezni vagy gondolkodni, nem lesz élő.

Ez az első tehát, amit tisztán kell látnunk. Amit Isten nemzett, az maga is Isten; ugyanúgy, mint ahogy az ember is embert nemz. Amit Isten teremt, az nem Isten; mint ahogy az ember sem alkot embert. Ezért nem Isten fiai az emberek abban az értelemben, mint Krisztus. Bizonyos módon hasonlókká válhatnak Istenhez, de nem azonos Vele a lényegük. Inkább olyanok, mint Isten képmásai, szobrai, képei.

Egy szobornak lehet olyan alakja, mint egy embernek, de azért még nem él. Ugyanígy (abban az értelemben, ahogy majd elmagyarázom) az embernek lehet olyan "alakja", mint Istennek, hasonlíthat Hozzá, létezése, élete mégsem olyan, mint Istené. Vegyük az elsőt, az ember Istenhez való hasonlóságát. Minden , amit Isten alkotott, valamiképpen hasonlít Rá. A tér a

maga mérhetetlenségével, olyan, mint Ő; nem mintha a tér nagysága ugyanolyan lenne, mint Isten nagysága, hanem mert annak bizonyos jelképe, nem szellemi eszközökkel való kifejezése. Az anyag abban hasonló Istenhez, hogy energiával rendelkezik; persze a fizikai energia megint csak más, mint Isten ereje. A növényvilág abban hasonlít Hozzá, hogy él, mert hiszen Ő az "élő Isten". De ebben a biológiai értelemben vett élet megint csak nem olyan, mint az Istenben lévő élet: ez annak csupán szimbóluma vagy árnyéka. Az állatvilághoz érkezve, a biológiai életen kívül még más hasonlóságot is találunk. Például a rovarok intenzív tevékenysége és termékenysége halvány mása az Isten szüntelen tevékenységének és alkotóképességének. A magasabb emlősöknél már megtaláljuk az ösztönös szeretet kezdeteit. Ez nem ugyanaz, mint az Istenben lévő szeretet, de hasonlít rá; mint ahogy egy darab papírra rajzolt kép is hasonlíthat mindazonáltal magára a tájra. S amikor eljutunk az emberhez az állatvilág csúcán, akkor az általunk ismert legnagyobb hasonlóságot találjuk Istenhez. (Egyéb világokban lehetnek Istenhez jobban hasonlító teremtmények is, de ezekről nincs tudomásunk.) Az ember nemcsak él, hanem szeret és gondolkodik is; a biológiai élet benne éri el tetőfokát.

De amivel az ember természetes állapotában nem rendelkezik, az a "szellemi" élet, az a magasabbrendű és másféle élet, ami Istenben van meg. Ugyanazt a szót, "élet", használjuk mindkettőre; de ha azt gondolnánk, hogy ezért mindkettőnek ugyanolyannak kell lennie, akkor akár azt is gondolhatnánk, hogy a tér nagysága és Isten nagysága is ugyanaz. Valójában oly nagy a különbség a biológiai élet és a szellemi élet között, hogy különböző néven fogom őket nevezni. A biológiai, amely a természet útján jut el hozzánk, s amely (mint minden a természetben) hajlamos az elfogyásra és a pusztulásra, úgyhogy csak a természettől levegő, víz, élelem stb. alakjában vett állandó támogatással tartható fenn, "Bios"-nak nevezem. A szellemi életet, amely Istenben van meg öröktől fogva, s amely az egész természetes világot alkotta, "Zoe"-nak hívom. A Bios természetesen mutat egy bizonyos homályos vagy jelképes hasonlóságot a Zoe-hez; ez azonban csak olyan hasonlóság, mint ami egy fénykép és az általa ábrázolt hely, szobor vagy ember között van. Az az ember, aki a Bios állapotából a Zoe állapotába kerül, oly nagy változáson menne át, mintha egy szobor faragott kőből valódi emberré válna. És pontosan ez a kereszténység lényege. A világ egy nagy szobrászműhely. Mi vagyunk a szobrok, és az a hír járja a műhelyben, hogy némelyek közülünk egy napon életre fognak kelni.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: A nagy bűn alpont

Most a keresztény erkölcsnek ahhoz a részéhez érkeztem, amely a legjobban különbözik valamennyi egyéb erkölcstől. Van egy olyan bűn, amelytől egyetlen ember sem mentes a világon; amelyet a világon mindenki megvet, ha másban látja, s amelyről a keresztények kivételével aligha képzele bárki is, hogy ő maga bűnös lenne benne. Hallottam már, amikor az emberek elismerték, hogy rosszkedvűek, hogy elvesztik a fejüket a nők vagy az ital miatt, s még azt is, hogy gyávák. De azt hiszem, sohasem hallottam senkit sem, aki nem volt keresztény, hogy ezzel a bűnnel vádolta volna magát. S ugyanakkor nagyon ritkán találkoztam olyan valakivel, aki nem volt keresztény, és a legcsekélyebb megértést tanúsított volna iránta másokban. Nincs még egy hiba, amely jobban népszerűtlenné tenné az embert, sem olyan, amelynek a magunk esetében kevésbé lennénk tudatában. S minél több van belőle magunkban, annál kevésbé kedveljük másokban.

A bűn, amelyről beszélek: a gőg és az önhittség. A keresztény erkölcs szerint vele szemben álló erényt pedig alázatosságnak hívjuk. Talán emlékeznék rá, hogy amikor a szexuális erkölcsről beszéltem, figyelmeztettem önöket, hogy a keresztény erkölcs lényege, központja nem ezen a területen van. Nos, most érkezünk el ehhez a központhoz. A keresztény tanítómesterek szerint az igazi bűn, a legfőbb rossz: a gőg. Szemérmertlenség, harag, kapzsiság, ittasság és a többi, ehhez képest mind csak apróságok; az ördög is a gőg miatt lett ördög; a gőg vezet minden más bűnhöz, a gőg az Isten-ellenes lelkiállapot teljessége.

Túlzottnak tűnik ez? Ha igen, gondolják csak végig. Az imént fejtettem ki, hogy minél gőgösebb valaki, annál kevésbé szereti a gőgöt másokban. Ha meg akarjuk tudni, hogy mennyire vagyunk büszkék, akkor annak tulajdonképpen az a legkönnyebb módja, ha feltesszük magunknak a kérdést: "Mennyire tudom elviselni, ha mások rendreutasítanak, vagy nem akarnak rólam tudomást venni, beavatkoznak a dolgaimba, lekezelnek vagy hencegnek velem szemben?" Arról van szó, hogy minden egyes ember gőgje szemben áll mindenki más gőgjével. - Én akartam a társaság központja lenni egy összejövetelen, és azért éreztem rosszul magam, mert más valaki játszotta ezt a szerepet. Ugyanannak a szakmának két képviselője soha sincs egy véleményen. Mindenkinek tisztán kell mármost látni azt, hogy a gőg lényegileg természetéből eredően jelent szembenállást, míg a többi bűn, hogy úgy mondjam, csak véletlenül. A gőgös embernek nem telik öröme abban, ha van valamije, csak akkor, ha többje van, mint a szomszédjának. Azt mondjuk, az emberek azért és arra büszkék, hogy gazdagok, okosak vagy jó külsejűek, de nem így van. Arra büszkék, hogy gazdagabbak, okosabbak, jobb külsejűek, mint mások. Ha mindenki egyformán gazdag, okos vagy csinos volna, nem volna mire büszkének lenni. Az összehasonlítás az, ami gőgössé tesz bennünket; annak az öröme, hogy a többi fölött állunk. Mihelyt megszűnt a szembenállás, a vetélkedés lehetősége, a gőg is eltűnik. Ezért mondom, hogy a gőg lényegileg jelent szembenállást, vetélkedést, oly módon, ahogy a többi bűn nem. A szexuális ösztön szembeállíthat két férfit, ha mindketten ugyanazt a lányt akarják. De ez csak véletlenül fordulhat elő; ugyanúgy akár két különböző lányt is akarhatnának. De a gőgös ember el fogja venni tőlünk a kedvesünket, nem azért, mintha akarná őt, hanem hogy bebizonyítsa magának, hogy különb, mint mi. A kapzsiság vetélkedésre kényszeríthet embereket, ha nem jut elég mindannyiuknak; de a gőgös ember, még ha többet is kapott, mint amennyit esetleg akart, megpróbál még többet kapni, hogy befolyását hangsúlyozza. Csaknem mindaz a rossz a világon, amelyet az emberek a kapzsiságnak vagy az önzésnek tulajdonítanak, valójában sokkal inkább a gőg következményei.

Nézzük például, mi a helyzet a pénz esetében. A kapzsiság biztosan arra készíti az embert, hogy pénzt szerezzen, mondjuk egy jobb ház, egy kellemesebb nyaralás vagy éppen a jobb ételek, italok kedvéért. De csak egy bizonyos mértékig. Mi készíti egy tízezer font jövedelemmel rendelkező embert arra, hogy igyekezzék évi hússzezerre szert tenni? Nem a több élvezetért való sóvárgás. Tízezer fontból előteremtheti mindazt a luxust, amit egyáltalán élvezni tud. A gőg az, amiért gazdagabb akar lenni, mint más gazdag ember, és (még inkább) a hatalomvágy. Mert hiszen a hatalom az, amit a gőg igazán élvez: semmi sem kelti annyira az emberben a másokkal szembeni felsőbbrendűség érzetét, mint ha képes azokat játék katonák módjára mozgatni. Miért okoz egy csinos lány, amerre csak jár, mindenütt boldogtalanságot, miközben a csodálókat gyűjti? Biztosan nem a szexuális ösztöne miatt: az ilyen fajta lány igen gyakran frigid. Hanem a gőg miatt. Mi kényszerít egy politikai vezetőt vagy egy egész nemzetet, hogy folyton egyre többet és többet követeljen? Megint csak a gőg. A gőg, természetéből eredően, vetélkedésre készíti, ezért nincs soha vége. Ha gőgös vagyok, és akad a világon akár egyetlen ember, aki hatalmasabb, gazdagabb vagy okosabb, mint én - az vetélytársam lesz és ellenségem.

A keresztényeknek igaza van: a gőg a fő oka annak a nyomorúságnak, amely a világon minden népben, minden családban megtalálható. Más bűnök néha még össze is hozzák az embereket; jó cimboraságot, tréfalkozást, szívélyességet tapasztalhatunk iszákos vagy erkölcstelen emberek körében. De a gőg mindig ellenségességet jelent, a gőg maga az ellenségesség. Méghozzá nemcsak ember és ember között, de Istennel szemben is.

Istenben valami olyasmivel kerülünk szembe, ami minden tekintetben mérhetetlenül fölöttünk áll. Hacsak nem ilyenek ismerjük meg Istent - és ezért azt is tudjuk, hogy Hozzá képest semmik vagyunk -, nem ismerjük Istent egyáltalán. Amíg gőgösek vagyunk, nem ismerhetjük meg Istent. A gőgös ember mindig csak lenéz az emberekre és a dolgokra; s természetesen amíg csak lefelé néz, nem láthatja azt, ami fölötte van. Ez súlyos kérdést vet fel. Hogy lehet az, hogy olyan emberek, akiket nyilvánvalóan majd szétvet a gőg, azt mondják, hogy hisznek Istenben és nagyon vallásosnak képzelik magukat? Azt hiszem, ez azt jelenti, hogy ezek az emberek egy képzeletbeli Istent imádnak. Elméletileg elismerik, hogy ennek a fantom Istennek a jelenlétében a semmivel egyenlők, de valójában mindig is azt képzelik, hogy ez az Isten mennyire megfelelőnek tartja őket, s mennyivel jobbnak tartja őket, mint a közönséges embereket: vagyis egy penny értékű képzelt alázatot mutatnak iránta, és egy font értékű gőgöt embertársaikkal szemben. Azt hiszem, ezekre az emberekre gondolt Krisztus, amikor azt mondotta, hogy egyesek Róla fognak prédikálni, és ördögöt üzni az Ő nevében, pedig a világ végén megtudják majd, hogy Ő sose ismerte őket. S közülünk bárki, bármikor benne lehet ebben a halálos csapdában. Szerencsére próbát tudunk tenni. Valahányszor úgy találjuk, hogy vallásosságunk jónak tüntet fel bennünket, jobbnak, mint bárki más, akkor úgy hiszem, biztosak lehetünk abban, hogy nem az Isten, hanem az ördög van ránk hatással. Hogy Isten jelenlétében vagyunk-e, annak az az igazi próbája, hogy egészen elfeledkezünk magunkról, vagy úgy tekintjük magunkat, mint valami jelentéktelen, hitvány tárgyat. Jobb, ha teljesen elfelejtkezünk magunkról.

Rettenetes, hogy minden bűn közül a legrosszabb be tudja csempészni magát vallásos életünk kellős közepébe. De mindjárt meglátják, miért. A többi, kevésbé rossz bűn, az állati természetünkön át működő ördögtől származik. A gőg azonban egyáltalán nem az állati természetünkből fakad. Egyenest a pokolból jön. Tisztán szellemi: tehát sokkal ravaszabb és veszélyesebb. S éppen ezért a gőgöt gyakran fel lehet használni az egyszerűbb bűnök leküzdésére. A tanárok tényleg gyakran hivatkoznak egy fiú büszkeségére, vagy ahogy mondják, önérzetére, mikor azt akarják, hogy tisztességesen viselkedjék; sok ember felülkerekedett már a gyávaságán, élvezetvágyán vagy rossz hangulatán azáltal, hogy megtanulta, ezek méltóságán aluli dolgok - vagyis a gőg által. S az ördög nevet rajtuk. Tökéletesen elégedett, ha azt látja, hogy szemérmesek, bátrak, fegyelmezettek vagyunk, feltéve, hogy eközben belénk ültette a gőg zsarnokságát, éppúgy, mint ahogy elégedetten nézné, hogy meggyógyultak a fagyás okozta sebeink, viszont ugyanakkor rákot okozhatna nekünk. Ugyanis a gőg szellemi rák: elpusztítja az igazi lehetőségét a szeretetnek, a megelégedésnek, de még a józan észnek is.

Mielőtt más témára térnék át, óvni szeretném önöket néhány félreértéstől:

1. A dicséret alkalmával érzett öröm nem gőg. Az a gyermek, akit feladata jó elvégzéséért dicséretképpen vállon veregetnek, az az asszony, akit szeretője dicsér a szépségéért, vagy az a megmentett lélek, akinek Krisztus így szól: "Jól van", mind örül és elégedett. S így is kell, hogy legyen. Ugyanis ilyenkor az öröm oka nem bennünk magunkban rejlik, hanem abban a tényben, hogy megnyertük a tetszését valakinek, akinek (nagyon helyesen) tetszeni is akartunk. A probléma akkor kezdődik,

amikor arról a gondolatról, hogy "elnyertem tetszését, minden rendben van", áttérünk arra, hogy "milyen nagyszerű valaki vagyok, hogy ezt megtettem". Minél inkább el vagyunk ragadtatva magunktól és minél kevésbé a dicsérettől, annál rosszabbá válunk. Ha már csak magunkban van örömünk, és egyáltalán nem törődünk a dicsérettel, akkor eljutottunk a mélypontra. Ezért van az, hogy a hiúság, amely a gőgnek az a fajtája, amely legtöbbször csak a felszínen mutatkozik, valójában a legkisebb rossz és leginkább megbocsátható. A hiú ember egyre több dicséretre, tetszésre, csodálatra vágyik, és mindig azt keresi. Ez ugyan hiba, de gyerekes, sőt (furcsa módon) még megalázkodó hiba is. Azt jelzi, hogy még nem teljesen teltünk el a magunk csodálatával. Értékeljük a többi embert annyira, hogy igényeljük az irántunk megnyilvánuló figyelmüket. Valójában tehát még emberek maradtunk. Az igazi, sötét, ördögi gőg akkor üti fel a fejét, amikor annyira lenézzük a többi embert, hogy nem törődünk a véleményükkel. Természetesen olykor nagyon helyes, sőt gyakran még kötelességünk is, hogy ne törődjünk mások véleményével, ha azt helyes okból tesszük: nevezetesen, mivel összehasonlíthatatlanul többet törődünk azzal, hogy Isten mit gondol. A gőgös embernek azonban más oka van arra, hogy ne törődjék embertársai véleményével. Ő így gondolkozik: "Miért törődjem a csöcselék véleményével és tetszésével? Jelent az számomra valamit is? És még ha érne is a véleményük valamit, talán olyan ember vagyok, aki egy bókra elpirul az örömtől, mint egy fiatal lány az első táncnál? Nem. Én önálló, felnőtt ember vagyok. Amit tettem, csak azért történt, hogy eleget tegyek saját elképzeléseimnek, vagy művészi lelkiismeretemnek, vagy családom hagyományainak, egyszóval azért, mert ilyen fickó vagyok. Ha ez tetszik a tömegnek, csak tessék. Engem nem érdekelnek." Ily módon az igazi, meggyőződéses gőg működhet közre a hiúság megfékezésében. Ugyanis, mint az előbb említettem, az ördög szereti "meggyógyítani" a kis hibát úgy, hogy egy nagyot ad helyette. Meg kell próbálnunk, hogy ne legyünk hiúk, de sosem szabad igénybe venni gőgünket a hiúságból való kigyógyulásra.

2. Angolul azt mondjuk, hogy egy ember "büszke" (proud) a fiára, az atyjára, az iskolájára vagy az ezredére, s ezért feltehetjük a kérdést, hogy a "büszkeség" vagy "gőg" ebben az értelemben bűn-e. Úgy gondolom, ez attól függ, mit is értünk pontosan "büszke" alatt. Az olyan mondatokban, ahol a "büszke valamire" kifejezés előfordul, igen gyakran annyit jelent, hogy "őszinte csodálattal van valami iránt". Az ilyen csodálat persze nagyon távol áll a büntől. De talán azt is jelentheti, hogy a kérdéses személy felvág előkelő apja miatt, vagy mert egy híres ezredhez tartozik. Ez nyilván hiba lenne, de még mindig jobb, mintha egyszerűen csak saját magára lenne büszke. Ha bármit is szeretünk és csodálunk saját magunkon kívül, az egy lépéssel távolabb visz bennünket a teljes szellemi romlástól; bár addig sosem leszünk egészen rendben, amíg bármit is jobban szeretünk és csodálunk, mint Istent.
3. Nem szabad azt gondolnunk, hogy Isten azért tiltja a gőgöt, mert sérti Őt, vagy hogy az alázatosságot saját méltósága miatt követeli meg, mintha Isten Maga volna büszke. Ő a legkevésbé sem törődik saját méltóságával. Tulajdonképpen azt akarja, hogy megismerjük Őt. Nekünk akarja adni Magát. S Ő és mi két olyan pólust képezünk, hogy ha bármilyen kapcsolatba akarunk kerülni Vele, akkor valóban alázatosak leszünk, méghozzá nagy-nagy örömmel, és hallatlan megkönnyebbülést fogunk érezni, hogy egyszerre megszabadulunk saját méltóságunkkal kapcsolatban mindattól a sok ostoba értelmetlenségtől, ami egész életünkben nyugtalanná és boldogtalanná tett bennünket. Ő azért igyekszik alázatossá tenni bennünket, hogy ezt a pillanatot lehetővé tegye: megpróbálja levenni rólunk azt a sok ostoba, csúnya jelmezt, amelyet mindnyájan magunkra aggatunk, s amelyekben kis hülyék módjára tetszelgünk. Bárcsak magam is egy kicsit előbbre jutottam volna az alázatosságban. Ha sikerült

volna, talán többet tudnék mondani most a megnyugvásról, a vigaszcsoportról, a jelmez levetéséről, a hamis énünktől való megszabadulásról, mindazzal a pózolásával és komédiázásával együtt, amit a "Nézzetek, hát nem vagyok jó fiú?" kérdés kifejez. Ha csupán megközelíteni tudjuk ezt, akár egy pillanatra is, az olyan, mint egy pohár hideg víz a sivatagban utazónak.

4. Ne képzeljük azt, hogy ha egy igazán alázatos emberrel találkozunk, akkor olyan valaki áll előttünk, akit a legtöbb ember manapság "alázatosnak" nevez; nem lesz kenetteljes, hízelgő valaki, aki folyton csak azt hajtogatja, hogy ő természetesen senki. Valószínűleg csak azt fogjuk gondolni róla, hogy jókedvű, intelligens ember, akit úgy látszik, igazán érdekel, amit mi mondtunk neki. Az pedig nem tetszik nekünk, az csak azért lesz, mert egy kissé irigykedünk mindazokra, akik ilyen könnyedén tudják az életet élvezni. Ez az ember egyáltalán nem fog az alázatosságra gondolni, egyáltalán nem fog magára gondolni. Ha bárki alázatosságra akarna szert tenni, úgy hiszem, meg tudom mondani neki az első lépést. Az első lépés annak megértése, hogy büszkék, gőgösek vagyunk. S ez elég nagy lépés. Legalábbis semmit az ég világán nem tehetünk előbb. Ha azt gondoljuk, hogy nem vagyunk önhittek, ez csak azt jelenti, hogy nagyon is önhittek vagyunk

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Társadalmi erkölcsi felfogás alpont

Az első, amit az ember és ember közötti erkölcsről világosan kell látni, az, hogy e téren Krisztus nem tanított semmilyen új erkölcsöt. Az Újszövetség aranyszabálya (ne tedd azt másoknak, amit nem akarsz, hogy mások neked cselekedjenek) alapján véve összefoglalása mindannak, amit az emberek mindig is helyesnek tartottak. Az igazán nagy erkölcsoktatók sohasem vezetnek be új erkölcsöt: csak rögeszme ezzel próbálkoznak. Ahogyan dr. Johnson mondja: "Az embereket gyakrabban kell emlékeztetni, mint tanítani." Minden igazi erkölcsoktató feladata abban áll, hogy folytonosan, újra meg újra, visszavigyen bennünket azokhoz a régi, egyszerű igazságokhoz, elvekhez, amelyeket oly gondosan szeretnénk nem észrevenni; mint ahogy a lovat is mindig visszavisszük ahhoz az akadályhoz, amelyet nem akart átvágni, vagy a gyermeket is mindig visszavisszük ahhoz a feladathoz, amely alól megpróbálja kihúzni magát.

A másik, amit meg kell értenünk, az, hogy a kereszténységnek nincs részletes politikai programja - és nem is állítja, hogy a "ne tedd másoknak, amit nem kívánsz magadnak" alkalmazására vonatkozóan rendelkeznie valamiféle tervvel, amit egy bizonyos társadalomban, egy bizonyos időpontban meg kell valósítani. Ez képtelenség. A kereszténység minden időben, minden embernek szól, s a külön program, amely egy bizonyos időben és egy bizonyos helyen megfelel, nem volna alkalmas máskor és máshol. De különben is, a kereszténység hatása nem így érvényesül. Amikor azt tanítja, adjunk enni az éhezőknek, nem ad egyúttal órákat a főzés tudományából. Amikor azt mondja, hogy olvassuk az Írást, nem ad leckét héber és görög nyelvből, de még angol nyelvtanból sem. Sohasem volt a kereszténység célja, hogy helyettesítsen, vagy elfoglalja a helyét a rendes emberi művészeteknek és tudományoknak; inkább mindegyikre kirója a megfelelő feladatot, és energiaforrásként szolgál, új életet adva nekik, ha ugyan erre igényt tartanak.

Az emberek azt mondják: "Az egyház vezessen bennünket." Ez helyes, ha helyesen gondolják, de téves, ha rosszul. Egyházon a gyakorló keresztények teljességét kellene érteniük. S amikor azt mondják, hogy az egyház vezessen bennünket, azt kellene gondolniuk,

hogy egyes keresztényeknek - akiknek történetesen arra tehetsége van - közgazdászoknak és államférfiaknak kellene lenniük, hogy minden közgazdásznak és államférfinak kereszténynek kellene lennie, és minden politikai és gazdasági erőfeszítésüknek arra kellene irányulni, hogy a "ne tedd felebarátodnak, amit nem akarsz, hogy neked cselekedjenek" elvét átvigyék a gyakorlatba. Ha ez megtörténne, és mi, többiek készek volnánk ezt elfogadni, akkor igen hamar megtalálnánk a keresztény megoldást társadalmi problémáinkra. De persze, amikor az egyház vezetését kérik, akkor a legtöbb ember azt akarja, hogy a klérus dolgozzon ki politikai programot. Ez ostobaság. A klérust az egész egyházon belül olyanok teszik ki, akik sajátos képzést kaptak és arra vannak fenntartva, hogy azzal törődjenek, ami bennünket mint olyan teremtményeket érint, akik örökké fogunk élni. S az emberek most azt kérik tőlük, hogy valami egészen más munkát végezzenek, amire nincsenek felkészítve. Pedig a munka lényegében bennünket, laikusokat terhel. A keresztény elveknek például a szakszervezetben vagy az oktatásban való alkalmazása keresztény szakszervezeti emberektől és keresztény tanároktól kell hogy kiinduljon; mint ahogyan a keresztény irodalom is csak keresztény regény- és drámaíróktól származhat, nem pedig a püspökök sorából, akik azért gyűlnek össze, hogy szabad idejükben darabokat és regényeket írjanak.

Mindazonáltal anélkül, hogy részletekbe menne, az Újszövetség egészen világosan utal arra, hogy milyenek kellene lennie a teljesen keresztény társadalomnak. Talán többet is mond, mint amennyit magunkévá tudunk tenni. Azt mondja, hogy nem lesznek majd lazálók és élődik: ha valaki nem dolgozik, ne is egyék. Mindenki saját maga dolgozzék, s ami még több: mindenki valami hasznosat, jót állítson elő. Nem kell, hogy ostoba luxuscikkeket gyártsanak és még butább hirdetésekkel próbáljanak rávenni minket, hogy ezeket megvásároljuk. S nem lesz sem hencegés, sem fennhéjázás, sem pózolás. Ebben az értelemben a keresztény társadalom az lenne, amit ma baloldalnak hívunk. Másrészt viszont mindig ragaszkodik az engedelmességhez - az engedelmséghez (és a tisztelet külső jeleihez) mindnyájunk részéről a megfelelően kinevezett tisztviselők, a gyermekek részéről a szülők és (attól tartok, ez nagyon népszerűtlen lesz) a feleségek részéről a férjek iránt.

Harmadszor, ez vidám társadalom lenne: csupa ének és öröm, helytelennek tekintve a gondot és az aggodást. Az udvariasság is a keresztény erényekhez tartozik, s végül az Újszövetség nagyon nem kedveli azt, aki " minden lében kanál".

Ha létezne egy ilyen társadalom, és önök vagy én elmennénk megnézni, úgy gondolom, furcsa benyomással térnék onnan vissza. Azt éreznék, hogy gazdasági rendszere nagyon szocialista, s ebben az értelemben "haladó", de azt is, hogy családi élete és erkölcsi, magatartási szabályzata meglehetősen elavult, talán még szertartásos és arisztokratikus is. Mindnyájan kedvelnék ennek a berendezkedésnek egy-két részletét, de nagyon kevesen az egészet. S éppen ez az, amire az ember számít, ha a kereszténység a totális terv az emberiség számára. Mindnyájan eltértünk ettől valamilyen módon és valamennyien szeretnénk úgy feltüntetni, hogy az eredeti tervnek általunk történt módosítása maga a terv. Ezt újra meg újra fogjuk tapasztalni mindennel kapcsolatban, ami igazán keresztény; mindenkit vonz egy-két részlet, szeretné ezeket magáévá tenni és a többit otthagyni. Ezért nem nagyon jutunk tovább, és ezért mondhatják az egymással teljesen ellentétben álló dolgokért küzdők, hogy mindketten a kereszténységért harcolnak.

S most még egy megjegyzés. Van egy tanács, amit még a régi, pogány görögök, az ószövetségi zsidók és a középkor nagy keresztény tudósai adtak, s amelynek a modern gazdasági rendszer egyáltalán nem engedelmeskedik. Ezek a népek mind azt hagyták hátra nekünk, hogy ne kölcsönözzünk pénzt kamatra, márpedig a pénz kamatra kölcsönzése - amit

beruházásnak hívunk - képezi egész gazdasági rendszerünk alapját. Nos, ebből nem feltétlenül következik, hogy helytelenül járunk el. Egyesek azt tartják, hogy amikor Mózes, Arisztotelész és a keresztények egyetértettek a kamat (vagy ahogyan ők hívták, "uzsora") megtiltásában, még nem láthatták előre a mai részvénytársaságot, hanem csak a magánpénzkezelőkre gondolhattak. Ezért hát nem is kell törődnünk azzal, hogy mit mondtak. - Olyan kérdés ez, amelyet én nem tudok eldönteni. Nem vagyok közgazdász, és ezért egyszerűen nem tudom eldönteni, vajon a beruházási rendszer a felelős azért a helyzetért, amiben vagyunk, vagy sem. Ez az a pont, ahol keresztény közgazdászra van szükség. Azonban nem lett volna tisztességes tőlem, ha nem mondtam volna el, hogy három nagy civilizáció egyformán elítélte (legalábbis első látásra így tűnik) azt, amin egész életünk alapszik.

Még egy észrevétel és befejezem. Az Újszövetségnek az a szakasza, ahol azt mondja, hogy mindenkinek dolgoznia kell, indokként azt jelöli meg: azért, "hogy adhasson valamit a szükségben lévőknek". A jótékonyság, a szegények támogatása lényeges része a keresztény erkölcsnek: a juhokról és a kecskékről szóló ijesztő példabeszédben úgy tűnik, hogy minden ezen fordul meg. Manapság egyesek azt állítják, hogy a jótékonyság szükségtelen és a szegényeknek való adakozás helyett olyan társadalmat kellene létrehozni, amelyben nincsenek jótékonyságot igénylő szegények. Nagyon igazuk lehet abban, hogy egy ilyen társadalmat kellene teremteni. De ha valaki ezért azt mondaná, hogy közben beszüntethetjük az adakozást, akkor az szakított a keresztény erkölccsel. Nem hiszem, hogy meg lehet szabni, mennyit kell adnunk. Azt hiszem, az egyetlen biztos szabály az, hogy többet adjunk, mint amit nélkülözni tudunk. Más szóval, ha a kényelemre, fényűzésre, szórakozásra stb. fordított kiadásaink eléri azt a szintet, amely ugyanaz, mint a velünk egyforma jövedelműeké, akkor talán túl keveset adakozunk. Ha adakozásunk egyáltalán nem szorít meg bennünket és nem akadályoz semmiben, akkor azt mondanám, hogy túl kevés. Kell olyan dolgoknak lenni, amiket szeretnénk megtenni, de nem engedhetünk meg magunknak, mivel jótékonyságra fordított kiadásaink kizárják őket. Egyébként most általánosságban beszéltem a jótékonyságról. Különleges bajok és inséges helyzetek saját rokonaink, barátaink, szomszédaink vagy alkalmazottaink körében, amelyekre Isten felhívja a figyelmünket, még sokkal többet követelhetnek: egészen saját helyzetünk veszélyeztetéséig vagy tönkretételéig. Ugyanis a jótékonyság legnagyobb akadálya sokunk számára nem a fényűző életben vagy a több pénz utáni vágyban rejlik, hanem a félelemben, a bizonytalanságtól való félelemben. Ezt gyakran fel kell ismernünk mint kísértést. Sokszor büszkeségünk is akadályozza a jótékonyságot; hajlamosak vagyunk a kelleténél többet áldozni a bőkezűség látványos formáira (borravaló, vendéglátás) és a kelleténél kevesebbet azokra, akiknek igazán szükségük volna a segítségünkre.

Befejezés előtt még megkockáztatom, hogy kitaláljam, hogyan érintette ez a fejezet azokat, akik elolvasták. Az az érzésem, lesznek egyes baloldaliak közöttük, akik igen haragszanak, hogy nem mentem tovább ebben az irányban, és ellenkező nézetűek is, akik meg azért haragszanak, hogy túl messzire mentem. Ha így van, akkor azonnal nekiütköztünk annak az igazi akadálnak, amely a keresztény társadalom eltervezésének minden ilyen felvázolásában benne rejlik. Sokan közülünk nem azért közelítenek a tárgyhöz, hogy megállapítsák, mit mond a kereszténység, hanem mivel azt remélik, hogy a kereszténységből támogatást nyernek saját nézetükhöz. Szövetségest keresünk ott, ahol csak a Mestert vagy a Bírót találhatjuk. Én is éppen így vagyok. Vannak részek ebben a fejezetben, amelyeket ki akartam hagyni. Ezért is nincs semmi eredménye az ilyen beszélgetéseknek, hacsak nem teszünk sokkal nagyobb kerülőt. A keresztény társadalom nem érkezik el addig, amíg az emberek túlnyomó része nem akarja igazán: márpedig addig nem fogjuk akarni, amíg nem leszünk teljesen keresztények. Ismételhetem, hogy "ne tedd felebarátodnak, amit nem akarsz, hogy neked cselekedjenek",

amíg fejembe nem száll a vér, de nem fogom tudni igazán megvalósítani, amíg nem szeretem felebarátomat úgy, mint magamat; és nem tudom megtanulni, hogy szeressem felebarátomat, mint önnönmagamat, amíg nem tanultam meg Istent szeretni; és nem tudom megtanulni Istent szeretni, ha nem tanulok meg Neki engedelmeskedni. És így, mint ahogy figyelmeztettem önöket, a belső, lelki dolgok felé terel valami bennünket, a társadalmi témákról a vallásos témákra. Ugyanis a leghosszabb kerülő: a legrövidebb út haza.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Szeretet alpont

Egy korábbi fejezetben említettem, hogy négy "fő" (kardinális, sarkalatos) erény van, és három "teológiai" erény. Ez utóbbiak a hit, remény és szeretet. A hittel a két utolsó fejezetben fogok foglalkozni. A szeretetet részben tárgyaltam a 7. fejezetben, de ott arra a részére szorítkoztam, amit megbocsátásnak nevezünk. Most hadd bővítsem ezt ki egy kissé jobban.

Először a fogalmat fedő angol szó, "charity", értelméről. Ez ma már csak azt jelenti, amit valamikor alamizsnának, jótéteménynek neveztek, vagyis a szegényeknek való adakozásnak. Eredetileg sokkal tágabb értelme volt. (Mindenesetre láthatjuk, hogyan kapta a szó a modern értelmét. Ha valakiben volt szeretet, könyörületeség [charity], akkor a szegényeknek való adakozás a legnyilvánvalóbb dolgok egyike volt, s az emberek úgy kezdték emlegetni, mintha ez volna maga a "charity" [karitás]. Ugyanígy a "rím" a legnyilvánvalóbb dolog a költészetben, s ezért az emberek "költészetben" egyszerűen csak rímeket kezdtek érteni és semmi egyébét.) A karitás "szeretetet jelent keresztény értelemben". Ám a szeretet keresztény értelemben nem jelent érzelmet. Ez nem az érzelmeknek, hanem az akaratnak egy állapota, amellyel természetesen magunkkal szemben viseltetünk, s amit meg kell tanulnunk mások irányában is kifejleszteni.

A Megbocsátásról szóló fejezetben kifejtettem, hogy a saját magunk iránti szeretetünk nem azt jelenti, hogy kedveljük magunkat, hanem hogy a saját magunk javát akarjuk. Ugyanígy a felebarátaink iránti keresztény szeretet (karitás) is egészen más, mint a kedvelés vagy ragaszkodás. Kedvelünk egyeseket, vagy gyöngédek vagyunk hozzájuk, míg másokat nem kedvelünk. Fontos, hogy megértsük, a természetes "kedvelés", "vonzódás" se nem bűn, se nem erény, éppen úgy, mint ahogy az ételek kedvelése vagy nem kedvelése szintén nem bűn, sem nem erény. Ez csak tény. De hogy mit kezdünk vele, az már természetesen lehet bűnös vagy erényes.

Az emberekhez való természetes vonzódás vagy ragaszkodás megkönnyíti azt, hogy jószívűek legyünk irányukban. Ezért rendszerint kötelességünk táplálni ragaszkodásunkat, kedvelni az embereket, amennyire csak lehet (mint ahogy gyakran az is feladatunk, hogy előmozdítsuk kedvünket a testmozgás vagy az egészséges táplálkozás iránt) - ám nem azért, mert ez a vonzódás maga a jószívűség erénye, hanem mert támaszul szolgál számára. Másrészt viszont nagyon gondosan kell ügyelnünk, nehogy a vonzódásunk valaki iránt szívtelessé vagy éppen igazságtalanná tegyen másvalakivel szemben. Még olyan esetek is vannak, amikor vonzódásunk összeütközésbe kerül a kedvelt személy iránti jószívűségünkkel, szeretetünkkel. Például, egy gyermekét bálványozó anya természetes vonzalma révén kísértésbe kerülhet, hogy elkényeztesse gyermekét; azaz, hogy kielégítse a saját szeretetteljes impulzusait gyermeke későbbi, igazi boldogsága kárára.

S bár a természetes vonzódást általában bátorítani kell, egészen hibás volna, ha azt gondolnánk, hogy a jószívűségnek, karitatív tevékenységnek az a módja, hogy megpróbálunk szeretetteljes érzéseket kelteni magunkban. Egyesek "hideg" természetűek; ez talán nem szerencsés számukra, de ugyanúgy nem bűn, mint ahogy a rossz emésztés sem, és nem zárja ki őket abból a lehetőségből, nem mentesíti őket attól a kötelességtől, hogy megtanulják a jószívűséget, a karitást. A szabály mindnyájunk számára rendkívül egyszerű. Ne vesztegessük az időt azon tűnődve, vajon "szeretjük"-e felebarátunkat; cselekedjünk úgy, mintha szeretnénk. Mihelyt megtesszük, megértjük az egyik nagy titkot. Amikor úgy viselkedünk, mintha szeretnénk valakit, hirtelen megszeretjük. Ha bántalmazunk valakit, akit nem kedvelünk, azt vesszük észre, hogy most még kevésbé kedveljük. Ha viszont jót teszünk vele, úgy találjuk, hogy nemtetszésünk csökkent. Van azonban egy kivétel. Ha nem azért teszünk jót vele, hogy Isten tetszését elnyerjük, és engedelmeskedjünk a felebaráti szeretet (karitás) parancsának, hanem hogy megmutassuk neki, milyen nagyszerű fickók vagyunk és hogy lekötelezzük őt, s aztán várjuk a "háláját", akkor valószínűleg csalódnunk fogunk. (Az emberek nem buták: éles szemük van rá, hogy észrevegyék a hivalkodást, leereszkedést.) Viszont valahányszor azért teszünk jót egy felebarátunknak, mert ő is olyan ember, mint mi, akit Isten teremtett, és mert éppen úgy kívánjuk az ő boldogságát is, mint a magunkét, mindig egy kicsit jobban fogjuk őt szeretni, vagy legalább kevésbé utálni.

Így tehát, bár a keresztény karitász meglehetősen józan dolognak tűnik az olyanok számára, akik hajlamosak az érzelgősségre, s bár egészen más, mint a szeretetteljes ragaszkodás, mégis szeretetre vezet. A keresztény és a világi gondolkodású ember között nem az a különbség, hogy az utóbbi csak a ragaszkodást, vonzódást ismeri, míg a keresztény a karitász értelmű szeretetet. A világi ember azért kezel egyeseket kedvesen, mert "kedveli" őket, míg a keresztény megpróbál mindenkivel kedvesen bánni, s ezért azt veszi észre, hogy egyre több embert kedvel, néha még olyanokat is, akikről sose képzelte volna, hogy kedvelni tudná őket.

Ugyanez a szellemi törvény borzasztó erővel hat a másik irányban is. A németek például először csak azért bántak rosszul a zsidókkal, mert gyűlölték őket; azután egyre jobban gyűlölték őket, mert rosszul bántak velük. Minél kegyetlenebb valaki, annál jobban fog gyűlölni; és minél jobban gyűlöl valaki, annál kegyetlenebb lesz - és így tovább, ördögi körben mindvégig.

Mind a jó, mind a rossz, mértani haladvány szerint gyarapszik. Ezért oly mérhetetlenül fontosak a mindennapi, apró döntések. A legkisebb jócselekedet megtétele ma olyan stratégiai pont elfoglalását jelenti, ahonnan néhány hónap múlva soha nem álmodott győzelmekre lehetünk képesek. Ha ma látszólag csekély mértékben engedünk élvezetvágyunknak, vagy szabadjára engedjük haragunkat, az egy hegygerinc, egy vasútvonal vagy a hídfő elvesztését jelentheti, ahonnan az ellenség támadást indíthat, amire különben nem volna módja.

Néhány író a jószívűség, karitász szót nemcsak az emberek közötti keresztény szeretet megjelölésére használja, hanem Istennek az ember, és az embernek az Isten iránti szeretetére is. Az utóbbival kapcsolatban az emberek gyakran zavarban vannak. Azt mondták nekik, szeretniük kell Istent. De nem tapasztalnak magukban ilyen érzést. Mit kell tenniük? A válasz ugyanaz, mint előbb. Cselekedjünk úgy, mintha volna bennünk ilyen érzés. Ne próbáljunk meg érzéseket gyártani. Tegyük fel magunknak a kérdést: "Mit tennék akkor, ha biztos volnék benne, hogy szeretem Istent?" Ha megtaláltuk a választ, gyerünk és csináljuk.

Összességében véve, Isten irántunk megnyilvánuló szeretete sokkal biztonságosabb tárgy a gondolatnak, mint a mi szeretetünk Iránta. Senki sem rendelkezhet mindig odaadó érzésekkel;

de még ha így is volna, Isten elsősorban nem az érzésekkel törődik. A keresztény szeretet, akár Isten, akár az ember irányában, az akarat dolga. Ha igyekszünk megtenni az Ő akaratát, akkor engedelmeskedünk a parancsoknak: "Szeresd Uradat, Istenedet." Ha Neki úgy tetszik, majd megadja nekünk a szeretet érzését, amit mi magunkban nem tudunk felkelteni és nem kívánhatjuk magunknak úgy, mintha jogunk volna hozzá. A legfontosabb azonban az, ha eszünkbe vessük, hogy bár az érzelmek jönnek és mennek, Isten irántunk való szeretete nem változik. Nem kezdik ki bűneink vagy közömbösségünk, és fáradhatatlan abban az eltökéltségben, hogy ki kell gyógyulnunk bűneinkből, bármibe is kerül nekünk, bármibe is kerül Neki.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - A megdöbbentő lehetőség alpont

A keresztények azután azt is hiszik, hogy egy gonosz hatalom tette meg magát egyelőre a világ fejedelmének. Természetesen, ez problémákat vet fel. Összhangban van-e a dolgok ezen állapota Isten akaratával vagy sem? Ha igen, azt fogják mondani, hogy ez egy furcsa Isten; ha pedig nem, akkor hogyan történhet bármi is egy abszolút hatalommal rendelkező lény akaratával szemben?

De aki volt már hatalmi pozícióban, az tudja, hogyan tud valami egyféleképpen összhangban lenni akaratunkkal és ellentétben valami másféle módon. Egész természetes, ha egy anya így szól a gyermekeihez: "Nem fogom mindig én rendbe tenni esténként a tanulószobákat. Meg kell tanulnotok, hogy ti magatok csináljátok rendet." Aztán egyik este felmegy és ott találja a mackót, a tintát s a francia nyelvtankönyvet szanaszét. Ez akarata ellen van. Jobban szeretné, ha a gyerekek rendesek lennének. Másrészt viszont az is az ő akarata, hogy a gyerekeknek módjában álljon rendetlennek lenni. Ugyanez fordul elő bármelyik ezredben, szakszervezetben vagy iskolában is. Valamit önkéntes jellegűvé teszünk, s aztán az érintettek fele nem teszi meg. Ez nem az, amit akartunk, de akaratunk tette lehetővé.

Valószínűleg ugyanez a helyzet a világgal is. Az Isten olyan lényeket alkotott, akiknek szabad akaratuk van. Ez olyan teremtményeket jelent, akik mehetnek jó vagy rossz irányban is. Néhányan azt állítják, el tudnak képzelni olyan teremtményt, aki szabad, de nincs lehetősége arra, hogy rossz útra térjen; én nem tudok ilyet elképzelni. Ha valaki szabadon lehet jó, az is szabadságában áll, hogy rossz legyen. S a szabad akarat az, ami a rosszat lehetővé teszi. De hát akkor miért adott Isten nekik szabad akaratot? Azért, mert a szabad akarat, bár a rosszat lehetővé teszi, egyúttal az egyedüli dolog, mely lehetővé tesz bármilyen szeretetet, jóságot és örömet, aminek egyáltalán értéke van. Egy automata világ, gépszerűen cselekvő teremtményekkel, aligha volna érdemes a teremtésre. Az a boldogság, amelyet Isten magasabb teremtményeinek szán, abban áll, hogy szabadon és önszántunkból egyesüljünk Vele és egymással a szeretet és az öröm olyan elragadtatásában, amelyhez viszonyítva még a legmámorosabb földi szerelem is csak unalmas szentimentalizmus. - S ehhez kell a szabad akarat.

Isten nyilvánvalóan tudta, mi fog történni, ha ezek a teremtmények helytelenül használják szabadságukat; bizonyára úgy vélte, hogy megéri a kockázatot. Talán hajlamot érzünk arra, hogy más véleményen legyünk. De felmerül egy nehézség, ha nem értünk egyet Istennel. Ő az a forrás, ahonnan egész gondolkodási képességünk származik: nem lehet igazunk úgy, hogy Ő tévedjen, éppoly kevésbé, mint ahogy a folyó sem emelkedhet magasabbra a forrásánál. Amikor Vele szemben foglalunk állást, akkor azzal a hatalommal vitatkozunk, amely képessé

tett bennünket arra, hogy egyáltalán okoskodjunk: olyan ez, mintha levágnánk az ágat, amelyen ülünk. Ha Isten úgy gondolja, hogy ez a háború a mindenségben megéri a szabad akaratért fizetett árat - más szóval azt, hogy valódi világot alkot olyan teremtményekkel, akik tehetnek igazán jót, vagy rosszat, s ahol történhet valami igazán fontos is, valamilyen játékvilág helyett, amely csak akkor mozog, ha Ő mozgatja a zsinórjait -, akkor el kell fogadnunk, hogy valóban megéri.

Ha megértettük a szabad akarat lényegét, azt is látni fogjuk, milyen ostoba dolog azt kérdezni, amit egyszer valaki tőlem kérdezett: "Miért alkotott Isten teremtményeket olyan hitvány anyagból, hogy rossz útra tértek?" Minél jobb anyagból van egy teremtmény, annál okosabb, erősebb és szabadabb, de annál jobb is lesz, ha jó irányban halad, viszont annál rosszabb, ha rossz útra tér. Egy tehén nem tud se igazán jó, se igazán rossz lenni; egy kutya már lehet jobb vagy rosszabb; egy gyermek még jobb vagy még rosszabb; egy felnőtt ember még inkább; egy lángész még annál is inkább; egy emberfölötti szellem a legjobb vagy a legrosszabb lehet valamennyi közül.

Hogyan tért rossz útra a sötét hatalom? Itt kétségtelenül valami olyan kérdést teszünk fel, amire mi, emberi lények, nem adhatunk biztos választ. Saját hasonló tapasztalatunk alapján azonban adhatunk egy elfogadható (és hagyományos) magyarázatot. Abban a pillanatban, hogy saját énnel rendelkezünk, felmerül a lehetősége annak, hogy magunkat helyezzük előre, hogy magunk akarjunk a központ, magunk akarjunk Isten lenni. Ez volt a Sátán bűne: és erre a bűnre tanította meg az emberi nemet. Egyesek azt gondolják, hogy az ember bukásának valami köze van a szexhez, de ez tévedés. (A Genézis könyvének története inkább arra utal, hogy szexuális természetünk bizonyos romlása követte a bűnbeesést, ám annak eredménye volt, nem pedig oka.) Amit a Sátán távoli őseink fejébe ültetett, az a gondolat volt, hogy olyanok lehetnek, mint az Isteni, - hogy támaszkodhatnak saját magukra, mintha saját maguk teremtoi lennének, - hogy saját maguk urai legyenek, - hogy találjanak ki maguknak valamiféle boldogságot, Istenen kívül, távol Istentől. S ebből a reménytelen kísérletből jött mindaz, amit emberi történetnek hívunk - pénz, szegénység, becsvágy, háború, prostitúció, osztályok, birodalmak, szolgaság -, hosszú és borzalmas története az embernek, aki megpróbálja, hogy valami más boldogítót találjon Isten helyett.

S az ok, hogy ez miért nem sikerülhet sohasem, a következő. Isten teremtett bennünket, éppúgy, mint ahogyan az ember feltalál egy gépet. A gépkocsit úgy készítik, hogy benzinnel menjen, és semmi mással nem fog menni. Mármost Isten úgy tervezte meg az emberi gépezetet, hogy saját maga, Isten, legyen a hajtóanyag. Ő tehát az üzemanyag, amelyet szellemünknek - terve szerint - el kell égetnie. Ő az eledel, amelyből szellemünknek táplálkoznia kell. Nincs más helyette. Ezért helytelen arra kérni Istent, hogy a magunk módján tegyen boldoggá bennünket, anélkül, hogy törődnénk a vallással. Isten nem tud magától távol boldogságot és békét adni, mivel az ott nincs. Nem is létezik ilyesmi.

Ez a történelem kulcsa. Hallatlan energiával civilizációk épülnek fel, kitűnő intézményeket terveznek, de valami mindig rosszra fordul. Valami végzetes hiba mindig a kegyetlen, az önző embereket juttatja vezetéshez és minden visszacsúszik a nyomorúságba és romlásba. A gépezet felmondja a szolgálatot. Úgy látszik, hogy jól indul, meg is egy darabig, de aztán leáll. Rossz üzemanyaggal próbálják hajtani. Ezt tette velünk, emberekkel a Sátán.

És mit tett Isten? Először is hagyott ránk lelkiismeretet, érzéket a jóra és a rosszra: s a történelem egész folyamán mindig voltak emberek, akik megpróbálták (egyesek nagyon keményen), hogy engedelmeskedjenek ennek. Soha, senkinek sem sikerült teljesen. Azután

küldött az emberiségnek valami olyat, amit "jó álmoknak" nevezek: azokra a különös történetekre gondolok, amelyek elszórtan megtalálhatók minden pogány vallásban egy istenről, aki meghal és új életre kel, és aki halálával valahogyan új életet ad az embereknek. Harmadszor kiválasztott egy bizonyos népet és évszázadokat töltött azzal, hogy a fejükbe verje, miféle Isten is Ő - hogy csak egy van belőle és hogy törődik a helyes magatartással. A zsidó volt ez a nép, és az Ószövetség beszámol erről a besulykolási folyamatról.

Azután következett az igazi megdöbbenés. Ezek között a zsidók között egyszer csak feltűnik egy ember, aki úgy kezd beszélni, mintha Isten volna. Azt állítja, hogy megbocsátja a bűnöket. Azt mondja, hogy mindig is létezett. Azt ígéri, hogy az idők végezetével eljön megítélni a világot. - Nos, tisztázzuk csak ezt. A panteisták között, például a hinduknál, bárki mondhatja azt, hogy része Istennek, vagy egy Vele: semmi különöset nem állítana ezzel. De ez az ember, mivel zsidó volt, nem gondolhatott egy ilyen Istenre. Isten, az ő nyelvükön, valami világon kívül Létezőt jelentett, aki azt megalkotta és végtelenül különbözik minden mástól. S ha ezt felfogtuk, akkor látjuk csak igazán, hogy amit ez az ember mondott, az a legmegdöbbentőbb kijelentés, amely ember száját valaha, is elhagyta.

Ennek az állításnak egy részét hajlamosak vagyunk észrevétlenül elsuhanni hagyni magunk mellett, mivel olyan gyakran hallottuk már, hogy nem is fogjuk fel értelmét. Arra az állításra gondolok, amely a bűnök, minden bűn, megbocsátására vonatkozik. Hacsak a beszélő nem maga Isten, ez igazán annyira abszurd, hogy szinte már komikus. Azt értjük, hogyan bocsátja meg valaki az ellene elkövetett sérelmet. Ön a lábamra lépett, én megbocsátok, ön ellopja a pénzem, én megbocsátok. De mit kezdünk azzal az emberrel, akit magát nem raboltak ki és akire nem léptek rá, s aki mégis kijelenti, hogy ő megbocsát, amiért a másik ember lábára léptünk és elloptuk a másik ember pénzét? Ostoba csacsiság - ez a legenyhébb kifejezés, amit magatartására mondhatunk. És Jézus mégis ezt tette. Azt mondta az embereknek, hogy bűneik megbocsátattak, és soha nem kérdezte meg a többi embert, akiknek kétségtelenül ártottak emezek bűnei. Habozás nélkül úgy viselkedett, mint a leginkább érintett fél, mint az a személy, akit legjobban megbántottak valamennyi sérelemmel. Ennek csak akkor van értelme, ha Ő valóban Isten, akinek törvényeit megsértették, és az Ő szeretete szenvedett sérelmet minden bűnnel. Mindenki másnak szájából, aki nem Isten, e szavak oly fokú ostobaságot és önhittséget jelentenének az én szememben, amit a történelem egyetlen alakja sem tudott mind ez ideig felülmúlni. Mégis (és ez igazán különös és jelentős), még ellenségei sem szerzik azt a benyomást, hogy ostobaságról vagy önhittségről volna szó, amikor az evangéliumokat olvassák. Még kevésbé vannak így az elfogulatlan olvasók. Krisztus azt mondja, hogy Ő "alázatos és szelíd", és mi hiszünk neki; s nem vesszük észre, hogy ha csupán ember volna, épp az alázatosságot és szelidséget vennénk észre legkevésbé egynémely mondásában.

Itt próbálom meg elejét venni annak, hogy bárki is azt az igazán ostoba dolgot állítsa, amit sok ember mond Róla: "Kész vagyok elfogadni Jézust mint az erkölcs nagy oktatóját, de nem fogadom el állítását, hogy Isten." Ez az, amit nem szabad mondanunk. Az olyan valaki, aki csak ember volt, és olyanokat mondott, mint Jézus, nem lenne nagy, erkölcsi tanítómester. Az vagy eszelős volna - egy szinten azzal, aki magát buggyantott tojásnak tartja -, vagy pedig maga a pokol ördöge. Választanunk kell. Vagy Isten Fia volt ez az ember és ma is az, vagy örült, s valami annál is rosszabb. Elzárhatjuk, mint egy bolondot, leköphetjük, megölhetjük, mint egy démont; vagy lába elé borulhatunk, és Urunknak, Istenünknek nevezhetjük. De ne huzakodjunk elő semmi olyan leereszkedő zagyvasággal, hogy nagy erkölcsanító volt. Ezt a lehetőséget nem hagyta nyitva számunkra. Nem volt szándékában.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - A megdöbbentő lehetőség alpont

A keresztények azután azt is hiszik, hogy egy gonosz hatalom tette meg magát egyelőre a világ fejedelmének. Természetesen, ez problémákat vet fel. Összhangban van-e a dolgok ezen állapota Isten akaratával vagy sem? Ha igen, azt fogják mondani, hogy ez egy furcsa Isten; ha pedig nem, akkor hogyan történhet bármi is egy abszolút hatalommal rendelkező lény akaratával szemben?

De aki volt már hatalmi pozícióban, az tudja, hogyan tud valami egyféleképpen összhangban lenni akaratunkkal és ellentétben valami másféle módon. Egész természetes, ha egy anya így szól a gyermekeihez: "Nem fogom mindig én rendbe tenni esténként a tanulószobákat. Meg kell tanulnotok, hogy ti magatok csináljátok rendet." Aztán egyik este felmegy és ott találja a mackót, a tintát s a francia nyelvtankönyvet szanaszét. Ez akarata ellen van. Jobban szeretné, ha a gyerekek rendesek lennének. Másrészt viszont az is az ő akarata, hogy a gyerekeknek módjában álljon rendetlennek lenni. Ugyanez fordul elő bármelyik ezredben, szakszervezetben vagy iskolában is. Valamit önkéntes jellegűvé teszünk, s aztán az érintettek fele nem teszi meg. Ez nem az, amit akartunk, de akaratunk tette lehetővé.

Valószínűleg ugyanez a helyzet a világgal is. Az Isten olyan lényeket alkotott, akiknek szabad akaratuk van. Ez olyan teremtményeket jelent, akik mehetnek jó vagy rossz irányban is. Néhányan azt állítják, el tudnak képzelni olyan teremtményt, aki szabad, de nincs lehetősége arra, hogy rossz útra térjen; én nem tudok ilyet elképzelni. Ha valaki szabadon lehet jó, az is szabadságában áll, hogy rossz legyen. S a szabad akarat az, ami a rosszat lehetővé teszi. De hát akkor miért adott Isten nekik szabad akaratot? Azért, mert a szabad akarat, bár a rosszat lehetővé teszi, egyúttal az egyedüli dolog, mely lehetővé tesz bármilyen szeretetet, jóságot és örömet, aminek egyáltalán értéke van. Egy automata világ, gépszerűen cselekvő teremtményekkel, aligha volna érdemes a teremtésre. Az a boldogság, amelyet Isten magasabb teremtményeinek szán, abban áll, hogy szabadon és önszántunkból egyesüljünk Vele és egymással a szeretet és az öröm olyan elragadtatásában, amelyhez viszonyítva még a legmámorosabb földi szerelem is csak unalmas szentimentalizmus. - S ehhez kell a szabad akarat.

Isten nyilvánvalóan tudta, mi fog történni, ha ezek a teremtmények helytelenül használják szabadságukat; bizonyára úgy vélte, hogy megéri a kockázatot. Talán hajlamot érzünk arra, hogy más véleményen legyünk. De felmerül egy nehézség, ha nem értünk egyet Istennel. Ő az a forrás, ahonnan egész gondolkodási képességünk származik: nem lehet igazunk úgy, hogy Ő tévedjen, éppoly kevésbé, mint ahogy a folyó sem emelkedhet magasabbra a forrásánál. Amikor Vele szemben foglalunk állást, akkor azzal a hatalommal vitatkozunk, amely képessé tett bennünket arra, hogy egyáltalán okoskodjunk: olyan ez, mintha levágnánk az ágat, amelyen ülünk. Ha Isten úgy gondolja, hogy ez a háború a mindenségben megéri a szabad akaratért fizetett árat - más szóval azt, hogy valódi világot alkot olyan teremtményekkel, akik tehetnek igazán jót, vagy rosszat, s ahol történhet valami igazán fontos is, valamilyen játékvilág helyett, amely csak akkor mozog, ha Ő mozgatja a zsinórjait -, akkor el kell fogadnunk, hogy valóban megéri.

Ha megértettük a szabad akarat lényegét, azt is látni fogjuk, milyen ostoba dolog azt kérdezni, amit egyszer valaki tőlem kérdezett: "Miért alkotott Isten teremtményeket olyan hitvány anyagból, hogy rossz útra tértek?" Minél jobb anyagból van egy teremtmény, annál okosabb, erősebb és szabadabb, de annál jobb is lesz, ha jó irányban halad, viszont annál rosszabb, ha rossz útra tér. Egy tehén nem tud se igazán jó, se igazán rossz lenni; egy kutya már lehet jobb

vagy rosszabb; egy gyermek még jobb vagy még rosszabb; egy felnőtt ember még inkább; egy lángész még annál is inkább; egy emberfölötti szellem a legjobb vagy a legrosszabb lehet valamennyi közül.

Hogyan tért rossz útra a sötét hatalom? Itt kétségtelenül valami olyan kérdést teszünk fel, amire mi, emberi lények, nem adhatunk biztos választ. Saját hasonló tapasztalatunk alapján azonban adhatunk egy elfogadható (és hagyományos) magyarázatot. Abban a pillanatban, hogy saját énnel rendelkezünk, felmerül a lehetősége annak, hogy magunkat helyezzük előre, hogy magunk akarjunk a központ, magunk akarjunk Isten lenni. Ez volt a Sátán bűne: és erre a bűnre tanította meg az emberi nemet. Egyesek azt gondolják, hogy az ember bukásának valami köze van a szexhez, de ez tévedés. (A Genézis könyvének története inkább arra utal, hogy szexuális természetünk bizonyos romlása követte a bűnbeesést, ám annak eredménye volt, nem pedig oka.) Amit a Sátán távoli őseink fejébe ültetett, az a gondolat volt, hogy olyanok lehetnek, mint az Isteni, - hogy támaszkodhatnak saját magukra, mintha saját maguk teremtoi lennének, - hogy saját maguk urai legyenek, - hogy találjanak ki maguknak valamiféle boldogságot, Istenen kívül, távol Istentől. S ebből a reménytelen kísérletből jött mindaz, amit emberi történetnek hívunk - pénz, szegénység, becsvágy, háború, prostitúció, osztályok, birodalmak, szolgaság -, hosszú és borzalmas története az embernek, aki megpróbálja, hogy valami más boldogítót találjon Isten helyett.

S az ok, hogy ez miért nem sikerülhet sohasem, a következő. Isten teremtett bennünket, éppúgy, mint ahogyan az ember feltalál egy gépet. A gépkocsit úgy készítik, hogy benzinnel menjen, és semmi mással nem fog menni. Mármost Isten úgy tervezte meg az emberi gépezetet, hogy saját maga, Isten, legyen a hajtóanyag. Ő tehát az üzemanyag, amelyet szellemünknek - terve szerint - el kell égetnie. Ő az eledel, amelyből szellemünknek táplálkoznia kell. Nincs más helyette. Ezért helytelen arra kérni Istent, hogy a magunk módján tegyen boldoggá bennünket, anélkül, hogy törődnénk a vallással. Isten nem tud magától távol boldogságot és békét adni, mivel az ott nincs. Nem is létezik ilyesmi.

Ez a történelem kulcsa. Hallatlan energiával civilizációk épülnek fel, kitűnő intézményeket terveznek, de valami mindig rosszra fordul. Valami végzetes hiba mindig a kegyetlen, az önző embereket juttatja vezetéshez és minden visszacsúszik a nyomorúságba és romlásba. A gépezet felmondja a szolgálatot. Úgy látszik, hogy jól indul, megy is egy darabig, de aztán leáll. Rossz üzemanyaggal próbálják hajtani. Ezt tette velünk, emberekkel a Sátán.

És mit tett Isten? Először is hagyott ránk lelkiismeretet, érzéket a jóra és a rosszra: s a történelem egész folyamán mindig voltak emberek, akik megpróbálták (egyesek nagyon keményen), hogy engedelmeskedjenek ennek. Soha, senkinek sem sikerült teljesen. Azután küldött az emberiségnek valami olyat, amit "jó álmoknak" nevezek: azokra a különös történetekre gondolok, amelyek elszórtan megtalálhatók minden pogány vallásban egy istenről, aki meghal és új életre kel, és aki halálával valahogyan új életet ad az embereknek. Harmadszor kiválasztott egy bizonyos népet és évszázadokat töltött azzal, hogy a fejükbe verje, miféle Isten is Ő - hogy csak egy van belőle és hogy törődik a helyes magatartással. A zsidó volt ez a nép, és az Ószövetség beszámol erről a besulykolási folyamatról.

Azután következett az igazi megdöbbenés. Ezek között a zsidók között egyszer csak feltűnik egy ember, aki úgy kezd beszélni, mintha Isten volna. Azt állítja, hogy megbocsátja a bűnöket. Azt mondja, hogy mindig is létezett. Azt ígéri, hogy az idők végezetével eljön megítélni a világot. - Nos, tisztázzuk csak ezt. A panteisták között, például a hinduknál, bárki mondhatja azt, hogy része Istennek, vagy egy Vele: semmi különöset nem állítana ezzel. De

ez az ember, mivel zsidó volt, nem gondolhatott egy ilyen Istenre. Isten, az ő nyelvükön, valami világon kívül Létezőt jelentett, aki azt megalkotta és végtelenül különbözik minden mástól. S ha ezt felfogtuk, akkor látjuk csak igazán, hogy amit ez az ember mondott, az a legmegdöbbentőbb kijelentés, amely ember száját valaha, is elhagyta.

Ennek az állításnak egy részét hajlamosak vagyunk észrevétlenül elsuhanni hagyni magunk mellett, mivel olyan gyakran hallottuk már, hogy nem is fogjuk fel értelmét. Arra az állításra gondolok, amely a bűnök, minden bűn, megbocsátására vonatkozik. Hacsak a beszélő nem maga Isten, ez igazán annyira abszurd, hogy szinte már komikus. Azt értjük, hogyan bocsátja meg valaki az ellene elkövetett sérelmet. Őn a lábamra lépett, én megbocsátok, ön ellopja a pénzemet, én megbocsátok. De mit kezdünk azzal az emberrel, akit magát nem raboltak ki és akire nem léptek rá, s aki mégis kijelenti, hogy ő megbocsát, amiért a másik ember lábára léptünk és elloptuk a másik ember pénzét? Ostoba csacsiság - ez a legenyhébb kifejezés, amit magatartására mondhatunk. És Jézus mégis ezt tette. Azt mondta az embereknek, hogy bűneik megbocsátottak, és soha nem kérdezte meg a többi embert, akiknek kétségtelenül ártottak emezek bűnei. Habozás nélkül úgy viselkedett, mint a leginkább érintett fél, mint az a személy, akit legjobban megbántottak valamennyi sérelemmel. Ennek csak akkor van értelme, ha Ő valóban Isten, akinek törvényeit megsértették, és az Ő szeretete szenvedett sérelmet minden bűnnel. Mindenki másnak szájából, aki nem Isten, e szavak oly fokú ostobaságot és önhittséget jelentenének az én szememben, amit a történelem egyetlen alakja sem tudott mind ez ideig felülmúlni. Mégis (és ez igazán különös és jelentős), még ellenségei sem szerzik azt a benyomást, hogy ostobaságról vagy önhittségről volna szó, amikor az evangéliumokat olvassák. Még kevésbé vannak így az elfogulatlan olvasók. Krisztus azt mondja, hogy Ő "alázatos és szelíd", és mi hiszünk neki; s nem vesszük észre, hogy ha csupán ember volna, épp az alázatosságot és szelídséget vennénk észre legkevésbé egynémely mondatában.

Itt próbálom meg elejét venni annak, hogy bárki is azt az igazán ostoba dolgot állítsa, amit sok ember mond Róla: "Kész vagyok elfogadni Jézust mint az erkölcs nagy oktatóját, de nem fogadom el állítását, hogy Isten." Ez az, amit nem szabad mondanunk. Az olyan valaki, aki csak ember volt, és olyanokat mondott, mint Jézus, nem lenne nagy, erkölcsi tanítómester. Az vagy eszelős volna - egy szinten azzal, aki magát buggyantott tojásnak tartja -, vagy pedig maga a pokol ördöge. Választanunk kell. Vagy Isten Fia volt ez az ember és ma is az, vagy örült, s valami annál is rosszabb. Elzárhatjuk, mint egy bolondot, leköphetjük, megölhetjük, mint egy démont; vagy lába elé borulhatunk, és Urunknak, Istenünknek nevezhetjük. De ne huzakodjunk elő semmi olyan leereszkedő zagyvasággal, hogy nagy erkölcstanító volt. Ezt a lehetőséget nem hagyta nyitva számunkra. Nem volt szándékában.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: "Isten a vádlottak padján" alpont

"Az ókori ember úgy közelítette meg Istent (vagy az isteneket), mind ahogya vádlott lép a bíró elé. A modern ember esetében azonban fordított a szereposztás. Ő a bíró, és Isten van a vádlottak padján. Egészen jóindulatú bíró: ha Isten ésszerű érvet tud felhozni saját védelmében arra vonatkozóan, miért olyan Isten Ő, aki megengedi a háborút, a szegénységet és a betegséget, akkor hajlandó odafigyelni rá. Még az is lehetséges, hogy a per Isten felmentésével végződik. A fontos azonban az, hogy az ember ül a bírói székben, és Isten a vádlottak padján."

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - A megszállás alpont

Így hát valóban elmondhatjuk, hogy az ateizmus túlságosan egyszerű. De mondhatok még egy másik felfogást is, amely szintén túl egyszerű. Ezt a nézetet felhígított kereszténységnek nevezem. Egyszerűen azt a nézetet képviseli, hogy van egy jó Isten a mennyben és hogy minden teljesen rendben van - s elhagy minden nehezünkre eső és elriasztó doktrínát a bűnről, a poklóról és az ördögről, valamint a megváltásról. Mindkét felfogás gyerekes filozófia.

Semmi értelme, hogy egyszerű vallás után áhítozzunk. Végül is a valóságos dolgok nem egyszerűek. Az asztal, amelynél ülök, egyszerűnek látszik: de kérdezzünk csak meg egy tudóst, hogy miből is készült tulajdonképpen. Elmondja majd mindazt, amit az atomjairól tudunk, hogyan verődik vissza róluk a fény és jut a szemünkbe, milyen hatással vannak a sugarak a látóidegre és mi történik az agyunkban - s természetesen úgy találjuk majd, hogy "az asztal látása" egy csomó titok és bonyodalom közepébe visz minket, melynek aligha látjuk a végét. Egyszerűnek látszik, amikor egy gyermek imádkozik. S ha megelégszünk azzal, hogy itt megálljunk, akkor helyes, minden rendben. De ha nem - és a modern világ rendszerint nem éri be ennyivel -, ha folytatni akarjuk és megkérdezni, mi is történik valójában - akkor valami nehézségre kell felkészülni. Ha valamivel többet kérünk, mint egyszerűséget, akkor ostoba dolog azon panaszkodni, hogy az a valamivel több már nem egyszerű.

Azonban igen gyakran alkalmazzák ezt az ostoba eljárást olyanok, akik nem ostobák, de tudatosan vagy tudat alatt le akarják rombolni a kereszténységet. Ezek az emberek egy olyan változatát agyalják ki a kereszténységnek, amely egy hatéves gyermeknek felel meg, és ezt teszik támadásuk célpontjává. Amikor megpróbáljuk elmagyarázni nekik az igazi keresztény doktrínát, ahogyan azt egy tanult felnőtt vallja, akkor panaszkodni kezdenek, hogy összezavarjuk a fejüket, hogy mindez túlságosan bonyolult, és ha, tényleg volna egy Isten, akkor bizonyára egyszerűvé tette volna a "vallást", mivel az egyszerűség oly szép stb. Résen kell lenni ezekkel az emberekkel szemben, mert pillanatonként változtatják érveiket, és csak elvesztegetik az időket. Érdemes figyelniük arra az Isten-eszméjükre is, hogy ti. Isten "egyszerűvé teszi a vallást"; mintha a vallást Isten találta volna ki, és nem az Ő hozzánk intézett kijelentése volna bizonyos megváltoztathatatlan tényékről saját természetével kapcsolatban.

A valóság mellett, hogy bonyolult, tapasztalatom szerint még rendszerint különös is. Nem világos, nem nyilvánvaló, nem az, amit várunk. Például, ha felfogtuk, hogy a Föld és a többi bolygó a Nap körül kering, akkor azt várnánk, hogy e összhangban legyenek - pl. hogy egyforma távolságra legyenek egymástól, vagy hogy távolságaik szabályosan növekedjenek vagy egyforma nagyok legyenek, vagy pedig hogy egyre nagyobbak vagy kisebbek legyenek, ahogy távolodunk a Naptól. Valójában azonban semmi látható okot nem találunk sem a nagyságukra, sem a távolságaikra; némelyiknek közülük csak egy holdja van, egynek négy, egynek kettő, másoknak egy se, s az egyiknek meg gyűrűje.

A valóság rendszerint olyasvalami, amit előre nem sejtettünk. Ez az egyik oka annak, hogy hiszek a kereszténységben. Olyan vallás ez, amelyet nem lehetett volna kitalálni. Ha csak azt a fajta mindenséget nyújtaná, amit mindig is vártunk, úgy érezném, hogy mi terveltük ki. De a

mindenség lényegében egyáltalán nem olyan valami, amit bármelyikünk is kitalálhatott volna. Megvan az a furcsa bonyolultsága, csavarossága, amely éppen a valós dolgok sajátja. Hagyjuk tehát ezeket a gyerekes filozófiákat, ezeket a túl egyszerű válaszokat. A probléma nem egyszerű, s a válasz sem tűnik annak.

Mi hát a probléma? A mindenség - amely sok minden olyat tartalmaz, ami nyilvánvalóan rossz és értelmetlen, de tartalmaz olyan teremtményeket, mint mi magunk, akik tudjuk, hogy mennyi minden rossz és értelmetlen. Csak két olyan felfogás van, amely minden tényre figyelembe vesz. Az egyik a keresztény nézet: a világ jó, de rosszá lett, s még mindig őrzi annak emlékét, hogy milyennek kellene lennie. A másik nézet a dualizmus. Ez az a hit, amely szerint minden dolog mögött két egyenlő és független hatalom áll, az egyik jó, a másik rossz, s hogy ez a mindenség a csatatér, ahol vég nélküli harcukat vívják. Nekem személyesen az a véleményem, hogy a kereszténység mellett a dualizmus a legméltóbb és legértelmesebb hit. Van azonban egy csapat benne.

A két hatalmat, szellemet vagy istent - az egyik jó és a másik rossz - egymástól teljesen függetlennek tételezzük fel. Mindkettő öröktől fogva létezik. Egyik sem alkotta a másikat, és egyiknek sincs több joga arra, hogy magát Istennek nevezze, mint a másinak. Feltehetően mindegyik jónak gondolja magát és a másikat rossznak. Egyikük kedveli a gyűlöletet és a kegyetlenséget, másikuk a szeretetet és a könyörületességet, s mindegyik a saját nézetét védelmezi. Nos, mit gondolunk akkor, amikor az egyiket a jó hatalmának és a másikat a rossz hatalmának nevezzük? Vagy azt mondjuk csak, hogy az egyiket jobban kedveljük a másikinál - mint ahogy valaki inkább szereti a sört, mint az almabort -, vagy pedig azt mondjuk, hogy akármit is gondol ez a két hatalom, és bármelyiket szeretjük is pillanatnyilag mi, emberek, az egyik mégis valójában rossz, és téved abban, hogy magát jónak tekinti. Ha már most csak odáig megyünk el, hogy történetesen előnyben részesítjük az elsőt, akkor fel kell adnunk azt, hogy jóról és rosszról beszélünk egyáltalán. Ugyanis a jó azt jelenti, hogy azt kell előnyben részesítenünk, tekintet nélkül arra, hogy egy adott pillanatban éppen melyiket kedveljük. Ha a "jónak lenni" egyszerűen csak annyit jelentene, hogy csatlakozunk ahhoz az oldalhoz, amelyet éppen elképzeltünk, minden valós ok nélkül, akkor a jó nem érdemelné meg, hogy jónak nevezzük. Így hát azt kell gondolnunk, hogy a két hatalom egyikének igaza van, és a másik téved, az egyik jó és a másik rossz. Ám abban a pillanatban, amikor ezt mondjuk, a két hatalmon kívül valami harmadikat is bevezetünk a mindenségbe: a jónak valami törvényét, mércéjét vagy szabályát, amelynek az egyik hatalom megfelel, a másik nem. De mivel a két hatalmat ezzel a mértékkel ítéljük meg, azért ez a mérték, vagy aki azt megalkotta, mindkettő mögött és fölött van, és Ő lesz az igazi Isten. Amikor jónak és rossznak nevezzük őket, ezen tulajdonképpen azt értjük, hogy az egyik helyes viszonyban van a valóságos, végleges Istennel, a másik pedig rossz viszonyban.

Ugyanezt bebizonyíthatjuk másképpen is. Ha a dualizmusnak igaza van, akkor a rossz hatalomnak olyan lénynek kell lennie, aki a rosszat saját magáért kedveli. Valójában azonban nem rendelkezünk olyan tapasztalattal, hogy bárki is azért szeretné a rosszat, mivel az rossz. Ami ehhez legközelebb áll, az a kegyetlenségnél fordul elő. A valós életben azonban az emberek egy vagy két ok miatt kegyetlenek, vagy azért, mert szadisták, azaz mert szexuális téren perverzek, és a kegyetlenség érzéki örömet okoz nekik, vagy pedig annak a kedvéért, amit meg akarnak szerezni maguknak belőle - pénzt, hatalmat vagy biztonságot. De ami az örömet, pénzt, hatalmat és biztonságot illeti, ezek mind jó dolgok. A rossz abban áll, hogy helytelen módon törekszünk rájuk vagy túlhajszoljuk őket. Természetesen úgy vélem, hogy akik ezt teszik, kétségbeejtően gonoszak. Szerintem a gonoszság, ha alaposan megvizsgáljuk, rendszerint valami jónak helytelen módon való hajszolása. Jók tudunk lenni pusztán magáért a

jóságért, de nem tudunk rosszak lenni kizárólag a rossz kedvéért. Végre tudunk hajtani egy jó cselekedetet akkor is, amikor nem érezzük magunkat jónak, s amikor az nem jár örömmel, egyszerűen azért, mert a jóság helyes; de soha senki nem követett el kegyetlenséget egyszerűen azért, mert a kegyetlenség helytelen, hanem csak azért, mert a kegyetlenség élvezetes vagy hasznos volt neki. Más szavakkal: a gonoszságnak még rossznak lenni sem sikerül oly módon, ahogy a jóság jó. Úgy is mondhatnám, hogy a jóság maga-maga, a gonoszság pedig csak megrontott jóság. S először valami jó kellett hogy legyen, mielőtt megromlott volna. A szadizmust szexuális ferdeségnek neveztük; de előbb fogalmat kell tudni alkotnunk a normális nemiségről ahhoz, hogy beszélhessünk az elferdüléséről; s azért látjuk, miben áll az elferdülés, mivel azt meg tudjuk magyarázni a normális magatartásból, de nem tudjuk megérteni a normálisat a perverzéből. Ebből az következik, hogy a rossz hatalom, amely állítólag egyenlő szinten áll a jó hatalommal, és éppúgy szereti a rosszat, mint a jó hatalom a jót, pusztán rémkép csupán. Hogy valaki rossz legyen, ahhoz jó dolgokat kell akarnia s azután rossz úton hajszolnia ezeket: jó impulzusokkal kell hogy rendelkezék, hogy aztán képes legyen megrontani őket. De ha ő maga rossz, akkor nem tud szert tenni olyan jó dolgokra, amelyeket megkívánna, sem olyan jó impulzusokra, amelyeket megromtana. Mind a kettőt a jó hatalomtól kell kapnia. Ha pedig így van, akkor nem független. Része a jó hatalom világának: vagy a jó hatalom hozta létre, vagy egy másik hatalom, mely mindkettő fölött áll.

Fejezzük ki még egyszerűbben. Ahhoz, hogy valaki rossz legyen, léteznie kell, értelemmel és akarattal kell rendelkeznie. Azonban a lét, értelem és akarat önmagukban jó dolgok. Ezért a jó hatalomtól kellett kapnia őket: s még ahhoz is, hogy rossz legyen, ellenfelétől kellett kölcsönöznie vagy lopnia. S ugye, most már kezdjük érteni, miért mondta mindig is a kereszténység, hogy az ördög bukott angyal? A történet nem holmi gyermekmese, hanem tényleges felismerése annak a ténynek, hogy a rossz élőködő, nem eredeti. Azokat az erőket, amelyek képessé teszik a rosszat arra, hogy folytassa munkáját, a jóság adta neki. Mindazok a dolgok, amelyek képessé teszik a rossz embert arra, hogy valóban rossz legyen, önmagukban véve jó dolgok - határozottság, okosság, jó megjelenés -, maga a lét. Szigorú értelemben véve ezért nem válik be a dualizmus.

Őszintén elismerem azonban, hogy az igazi kereszténység (megkülönböztetve a felhígított kereszténységtől) sokkal közelebb jár a dualizmushoz, mint azt sokan gondolnák. Amikor először olvastam végig komolyan az Újszövetséget, az volt az egyik meglepő dolog számomra, hogy oly sokszor beszélt a világban működő sötét hatalomról - egy hatalmas rossz szellemről, akiről azt tartják, hogy ő van a halál, betegség és bűn mögött. A nézetek közti különbség az, hogy a kereszténység szerint ezt a sötét hatalmat Isten teremtette és akkor még jó volt, de később rossz útra tért. A kereszténység egyetért a dualizmussal abban, hogy a mindenség harcban áll. De azt nem gondolja, hogy ez a háború független erők küzdelme. Azt tartja, hogy tulajdonképpen polgárháború, lázadás; és ahol mi élünk, oly része a mindenségnek, amelyet a lázadó szállt meg.

Ellenség által megszállt terület - ez a világ. A kereszténység pedig annak története, hogyan szállt le ide a jogos király, mondhatnánk álöltözetben, és hívott fel bennünket egy nagyarányú szabotázsakcióban való részvételre. Amikor templomba megyünk, valójában barátaink titkos rádióadását hallgatjuk: ezért is törekszik annyira az ellenség arra, hogy megakadályozzon bennünket ebben. S ezt oly módon teszi, hogy önhittségünkre, lustaságunkra és szellemi sznobságunkra játszik. Tudom, most valaki azt fogja kérdezni tőlem: "Mondja csak, valóban azt képzelem, hogy a napnak ebben az órájában visszahozza régi barátunkat, az ördögöt, patával, szarvval és miegyebekkel?" Nos, hogy a napszagnak mi köze ehhez, azt nem tudom. S nem ragaszkodom a patához, szarvhoz. De különben a válaszom: "Igen, azt képzelem." Nem

állítom, hogy bármit is tudnék személyes megjelenéséről. S ha valaki jobban meg akarná ismerni, annak azt mondanám: "Ne aggódjék. Ha tényleg találkozni akar vele, fog is. De hogy tetszeni fog-e ez a találkozás, az már más kérdés."

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: A háromszemélyű Isten alpont

Az előző fejezetben a nemzés és az alkotás közötti különbséggel foglalkoztam. Az ember gyermeket nemz, de szobrot csak alkot. Isten Krisztust nemzette, de embereket csak alkotott. De azzal, hogy ezt mondtam, csak egy állítást érzékeltettem Istennel kapcsolatban, nevezetesen, hogy amit az Atyaisten nemz, az Isten, valami ugyanolyan, mint Ő maga. Ekképpen olyan, mint amikor egy emberi atya nemz emberi fiút. De mégsem egészen. Ezért hát kissé tovább kell magyaráznom.

Sokan mondják manapság: "Hiszek Istenben, de nem egy személyes Istenben." Úgy érzik, hogy az a misztikus valami, ami az összes többi mögött meghúzódik, több kell hogy legyen, mint személy. Nos, ebben a keresztények teljesen egyetértenek. De egyedül a keresztények képesek fogalmat nyújtani arról, hogy milyen is lehet egy személyiségen túli lény. Az összes többiek, bár azt állítják, hogy Isten túl van a személyiségen, azon, hogy személy legyen, valójában úgy gondolnak Rá, mintha személytelen lenne; azaz valamivel kevesebb, mintha személyes lenne. Ha valami személyfölöttit keresünk, ami több, mint egy személy, akkor nem merül fel az a probléma, hogy válasszunk a keresztény elképzelés és egyéb elgondolások között. A keresztény elképzelés az egyetlen, ami rendelkezésre áll.

Egyébként egyesek azt hiszik, hogy ezután az élet után, vagy talán több élet után, az emberi lelket "elnyeli" az Isten. De amikor megpróbálják elmagyarázni, mit is értenek ezen, akkor úgy tűnik, azt gondolják, hogy úgy szívódunk fel Istenbe, mint egyik anyag a másikba. Szerintük olyan ez, mint amikor egy csepp víz belecsöppen a tengerbe. Csakhogy ez természetesen a csepp végét jelenti. Ha ez történik velünk, akkor felszívódásunk ugyanaz, mintha megszűnnénk létezni. Csak a keresztényeknek van elképzelése arról, hogyan lehetnek részesei emberi lelkek Isten életének úgy, hogy önmaguk maradjanak - sőt sokkal inkább azok, mint korábban.

Említettem már, hogy a teológia gyakorlati tudomány. Létezésünk egész célja az, hogy így részesei lehessünk Isten életének. Sok téves elképzelés van arról, milyen is ez az élet, s ez még jobban megnehezíti célunk elérését. Most pedig arra kell kérnem önöket, hogy egypár percig gondosan figyeljenek. Közismert, hogy a térben három irányban mozoghatunk: balra vagy jobbra, előre vagy hátra és fel vagy le. Minden irány vagy egybeesik ezek egyikével, vagy ezek keveréke. Ezeket nevezzük a három dimenzióknak. S most figyeljenek. Ha csak egyetlen dimenziót veszünk igénybe, akkor csak egyetlen egyenes vonalat húzhatunk. Ha kettőt, akkor rajzolhatunk egy ábrát, mondjuk egy négyzetet. S a négyzetet négy egyenes vonal alkotja. Most menjünk egy lépéssel tovább. Ha három dimenzió van, akkor alkothatunk egy úgynevezett térbeli testet, például egy kockát, amilyent a kockajátéknál használunk, vagy amilyen egy kockacukor. S a kockát hat négyzet alkotja.

Látják már a lényegét? Egy egydimenziós világ egyenes vonal volna. A kétdimenziós világban még vannak ugyan egyenes vonalak, de sok vonal alkot egy ábrát. A háromdimenziós világban is vannak még ábrák, de sok ábra együtt képez egy térbeli testet. Más szóval, ahogy egyre több létező és egyre bonyolultabb szintek felé haladunk, nem

hagyjuk magunk mögött az egyszerűbb szinteken talált dolgokat: ezek továbbra is megmaradnak, de egymással újféléképpen összekapcsolva, úgy, hogy az ember el sem tudná azt képzelni, ha csak az egyszerűbb szinteket ismerné.

A keresztény Isten-magyarázat mármost ugyanezt az elvet foglalja magában. Az emberi szint egyszerű és meglehetősen üres szint. Az emberi szinten egy személy egyetlen lény és két személy két lény, éppúgy, mint a két dimenzióban (mondjuk egy ív papíron) egy négyzet egy ábra és két négyzet két különböző ábra. Az isteni szinten is találunk még személyeket, de ott ezek olyan újfajta módokon vannak összekapcsolódva, hogy azt mi, akik nem élünk azon a szinten, nem tudjuk elképzelni. Isten dimenziójában, hogy úgy mondjuk, egy olyan lényt fogunk találni, aki három Személy, miközben egyetlen lény marad, mint ahogy a kocka is hat négyzet, de közben kocka marad. Természetesen nem tudjuk teljesen elképzelni az ilyen Lényt: mint ahogy sosem tudnánk helyesen elképzelni egy kockát, ha a térben csak két dimenziót tudnánk észlelni. Halvány elképzelésünk azonban lehet róla. S ha igen, akkor életünkben először lesz valami pozitív, bár homályos elképzelésünk valami személyen fölüliről, valami olyanról, ami több, mint személy. Ez olyan valami, amit sohasem találhattunk volna ki, és mégis, ha egyszer az embernek elmondják, majdnem úgy érezzük, ki kellett volna tudni találni, hiszen oly jól illik össze a már ismert dolgokkal.

Azt kérdezhetné valaki, "ha nem tudunk elképzelni egy háromszemélyű Lényt, mi értelme van beszélni Róla?" Nos, ennek valóban nincs értelme. Ami azonban számít, azaz, hogy az embert tulajdonképpen vonzza ez a háromszemélyű élet, ami bármikor elkezdődhet, akár ma éjjel.

A következőt gondolom. Egy hétköznapi, egyszerű keresztény letérdel imádkozni. Megpróbál kapcsolatba kerülni Istennel. De mivel keresztény, azt is tudja, hogy ami imádkozni készíti, az is Isten: Isten, hogy úgy mondjuk, őbenne. Sőt azt is tudja, hogy minden tudását Istenről Krisztuson át kapta, attól az embertől, aki Isten, s hogy Krisztus ott áll mellette, segít neki imádkozni, imádkozva érte. Most már látjuk, mi is történik. Isten az, akihez az illető imádkozik, az a cél, melyet el akar érni. Isten van benne is, Ő ösztökéli, Ő a mozgatóerő. Isten az az út vagy híd is, amelyen őt Isten célja felé tereli. S így tulajdonképpen a háromszemélyű Lény egész, háromszoros élete "zajlik" abban az egyszerű hálólhelyiségben, ahol hétköznapi barátunk imádkozik. Az embert fölragadja ez a magasabbrendű élet - amit Zoe-nak vagy szellemi életnek hívtam: Isten vonzza őt Istenhez, de közben mégis saját maga marad.

S így indult el a teológia. Az embereknek már volt valami bizonytalan elképzelése Istenről. S akkor jött egy ember, aki azt állította, hogy Isten; de nem az a fajta ember volt, akit eszelősként szoktak elutasítani. Gondoskodott róla, hogy higgyenek Neki. Újból találkoztak Vele, miután látták, hogy meghalt. S miután kis közösséget alakítottak, azt tapasztalták, hogy Isten valamiképpen bennük van; irányítja őket, és képessé teszi őket olyan dolgokra, amiket nem tudtak korábban megtenni. S amikor mindent végiggondoltak, úgy találták, hogy eljutottak a háromszemélyű Isten keresztény meghatározásához.

Ezt a meghatározást nem mi készítettük; a teológia bizonyos értelemben kísérleti tudomány. Az egyszerű vallásokat készítették. Amikor azt mondom, hogy a teológia kísérleti tudomány "bizonyos értelemben", akkor azt gondolom, hogy olyan, mint a többi kísérleti tudomány, bizonyos mértékig, de nem teljesen. Ha valaki önök közül történetesen geológus, aki a kőzeteket tanulmányozza, akkor annak el kell mennie és meg kell találnia a kőzeteket. Azok ugyan nem jönnek hozzá, de ha ő elment értük, nem futnak el előle. A kezdeményezés teljes mértékben az ő oldalán van. A kőzetek sem nem segítik, sem nem akadályozzák a munkáját. De tételezzük fel, hogy valaki zoológus és vadállatokról akar fényképfelvételeket készíteni

eredeti környezetükben. Ez egy kissé más már, mint a közetek tanulmányozása. A vadállatok nem jönnek oda hozzá, sőt el tudnak futni előle. S ha az illető nem marad teljesen nyugton és csendben, meg is teszik. A kezdeményezés egy kis, parányi nyoma kezd az ő oldalukon lenni.

Menjünk most egy szinttel följebb és tételezzük fel, hogy meg akarunk ismerni egy embert. Ha elhatározta, hogy ezt nem engedi meg nekünk, akkor nem fogjuk tudni megismerni. Meg kell nyernünk a bizalmát. Ebben az esetben a kezdeményezés egyenlően van megosztva, kettőn áll a barátság.

Amikor Isten megismeréséhez jutunk el, a kezdeményezés az Ő oldalán lesz. Ha nem mutatja meg Magát, semmi sem képesít bennünket arra, hogy megtaláljuk. S valóban, egyeseknek sokkal többet mutat meg Magából, mint másoknak - nem azért, mert kedvencei volnának, hanem mert nem tudja megmutatni Magát olyan embernek, akinek egész lelke, egész jelleme nem a megfelelő helyzetben van. Mint ahogy a napsugár sem tükröződik - bár nincsenek kedvencei - poros tükörben oly ragyogóan, mint a tiszta tükörben.

Másképp is kifejezhetjük ezt, ha azt mondjuk, hogy míg a többi tudomány által használt műszerek rajtuk kívül lévő dolgok (mint a mikroszkóp vagy a távcső), addig az a műszer, amelyen át Istent vizsgáljuk, mi magunk vagyunk. S ha az ember nem tartja magát tisztán és fényesen, akkor az Istenről alkotott képe elmosódott lesz, mint a hold, amikor piszkos távcsövön át nézzük. Ezért van a borzalmas népeknek borzalmas vallása: piszkos lencsén át tekintenek Istenre.

Isten csak igaz embereknek tudja Magát olyannak mutatni, amilyen a valóságban. S ez nem csupán olyan embereket jelent, akik egyénileg jók, hanem akik egy csoportban egyesülnek, szeretik, segítik egymást és megmutatják Őt egymásnak. Ugyanis Isten ilyennek tervezte az emberiséget; mint a zenészeket a zenekarban vagy a szerveket egy testben.

Ezért Isten megismerésének igazán alkalmas eszköze az egész keresztény közösség, amely együtt várja Őt. A keresztény testvériség úgyszólván a technikai felszerelése, laboratóriumi berendezése ennek a megismerésnek, ennek a tudománynak. Ezért azok, akik minden két-három évben saját kitalálású, egyszerűsített vallással állnak elő, hogy a keresztény hagyományt helyettesítsék, tényleg csak elfecsérlik az idejüket. Olyan ez, mintha valaki, akinek nincs műszere, hanem csak egy öreg tábori látcsöve, hozzákezdene, hogy "helyre tegye" az igazi csillagászokat. Meglehet, hogy ez okos fickó, talán még okosabb is, mint néhány igazi csillagász, mégsem lesz esélye. S két év múlva mindenki el fogja felejteni, míg az igazi tudomány tovább halad. Ha a kereszténységet mi alkottuk volna, persze tehetjük volna könnyebbé is. De nem könnyű. Nem versenyezhetünk egyszerűségben olyanokkal, akik kitalálnak vallásokat. Hogyan is tudnánk? Mi a Valósággal foglalkozunk. Természetesen mindenki lehet egyszerű, ha nem kell a valósággal, a tényekkel törődnie.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: A keresztény házasság alpont

Az utóbbi fejezet meglehetősen negatív volt. Kifejtettem, mi a probléma az emberi szexuális ösztönnel, de nagyon keveset mondtam annak helyes működéséről, más szóval, a keresztény házasságról. Két okom van arra, hogy miért nem akarok különösebben foglalkozni a házassággal. Az első az, hogy az e témára vonatkozó keresztény tanok rendkívül népszerűtlenek. A másik pedig az, hogy én magam sosem voltam házas, s ezért csak

másodkézből tudok róla beszélni. Ennek ellenére úgy érzem, aligha hagyhatom ki ezt a témát egy, a keresztény erkölcsről szóló beszámolómból.

A házasság keresztény elképzelése Krisztusnak azon a szavain alapszik, hogy a férfit és a nőt egy szervezetnek, egy testnek kell tekinteni (ugyanis a "one flesh" szavak a modern angolban ezt jelentik). A keresztények hite szerint, amikor Ő ezt mondta, nem érzelmet fejezett ki, hanem tényt állapított meg, mint ahogyan az is tényt állapít meg, aki azt mondja, hogy a zár és a kulcs egyetlen szerkezet, vagy hogy a hegedű és a vonó is egy hangszer. Az emberi szervezet feltalálója azt mondta nekünk, hogy annak két felét, a férfit és a nőt, azért teremtette, hogy páronként egyesüljenek, nemcsak szexuális téren, hanem teljes mértékben. A házasságon kívüli nemi közösülés gyalázatossága abban áll, hogy résztvevői megpróbálják elkülöníteni az egyesülés egyik fajtáját (a szexuálisat) a többitől, amelyeknek pedig ezzel együtt kellene járni és teljessé tenni az egyesülést. A keresztény állásfoglalás nem azt jelenti, hogy bármi rossz volna a szexuális élvezetben, éppúgy nem, mint az evés örömeiben. Azonban az a véleménye, hogy nem szabad elkülöníteni ezt az élvezetet és megpróbálni külön, önmagában megszerezni, éppén úgy, mint ahogy az evés örömét sem szabad lenyelés és emésztés nélkül megszerezni, például úgy, hogy megrágjuk és újból kiköpjük az ételt.

Ezért a kereszténység azt tanítja, hogy a házasság életre szól. E téren természetesen vannak különbségek az egyes egyházak között: egyesek egyáltalán nem ismerik el a válást, mások csak vonakodva, igen különleges esetekben engedik meg. Nagy kár, hogy a keresztények nincsenek egységes állásponton egy ilyen kérdésben; de egy közönséges laikusnak azért észre kell vennie, hogy az egyházak mind sokkal jobban megegyeznek egymással a házasságot illetően, mint ahogy bármelyikük egyetértene a külső világgal. Ezen azt értem, hogy a válást mindegyik olyan valaminek tartja, mintha fölvágnánk egy eleven testet, mintha valami sebészi beavatkozást hajtanánk végre. Egyesek úgy vélik, az operáció annyira súlyos, hogy végre sem lehet hajtani; mások azt tartják, hogy csak végső esetekben megengedhető, kétségbeesett orvoslás. Viszont mindenki egyetért abban, hogy többnyire olyan, mintha valakinek levágnák mindkét lábát; nem holmi üzleti társulás megszüntetése, vagy olyasféle esemény, mint mikor valaki dezertál a katonaságtól. S egyik nézet sem fogadja el azt a modern felfogást, hogy a válás csak a partnerek egyszerű átszervezése, amit akkor kell végrehajtani, ha a felek úgy érzik, már nem szeretik egymást, vagy amikor valaki másba lesznek szerelmesek.

Mielőtt megvizsgálánánk, hogyan viszonylik ez a modern felfogás a tisztasághoz, azt kell fontolóra vennünk, hogyan viszonylik egy másik erényhez, nevezetesen az igazságossághoz. Ez, mint említettük, magában foglalja az ígéretek megtartását. Nos, mindenki, aki templomban kötött házasságot, nyilvános és ünnepélyes ígéretet tesz, hogy haláláig ragaszkodik a társához. Ezen ígéret megtartásának kötelezettsége semmilyen kapcsolatban sincs a szexuális erkölccsel; ugyanaz vonatkozik rá, mint minden más ígéretre. Ha, mint azt a modern emberek szokták mondogatni, a szexuális ösztön ugyanolyan, mint az összes többi ösztönünk, akkor úgy kell ezt is kezelni, mint a többi ösztönünket; s ha azok kielégítését ígéretekkel fékezzük, akkor ezzel is ugyanúgy kell eljárni. Ha azonban, ahogy én gondolom, a szexuális ösztön nem olyan, mint a többi, hanem betegesen felszított, akkor különösen ügyelnünk kell, hogy ne vezessen bennünket becstelenségre.

Erre valaki azt felelhetné, hogy a templomban tett ígéretet merő formalitásnak tekinti, és eszé ágában sem volt megtartani. Akkor hát kit akart az ígéretével becsapni? Istent? Az igazán nem lett volna bölcs dolog. Saját magát? Ez sem volt bölcsőbb sokkal. A menyasszonyt (vagy a vőlegényt) vagy a házastárs rokonait? Ez mások becsapása. Úgy gondolom, a párok (vagy csak egyikük) legtöbbször abban reménykednek, hogy becsapják a nyilvánosságot. Arra a

tisztességre akarnak szert tenni, ami a házassághoz kapcsolódik, anélkül azonban, hogy meg akarnák fizetni az árát: azaz szélhámosok, csaltak. Ha még mindig megátalkodott csalók, semmi mondanivalóm nincs hozzájuk; ugyan ki próbálná meg a tisztaság emelkedett és nehéz kötelességét olyan emberekre rábeszélni, akik még becsületesek sem akarnak lenni? Viszont ha most már észretérnek és becsületesek akarnak lenni, akkor a már tett ígéretük kötelezi őket. És ez, mint látni fogják, az igazságosság és nem a tisztaság témakörébe tartozik. Ha az emberek nem hisznek a végleges házasságban, akkor talán még az is jobb, ha házasságkötés nélkül élnek együtt, mint hogy olyan ígéretet tegyenek, amelyet nem szándékoznak megtartani. Igaz azonban, hogy házasság nélküli együttélésnél (a keresztények szemében) paráználkodásban lesznek bűnösök. De az egyik bűnt nem hozza helyre, ha megtoldjuk egy másikkal: a tisztátalanságot, erkölcstelenséget nem javítja meg, ha hamis esküvel toldjuk meg.

Az az elképzelés, hogy a szerelem az egyetlen ok a házasságban maradásra, teljesen kizárja a házasságot mint szerződést vagy ígéretet. Ha csak szerelem az egész, akkor az ígéret semmit sem tud hozzátenni; s ha így semmi többlettel nem jár, akkor nem kell ígéretet tenni. Érdekes, hogy a szerelmesek maguk ezt jobban tudják - amíg tényleg szerelmesek -, mint azok, akik csak beszélnek a szerelemről. Miként Chesterton rámutatott, a szerelmeseket természetes ösztön hajtja, hogy ígéretekkel kötözzék magukat egymáshoz. A szerelmi dalok szerte a világon tele vannak ígéretekkel, hogy a szerelem örökké fog tartani. A keresztény törvény nem kíván semmi olyat ráerőszakolni a szerelem szenvedélyére, ami idegen ennek a szenvedélynek saját természetétől; azt várja el csak, hogy a szerelmesek komolyan vegyék azt, amire saját szenvedélyük hajtja őket.

A sírig tartó hűség ígérete, melyet akkor tettem és éppen azért tettem, mert szerelmes voltam, természetesen arra kötelez, hogy akkor is hű legyek, amikor már nem vagyok szerelmes. Az ígéretnek olyan dolgokra kell vonatkoznia, amelyeket meg tudok tenni, tehát cselekedetekre; senki sem ígérheti meg, hogy egy bizonyos módon fog mindig érezni. Hiszen így akár azt is megígérhetné, hogy sohasem lesz fejfájása, vagy hogy mindig éhes lesz. De hát, kérdezhetné valaki, mi értelme együtt tartani két embert, ha már nem szerelmesek egymásba? Erre több józan, társadalmi ok is van: például otthont biztosítani a gyermekeknek, megvédelmezni a nőt (aki valószínűleg feláldozta saját érvényesülését a házasságért, vagy e téren hátrányt szenvedett) attól, hogy bármikor "dobják", ha a férfi megunta. Van azonban még egy másik ok is, amely felől egészen biztos vagyok, de kissé nehéz megmagyaráznom.

Mégpedig azért nehéz, mert oly sok emberrel nem lehet megértetni, hogy ha B jobb, mint C, akkor A talán még jobb, mint B. Ők csak a jó és rossz, nem pedig a jó, jobb, legjobb és rossz, rosszabb, legrosszabb kategóriájában tudnak gondolkodni. Például azt akarják tudni, hogy vajon a hazafiságot jónak tartjuk-e; s ha azt válaszoljuk, hogy természetesen sokkal jobb, mint az egyéni önzés, de azért nem ér fel az általános emberszeretettel, és ha a kettő összeütközésbe kerülne, akkor az utóbbinak adnánk szabad utat - nos, ezt kitérő válasznak tartanák. Vagy megkérdezik véleményünket a párbajról; s ha most azt feleljük, hogy sokkal jobb megbocsátani valakinek, mint párbajozni vele, de hogy azért még a párbaj is jobb, mint egy élethosszig tartó ellenségesség, amely a másik tönkretételére irányuló titkos erőfeszítésekben nyilvánul meg - akkor panaszkodva fognak ott hagyni minket, hogy nem adtunk egyenes választ. Remélem, senki sem fog ebbe a hibába esni azzal kapcsolatban, amit most akarok kifejtetni.

Amit úgy hívunk, hogy "szerelmesnek lenni", az egy nagyszerű állapot és több szempontból is előnyös számunkra. Segít nekünk abban, hogy nagylelkűek és bátrak legyünk, felnyitja a szemünket, hogy lássuk nemcsak a szerelmünk, a párunk szépségét, hanem minden más

szépséget is, és alárendeli (főleg az első időben) a pusztán állati szexualitásunkat; ebben az értelemben a szerelem felülkerekedik az élvezeten. Egyetlen értelmes ember sem tagadja, hogy a szerelem sokkal jobb, mint a közönséges érzékiség, vagy a hideg önzés. De mint már korábban is mondtam, "az a legveszélyesebb, ha kiválasztunk valamely ösztönt saját természetünkéből és azt úgy állítjuk be, mintha minden áron követnünk kellene". Szerelmesnek lenni jó, de nem a legjobb. Sok dolog van, ami nem ér fel vele, de szintén sok, ami felülmúlja. Nem tehetjük meg az egész élet alapjának. A szerelem nemes érzés, de mégis csak egy érzés. Nos, semmilyen érzésnél sem lehet arra számítani, hogy tartós legyen teljes intenzitásában, vagy hogy egyáltalán tartson. A tudás, az elvek, a szokás, mind megmaradhat, de az érzések jönnek és mennek. S valóban, bármit is mondanak az emberek, a szerelem állapota rendszerint nem tartós. Ha a régi tündérmese- befejezést - "És boldogan éltek, míg meg nem haltak" - abban az értelemben vesszük hogy "És a következő ötven éven át pontosan azt érezték, mint a házasságkötésük előtti napon", akkor ez azt mondja, ami valószínűleg sohasem volt és sohasem lesz igaz, és rendkívül nemkívánatos volna, ha az lenne. Ki tudná elviselni, hogy ebben az izgalmi állapotban éljen, akár csak öt évig is? Mi lenne közben a munkánkkal, étvágyunkkal, alvásunkkal, barátainkkal? De ha megszűnünk szerelmesnek lenni, az természetesen nem jelenti azt, hogy megszűnünk szeretni is. A szeretetet, amely különbözik a szerelemtől, nem csupán érzés. Mélységes harmónia és egység ez, amelyet az akarat tart fenn és a szokás útján szándékosan erősít, s (a keresztény házasságokban) összetart az a kegyelem, amelyet mindkét fél kér és kap Istentől. Még azokban a pillanatokban is rendelkeznek ezzel a szeretettel, amikor nem kedvelik egymást; mint ahogyan mi is szeretjük saját magunkat akkor is, ha nem tetszünk magunknak. Még akkor is meg tudják tartani ezt a szeretetet egymás iránt, ha megengednék maguknak, hogy valaki másba legyenek szerelmesek. A szerelem előbb arra indította őket, hogy hűséget ígérjenek egymásnak; ez a nyugodt szeretet képessé teszi őket arra, hogy megtartsák ígéretüket. A házasság motorját a szeretet hajtja: a szerelem volt az a robbanás, amely elindította. - Ha valaki nem ért velem egyet, azt mondja persze: "Nem tud semmit az egészről, hiszen nem házas." S meglehet, hogy igazuk van. De mielőtt ezt mondanák, győződjenek meg róla, hogy annak alapján ítélnék-e meg engem, amit valóban saját tapasztalatukból és barátaik életének figyelemmel kíséréséből tudnak, vagy pedig olyan elképzelések alapján, amelyekre regényekből, filmekből tettek szert. A dolog nem olyan egyszerű, mint ahogy azt az ember gondolná. Tapasztalatunkat át- meg átszövik a könyvek, darabok és a mozi, türelmet és ügyességet igényel, hogy kibogozzuk azokat a dolgokat, amelyeket valóban magunk tanultunk az élettől.

Az emberek könyvekből vették azt az elképzelést, hogy ha a megfelelő személlyel kötnek házasságot, akkor várhatóan örökké szerelmesek lesznek. Következésképpen ha úgy találják, hogy már nem szerelmesek, akkor véleményük szerint ez csak azt bizonyítja, hogy tévedtek és joguk van a változtatásra, s közben nem fogják fel, hogy amikor változtattak a helyzeten, az új szerelemből hirtelen éppúgy elszáll az ígézet, mint a régiből. Az életnek ebben a szektorában, éppúgy, mint a többiben is, az elején jön az izgalom és nem tart soká. Az a fajta izgalom, melyet egy fiú akkor érez, amikor először gondol a repülésre, csak addig tart, amíg be nem vonul a légierőhöz és tényleg meg nem tanul repülni. Az az izgalom, amit akkor érzünk, amikor először látunk egy csodaszép helyet, elcsendesül, amikor valóban odamegyünk lakni. Azt jelentené ez, hogy helyesebb volna, ha nem tanulnánk meg repülni és nem lagnánk szép helyen? Semmi esetre sem. Ha végigcsináltuk, mindkét esetben kárpótolni fogja az első izgalom eltűnését egy nyugodtabb és tartósabb érdeklődés. Sőt mi több (s aligha találok szavakat annak kifejezésére, hogy mennyire fontosnak tartom ezt), pontosan azok, akik hajlandók elviselni az izgalom elvesztését és hozzászokni a józan érdeklődéshez, éppen ők fognak valószínűleg új izgalmat találni valami egészen más téren. Aki megtanult repülni és jó pilóta lett, hirtelen felfedezi a zenét; aki egy szép helyre ment lakni, felfedezi a kertészkedést.

Azt hiszem, részben ez az, amire Krisztus gondolt, amikor azt mondta, hogy nem lesz igazán élet abban, aki előbb meg nem hal. Egyszerűen nem érdemes megpróbálkozni azzal, hogy fenntartsunk bármilyen izgalmat, ez a legrosszabb, amit tehetünk. Hadd szálljon el az izgalom, hadd haljon el - menjünk csak keresztül a halálnak ezen a szakaszán egy következő, nyugodtabb érdeklődésbe és boldogságba -, és meg fogjuk látni, hogy mindig új izgalmak, új lelkesedés világában fogunk élni. Ha azonban úgy döntünk, hogy az izgalom legyen mindennapi étrendünkön és megpróbáljuk azt mesterségesen meghosszabbítani, akkor egyre gyengébb és egyre ritkább lesz, mi pedig unott, kiábrándult vénemberek leszünk életünk hátralévő részére. S mivel oly kevesen értik ezt meg, azért találunk annyi középkorú férfit és nőt, aki elvesztett fiatalságáról fecseg, éppen abban a korban, amikor pedig új horizontok és új távlatok kellene hogy nyíljanak előttük. Sokkal jobb szórakozás megtanulni úszni, mint vég nélkül (és reménytelenül) azzal próbálkozni, hogy visszaidézzük azt az érzést, amit akkor éreztünk, amikor mint kisfiúk, először mentünk a vízbe totyogni.

Egy másik, regényekből és darabokból szerzett elképzelés az, hogy a szerelem valami egészen ellenállhatatlan, ami egyszerűen csak megtörténik az emberrel, mint a himlő. S mivel ezt hiszik, némelyik házasember feladja a harcot, megadja magát, amikor azt tapasztalja, hogy egy új ismeretség vonzza. Ám én hajlamos vagyok azt gondolni, hogy ezek az ellenállhatatlan szenvedélyek sokkal ritkábbak a valóságos életben, mint a könyvekben, legalábbis akkor, ha már az ember felnőtt. Amikor valami széppel, okossal és szimpatikussal találkozunk, természetesen bizonyos értelemben csodálunk és szeretnünk is kell ezeket a jó tulajdonságokat. De nem függ-e igen nagy mértékben a mi döntésünktől, hogy ez a szeretet átváltozzék-e vagy sem szerelemmé? Ha a fejünk tele van regényekkel és darabokkal megérintett dalokkal, a testünk pedig alkohollal, akkor kétségtelenül minden általunk érzett szeretetet át fogunk alakítani szerelemmé; éppen úgy, mint amikor kerékvágás van az utunkban, és minden esővíz abba fog belefolyni, vagy ha kék szemüveget viselünk, mindent kéknek fogunk látni. De ez a saját hibánk lesz.

Mielőtt beszűntetném a válás problémájának tárgyalását, meg kell különböztetnem két dolgot, amelyet igen gyakran összekevernek. Az egyik a házasság keresztény elképzelése, a másik egy egészen más kérdés: mennyire kell a keresztényeknek - ha szavazók vagy parlamenti képviselők - megpróbálni átvinni a házasságról alkotott nézeteiket a közösség többi részére, azáltal, hogy bedolgozzák ezeket a válásról szóló törvényekbe.

Nagyon sokan úgy gondolják, hogy ha az ember saját maga keresztény, akkor meg kell próbálnia mindenki számára nehezzé tenni a válást. Nekem nem ez a véleményem. Legalábbis tudom, hogy nagyon mérges lennék, ha a mohamedánok megpróbálnának bennünket megakadályozni abban, hogy bort igyunk. Nézetem szerint az egyházaknak meg kellene érteniük és fel kellene ismerniük, hogy a brit nép többsége nem keresztény, s ezért nem várható tőle, hogy keresztény életet éljen. Két, különböző házasságnak kellene lennie: az egyiket az állam szabályozza a törvényeivel, amelyek minden állampolgárra érvényesek, a másikat az egyház a maga törvényeivel, amelyek saját híveire nézve érvényesek. A megkülönböztetésnek egészen élesnek kell lennie, hogy az ember tudja, melyik pár házas keresztény értelemben és melyik nem.

Ennyit a házasság véglegességéről szóló keresztény tanításról. Hátravan még valami, ami még népszerűlenebb. A keresztény feleségek megígérik, hogy engedelmeskednek férjeiknek. A keresztény házasságban a férfi a "fő". Ezzel kapcsolatban azonnal két kérdés merül fel: 1. miért kell egyáltalán családfőnek lennie, miért nincs egyenlőség?, 2. Miért kell, hogy a férfi legyen a családfő?

1. Annak a szükségessége, hogy valaki vezesse a családot, a házasság véglegességének gondolatából származik. Persze amíg a férj és a feleség egyetért, addig ez a kérdés nem merül fel; s reméljük, hogy ez lesz a dolgok normális állása a keresztény családban. De mi történjék akkor, amikor valóban eltérnek a vélemények?
Természetesen beszéljék meg a dolgot; de tételezzük fel, hogy ezt már megtették, és mégsem sikerült egyetértésre jutni. Mi legyen akkor a következő lépés? Többségi szavazással nem tudják eldönteni a kérdést, mert egy kéttagú tanácsban nem jöhet létre többség. Minden bizonnyal az egyik vagy a másik történhet meg a következő két dolog közül: vagy el kell válniuk és mindkettő megy a maga útján, vagy pedig az egyiküknek döntő szavazattal kell rendelkeznie. Ha a házasság végleges, akkor végül is az egyik vagy a másik félnek döntéssel kell rendelkeznie a családi politikát illetően. Egy állandó társulás nem állhat fenn alapszabály nélkül.
2. Ha a családban lennie kell vezetőnek, miért a férfi legyen? Nos, először is, van egyáltalán komoly igény arra, hogy a nő legyen? Mint mondtam, nem vagyok házas, de amennyire én látom, még az az asszony, aki úr akar lenni a maga házában, még az sem csodálja meg rendszerint a dolgok hasonló állását például a szomszédban. Nagyon valószínű, hogy inkább ezt mondja: "Szegény X. úr! Nem tudom elképzelni, miért engedi, hogy az a visszaszító nőszemély úgy dirigálja!" Azt hiszem, nem nagyon volna hízelgő számára, ha valaki az ő saját "vezetésének" tényét emlegetné. Valami természetellenesnek kell lenni abban, hogy a feleségek irányítsák a férjeiket, mert maguk a feleségek is félig-meddig szégyenlik ezt és lenézik azt a férjet, aki "papucs". De van még egy másik ok is, s erről most egészen őszintén beszélhetek mint agglegény, ugyanis a dolgot kívülről világosabban lehet látni, mint belülről. A család külső világhoz való viszonyának - amit külpolitikának nevezhetnénk - végső fokon a férfitől kell függenie, mivel neki mindig méltányosabbnak kell lenni, s rendszerint méltányosabb is, a kívülállókhoz. Egy nő elsősorban gyerekeiért és férjéért harcol az egész világ ellen. Az ő igényeik, kívánságaik, az asszony szempontjából, természetesen majdnem mindig megelőznek, bizonyos értelemben helyesen vagy joggal, minden egyéb követelést. Az asszony tehát érdekeik különmegbízottja, letéteményese. A férfi feladata arra ügyelni, hogy az asszony természetes kedvezése ne jusson érvényre. A férfié kell legyen az utolsó szó, hogy megvédje a kívülállókat felesége túlzó családpártolásától. Ha bárki kételkedne ebben, hadd tegyek fel egy egyszerű kérdést. Ha a kutyája megharapta a szomszéd gyereket, vagy a gyereke bántotta a szomszéd kutyáját, kivel szeretné inkább elintézni az ügyet, a ház urával vagy úrnőjével? Ha pedig ön férjes asszony, hadd kérdezzem a következőt. Bármennyire csodálja is ön a férjét, nem mondaná-e, hogy az a fő fogyatékosága, hogy nem nagyon hajlamos olyan nyomatékosan kiállni a saját és az ön jogaiért, mint azt ön szeretné? Hogy afféle békítgető?

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: A megbocsátás alpont

Egy előző fejezetben azt mondtam, hogy a tisztaság a legnépszerűtlenebb keresztény erény. De nem vagyok biztos benne, hogy igazam volt. Azt hiszem, van még egy ennél is népszerűtlenebb. A keresztény parancsolatban meg van írva: "Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat." S mivel a keresztény erkölcs szerint a "felebarátod" fogalmába beletartozik az "ellenséged" is, így szembetalálkozunk azzal a rémes kötelezettséggel, hogy bocsássunk meg ellenségeinknek.

Mindenki azt vallja, hogy a megbocsátás szép gondolat; mindaddig, amíg valamit nem kell megbocsátani, mint nekünk kellett a háború alatt. Akkor aztán a téma pusztán említése is ingerült méltatlankodást vált ki. Nem azért, mert az emberek a megbocsátást túl nagy és túl nehéz erénynek gondolják, hanem mert gyűlöletesnek és megvetendőnek tekintik. "Az ilyen beszéd tőlem émelyeg a gyomrom" - mondják. S netán az olvasók fele már biztosan azt kérdezi tőlem: "Kíváncsi lennék, hogy érezné magát, ha lengyel vagy zsidó lenne és a Gestapónak kellene megbocsátania?" Én magam is nagyon kíváncsi lennék. Éppen úgy, mint amikor a kereszténység azt tanítja, hogy még akkor sem szabad megtagadnom hitemet, ha ez megment a kínos haláltól - nagyon kíváncsi lennék, mit tennék, ha erre kerülne a sor. Nem azt próbálom elmondani önöknek ebben a könyvben, hogy én mit tudnék tenni - valójában nagyon keveset - , arról beszélek, hogy mi a kereszténység. A kereszténységet nem én találtam ki. S lám, a kellős közepén ezt találjuk: "S bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek." Nincs a leghalványabb utalás sem arra, hogy más feltételek mellett nyernénk bocsánatot. Teljesen világos, hogy ha nem bocsátunk meg, minenkünk sem bocsátanak meg. Nincs más lehetőség. Mit kell hát tennünk?

Meglehetősen nehéz a helyzet mindenképpen, de úgy vélem, két dologgal könnyebbé tehetjük. Amikor matematikát kezdünk tanulni, nem a differenciálszámítással kezdjük, hanem egyszerű összeadással. Ugyanígy, ha tényleg meg akarunk tanulni megbocsátani (s minden azon múlik, hogy tényleg akarunk-e), akkor talán jobb valami könnyebből kezdeni, mint a Gestapóval. Például kezdheti valaki a férjével vagy a feleségével, a szüleivel vagy a gyerekeivel, vagy a legközelebbi rendőrrel(?), megbocsátva valamit, amit a múlt héten tettek vagy mondtak. Ez egy darabig valószínűleg foglalkoztatni fog bennünket. Majd azután megpróbálhatjuk megérteni, pontosan mit is jelent, hogy szeressük felebarátainkat úgy, mint magunkat. Hát tulajdonképpen hogyan is szeretjük magunkat?

Amikor most erre gondolok, nem mondhatnám, hogy elfogultságot vagy szeretetet éreznék magam iránt, sőt még csak nem is mindig élvezem a magam társaságát. Így hát nyilvánvaló, hogy a "szeresd felebarátodat" nem azt jelenti, hogy "kedveld őt" vagy "tartsd vonzónak". Ezt már korábban is látnom kellett volna, mivel próbálkozással nyilván nem érezhetünk szeretetet valaki iránt. Jó véleménnyel vagyok magamról, vagy rendes fickónak tartom magam? Azt hiszem, néha igen (s ezek kétségtelenül a legrosszabb pillanataim), de nem ezért szeretem magamat. Valójában fordítva van: önszeretetem miatt gondolom magamat rendesnek, de nem azért tartom magam rendesnek, mert szeretem magam. Ezért nyilván ellenségeim szeretete sem azt jelenti, hogy őket rendesnek tartom. Ez óriási megkönnyebbülést jelent. Ugyanis sok ember azt képzelem, hogy a megbocsátás ellenségeinknek azt jelenti, állítsuk úgy be, mintha alapján véve nem is volnának igazán olyan rossz fickók, pedig hát egészen világos, hogy azok. - Menjünk egy lépéssel tovább. Legvilágosabb pillanataimban nemcsak hogy nem látom magam rendes fickónak, de tudom, hogy nagyon is rossz ember vagyok. Némely cselekedetemre borzadva és utálattal tekinthetek. S ahogy most erre gondolok, visszaemlékezem a keresztény tanítómesterek régi mondására, hogy a rossz ember cselekedeteit kell gyűlölnöm, nem magát a rossz embert; vagy, mint ahogy ők mondogatták, gyűlöljem a bűnt, de ne a bűnöst.

Hosszú ideig ostoba, szörszálhasogató megkülönböztetésnek tartottam ezt: hogyan lehet valamit gyűlölni úgy, hogy elkövetőjét ne gyűlöljem? Azonban évekkel később eszembe jutott, hogy van valaki, akivel szemben így jártam el egész életemben, nevezetesen saját magammal. Bármennyire is nem tetszett saját gyávaságom, önhittségem vagy kapzsiságom, továbbra is csak szerettem magam. S a legkisebb nehézség sem merült fel e téren. Sőt az igazi oka annak, hogy miért gyűlöltem ezeket a dolgokat, az volt, hogy szerettem magát az embert.

S éppen mert szerettem magam, azért találtam sajnálatosnak, hogy olyan ember vagyok, aki ilyeneket cselekszik. Következésképpen a kereszténység nem akarja egy fikarcnyival sem csökkenteni azt a gyűlöletet, amelyet a kegyetlenség, az álnokság iránt érzünk. Ezeket gyűlölnünk kell. Egyetlen szót sem kell elhallgatnunk arról, amit ezekről ejtettünk. De a kereszténység azt kívánja tőlünk, hogy ugyanúgy gyűlöljük ezeket, mint a magunkban lévő dolgokat: sajnáljuk, hogy az illető ilyen dolgokat elkövetett, remélve, hogy ha egyáltalán lehetséges, valahogy, valamikor és valahol kigyógyuljon ezekből és újra emberré váljék.

Az igazi próba azonban az alábbi. Tétélezzük fel, hogy az ember piszkos kegyetlenségekről olvas az újságban. Azután tegyük fel, hogy valami olyan kerül előtérbe, ami arra utal, hogy a történet talán nem is egészen igaz és nem is olyan szörnyű, ahogy megírták. Vajon ilyenkor az-e az első érzésünk, hogy "Hála Istennek, mégsem olyan rosszak az emberek", vagy csalódottságot érzünk, sőt határozottan ragaszkodunk az első történethez pusztán azért az élvezetért, hogy ellenségeinket a lehető legrosszabbnak lássuk? Ha a második eset áll fenn, akkor attól tartok, ez lesz az első lépés abban a folyamatban, amelynek során végül magunk is ördöggé válunk. Nézzék csak, először azzal kezdődik, hogy azt szeretnénk: a fekete volna egy kicsit feketébb. S ha ennek a kívánságunknak helyt adunk, akkor később azt fogjuk kívánni, hogy a szürkét feketének lássuk, majd magát a fehéret is. Végül nem tudjuk megállni, hogy mindent - Istent, barátainkat és magunkat is beleértve - rossznak lássunk, és nem leszünk rá képesek, hogy felhagyjunk ezzel: megrögződünk mindörökre a tiszta gyűlölet világában.

Most menjünk megint egy lépéssel tovább. Azt jelenti-e ellenségeink szeretete, hogy büntetlenül hagyjuk őket? Nem, hiszen a magam szeretete sem azt jelenti, hogy nem kell magam alávetni büntetésnek, akár a halálbüntetésnek is. Ha gyilkosságot követett el valaki, a helyes keresztény magatartás az lenne, ha feladná magát a rendőrségen és felakasztaná. Ezért nézetem szerint tökéletesen rendjén való, ha egy keresztény bíró halálra ítél valakit, vagy ha egy keresztény katona megöli az ellenséget. Mindig is ezt gondoltam, amióta keresztény lettem, s már sokkal a háború előtt, sőt a mai békeidőkben is ez a véleményem. Nincs értelme idézni: "Ne ölj." Két görög szó van e fogalomra, az egyik "ölni", a másik "gyilkolni" értelemben. S amikor Krisztus ezt a parancsolatot említi, a "gyilkolni" szót használja három beszámoló Máté, Márk és Lukács szerint is. Ha jól tudom, ugyanez a megkülönböztetés létezik a héberben is. Nem minden ölés gyilkosság, mint ahogy nem minden nemi közösülés házasságtörés. Amikor katonák keresték fel Keresztelő Jánost és azt kérdezték, mit tegyenek, távolról sem ajánlotta nekik, hogy ott kell hagyniuk a hadsereget; és Krisztus sem tette ezt, amikor a római századossal, a centurióval találkozott. A lovagi gondolat - a fegyverben lévő keresztény egy nagy ügy védelmében - az egyik legnagyobb keresztény eszme. A háború borzalmas dolog, s csak tisztelni tudom a becsületes pacifistát, bár úgy gondolom, teljesen téves az elképzelése. Amit nem tudok megérteni, az egy bizonyos félpacifizmus, amely manapság azt táplálja az emberekbe, hogy bár harcolni kell, de ezt megnyúlt ábrázattal kell tenni, mintha szégyellnénk. Ez az az érzés, amely sok nagyszerű, fiatal keresztényt foszt meg valamitől, amihez joga volna, valamitől, ami természetes kísérője a bátorságnak, egy bizonyos jókedvűségtől és lelkesedéstől. Gyakran képzeltem el, milyen lett volna, ha szolgáltam volna az első világháborúban, és én meg egy fiatal német egyszerre öltük volna meg egymást és a halálunk utáni pillanatban máris összetalálkoztunk volna. Nem tudom elképzelni, hogy bármelyikünk is neheztelt volna a másikra, vagy akár zavarban lett volna. Azt hiszem, nevtünk volna rajta.

Úgy gondolom, valaki most ezt mondhatná: "Ha szabad elítélni az ellenség cselekedeteit, megbüntetni és megölni őt, akkor mi a különbség a keresztény erkölcs és a közönséges felfogás között?" Egy egész világ! Gondoljunk csak meg, mi, keresztények úgy hisszük, hogy

az ember örökké él. Ezért, ami igazán számít, az a sok kis, apró jel vagy fordulat, a lelkünk belsejében, annak közepén, amely hosszú távon mennyei vagy pokoli teremtménnyé alakít minket. Ölhethetünk, ha szükséges, de nem szabad gyűlölnünk, és élvezni a gyűlöletet. Büntethetünk, ha szükséges, de nem szabad élveznünk a büntetést. Más szóval, egyszerűen ki kell irtani magunkból valamit, a bosszú érzését, a megtorlás érzését. Nem gondolom, hogy bárki is el tudná most határozni, hogy soha többé nem fog ilyet érezni. A dolgok nem így szoktak történni. Arra gondolok, hogy valahányszor felüti a fejét, nap mint nap, évek múltával, egész életünkben, azonnal fejbe kell vágnunk. Nehéz munka, de nem lehetetlen. Még amikor ölni vagy büntetni kell, akkor is úgy igyekezzünk érezni az ellenség, mint ahogy magunk iránt; azt kívánva, hogy ne lenne rossz, azt remélve, hogy ezen a világon vagy a másikon, meggyógyuljon, egyszerűen, hogy jót kívánjunk neki. Ez az, ami a Bibliában azt jelenti, hogy szeressük őt: kívánjuk a javát, s nem azt, hogy kedveljük, sem azt, hogy jónak mondjuk, amikor nem az. Elismerem, ez azt jelenti, hogy olyan embereket szeressünk, akiken semmi szeretetre méltó sincs. De hát van-e szeretetre méltó az emberen magán? Egyszerűen csak szeretjük magunkat, mert az mi magunk vagyunk. Isten arra szán bennünket, hogy ugyanezen a módon és ugyanezen okból mindenkit szeressünk; saját esetünkre azonban mintegy kidolgozta e szeretet lényegét, hogy megmutassa, hogyan kell annak működnie. Nekünk aztán folytatni kell a dolgot és alkalmazni másokra is a szabályt. S ez könnyebb lesz talán, ha eszünkbe juttatjuk, hogy pontosan így szeret Ő is minket. Nem azokért a szép és vonzó tulajdonságokért, amelyekről azt hisszük, hogy rendelkezünk velük, hanem mert mi saját magunk vagyunk. Hiszen semmi szeretni való sincs bennünk: olyan teremtmények vagyunk, akik a gyűlöletet tulajdonképpen akkora élvezetnek tekintik, hogy az arról való lemondás szinte olyan, mintha a sörivást vagy a dohányzást kellene abbahagyni...

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Az idő s az azon túli világ alpont

Nagyon ostobának tartom azt a felfogást, hogy egy könyv olvasása közben nem szabad semmit sem "átugrani". Minden értelmes ember átugrik tetszése szerint egy olyan fejezetet, amelyről úgy gondolja, hogy semmi haszna sem lesz belőle. Ebben a fejezetben olyan témáról fogok szólni, ami egyes olvasóknak a segítségére lehet, de mások számára csak fölösleges bonyodalmakat okoz. Ha Ön a második típushoz tartozik, úgy azt tanácsolom, egyáltalán ne törődjék ezzel a fejezettel, hanem folytassa a következővel.

Az előző fejezetben érintettem az imádkozás témáját, s amíg ez frissen van az önök emlékezetében és az enyémben is, addig szeretnék foglalkozni egy olyan nehézséggel, amelyet egyesek az imádkozás egész gondolatával kapcsolatban éreznek. Valaki így fejezte ezt ki: "Rendben van, tudok hinni Istenben, de amit nem tudok megemésztetni, az az a gondolat, hogyan tud Isten figyelemmel lenni az ugyanabban a pillanatban hozzá forduló több százmillió ember könyörgésére." Azt tapasztaltam, hogy szép számmal gondolkoznak így.

Nos, először is azt kell észrevennünk, hogy az egésznek a méregfoga az "ugyanabban a pillanatban" szavakban van. Azt mindnyájan el tudjuk képzelni, hogy Isten figyelembe vegyen bármennyi folyamodót, feltéve, hogy egymás után jönnek, és Istennek végtelen ideje van a kérések elintézésére. Ami tehát végül is e nehézség mögött rejlik, az az a gondolat, hogy Istennek túl sok mindent kell egy pillanatnyi időben összeegyeztetnie.

Természetesen ez az, ami velünk történik. Életünk pillanatról pillanatra folyik. Az egyik pillanat eltűnik, mielőtt a másik eljön: s mindegyikben csak nagyon kevés idő van. Ilyen az

idő. S természetesen önök is és én is hajlamosak vagyunk bizonyosra venni, hogy ez az idősorozat - a múlt, jelen és jövő ezen elrendezése - nemcsak annak a rendjemódja, ahogy életünk folyik, hanem minden dolog igazi létezésének a módja is. Hajlunk arra a feltételezésre, hogy az egész világmindenség és Maga Isten is, ugyanúgy halad a múltból a jövőbe, mint mi. Azonban sok képzett ember nem ért ezzel egyet. Először a teológusok hirdették azt az elképzelést, hogy egyes dolgok egyáltalán nincsenek az időben; később átvették ezt a filozófusok is, és ma már a tudósok egy része is ugyanezt az álláspontot képviseli.

Csaknem bizonyos, hogy Isten nem tartozik az idő folyamatába. Élete nem egymást követő pillanatokból áll. Ha egymillió ember imádkozik hozzá ma este tíz óra harminckor, egyáltalán nem szükséges arra odafigyelnie abban a kis darabka időben, amit tíz-harminckor nevezünk. A tíz-harminc és minden más pillanat a világ kezdetétől, mindig is jelen az Ő számára. Ha úgy tetszik, mondhatjuk úgy is: az egész örökkévalóság rendelkezésére áll arra, hogy figyelemmel legyen egy, a másodperc töredékéig tartó imára, amit például egy lángolva zuhanó repülőgép pilótája elrebeg.

Tudom, ezt nehéz megérteni. Hadd próbáljam meg másként, nem ugyanúgy, de némileg hasonlóképpen elmagyarázni. Tegyük fel, hogy egy regényt írok, s éppen ezeket a szavakat vetem papírra: "Mary befejezte munkáját; a következő pillanatban kopogtak az ajtón." Mary számára, akinek történetem képzeletbeli idejében kell élnie, nincsen időköz a munka befejezése és a kopogás észrevétele között. Én azonban, aki ezt a Maryt megalkotom, nem élek ebben a képzeletbeli időben. A mondat első felének és második felének leírása között akár három óráig is félreülhettem valahová és gondolkozhattam Mary felől. Úgy gondolkozhattam volna Maryról, mintha ő lenne a könyvben az egyetlen szereplő, és addig, amíg csak nekem tetszik, és az ezzel eltöltött órák egyáltalán nem mutatkoznának Mary idejében (a történeten belüli időben).

Persze ez nem tökéletes szemléltetés. De talán felvillantja egy pillanatra, mit hiszek igazságnak. Isten éppen úgy nem siet tova e mindenség idő-áramlatában, mint ahogy egy szerző sem saját regénye képzeletbeli idejében. Végtelen figyelmet tud szentelni mindegyikünkre. Nem kell velünk tömegesen foglalkoznia. Annyira egyedül vagyunk Vele, mintha mi lennénk az egyetlen lény, amelyet Ő valaha teremtett. Mikor Krisztus meghalt, akkor értünk személy szerint halt meg éppúgy, mintha egyedül lettünk volna a világon.

Ahol szemléltetésem sántít, az a következő. A szerző kilép az idő- sorozatból (a valóságosból). De Isten, úgy hiszem, egyáltalán nem idő- sorozatban él. Az Ő élete nem pillanatról pillanatra tevődik össze; Nála úgyszólván még 1920 van és már 1960. Ugyanis az Ő élete saját Maga.

Ha az időt egyenes vonalként képzeljük el, amely mentén haladnunk kell, akkor Istent egy egész oldalnak kell képzelni, amelyre ezt a vonalat rajzoltuk. Egymás után érünk a vonal egyes részeihez: mögöttünk kell hagyni A-t, mielőtt B-hez érünk, és nem érhetjük el C- t addig, amíg el nem hagytuk B-t. Isten felülről, vagy kívülről, vagy körös-körül, magában foglalja az egész vonalat, és az egészet egyszerre látja.

Érdeemes megérteni ezt a gondolatot, mivel kiküszöböli a kereszténység néhány látszólagos nehézségét. Mielőtt keresztény lettem volna, egyik ellenvetésem a következő volt. A keresztények azt állítják, hogy az örök Isten, aki mindenhol ott van és mozgásban tartja az egész világmindenséget, egyszer emberré lett. Nos, mondtam én, hogyan forgott akkor a

világ, amikor még kisgyermek volt, vagy amikor aludt? Hogyan lehet Ő ugyanakkor Isten, aki mindent tud, és ember is, aki azt kérdezi tanítványaitól, "Ki érintett meg engem?" -

- Megint csak észre fogják venni, hogy a problémát az időt kifejező szavak jelentik; "amíg" kisgyermek volt, hogyan lehet Ő "ugyanakkor". Más szavakkal azt feltételeztem, hogy Krisztusnak mint Istennek az élete az időben helyezkedik el, s hogy az Ő emberi élete, melyet mint Jézus Palesztinában töltött, egy ebből az időből kivett rövidebb szakasz, mint ahogy az én katonai szolgálatom is egy rövidebb szakasza egész életemnek. S talán igen sokan hajlamosak ugyanígy gondolkodni erről. Úgy képzeljük el Istent, mint aki átél egy olyan időszakot, amikor még emberi élete a jövőben volt csak; s azután elérkezik egy olyan szakaszhoz, amikor ez jelenné vált; majd továbbhalad egy olyan periódusba, amikor visszatekint rá, mint valami múltbeli eseményre. Ám ezek az elképzelések valószínűleg semminek sem felelnek meg a valóságban. Nem hozhatjuk semmilyen időbeli vonatkozásba Krisztus földi, palesztinai életét az Ő téren és időn túli Istenként folyó életével. Azt akarom mondani, hogy van egy időtlen igazság Istenről, nevezetesen: hogy az emberi természet, az emberi gyengeség, alvás, tudatlanság, valahogyan mind beletartoznak az Ő isteni életébe. A mi szempontunkból ez az emberi élet Istenben egy bizonyos szakasza a világtörténelemnek (Krisztus születésének évétől a keresztfeszítésig). Ezért azt képzeljük, hogy ez Isten saját létezése történetében is egy szakasz. De Istennek nincs történelme. Ő tökéletesen és kimondhatatlanul valós ahhoz, hogy legyen történelme. Ugyanis az, hogy történelemmel rendelkezünk, azt is jelenti, hogy elvesztettük valóságunk egy részét (mivel az már elsüllyedt a múltban), és még nem szereztük meg egy másik részét (mivel az még a jövőben van); s tulajdonképpen semmi másunk nincs, mint a parányi jelen, amely elrepül, mielőtt még beszélhettünk volna róla. Isten megtiltja, hogy Őt ilyenek gondoljuk. Sőt mi magunk is remélhetjük, hogy nem fogunk mindig ilyen "adagolásban" részesülni.

Még egy másik nehézség is származik abból, ha azt hisszük, hogy Isten az időben létezik. Mindenki, aki egyáltalán hisz Istenben, azt hiszi, Isten tudja, mit fogunk tenni holnap. De ha Ő tudja, hogy ezt és ezt fogjuk tenni, hogy áll módunkban az, hogy másképpen cselekedjünk? Nos, a nehézséget itt megint az okozza, hogy azt hisszük, Isten ugyanúgy halad az idő-vonal mentén, mint mi, azzal az egyetlen különbséggel, hogy Ő lát előre, mi meg nem. Ha ez igaz lenne, ha Isten "előre látná" cselekedeteinket, akkor igen nehéz lenne megérteni, hogyan állna módunkban nem megtenni azokat. Tétélezzük azonban fel, hogy Isten kívül és felül áll az idő-vonalhoz képest. Ebben az esetben amit mi holnapnak hívunk, éppúgy látható Számára, mint amit mának hívunk. Számára minden nap "most". Ő nem visszaemlékezik arra, amit tegnap tettünk, hanem egyszerűen csak azt látja, hogy megtettük ezeket, mivel mi ugyan elvesztettük a tegnapot; de Ő nem. Ő nem "előre látja" azt, amit holnap teszünk, Ő egyszerűen csak látja, hogy megtesszük ezeket, mivel számunkra ugyan még nincs itt a holnap, de az Ő számára igen. Sosem tétéleztük fel, hogy cselekedeteink egy bizonyos pillanatban kevésbé lennének szabadok azért, mert Isten tudja, hogy mit teszünk. Holnapi cselekedeteinket pedig éppen úgy tudja, mivel Ő már benne van a holnapban és egyszerűen figyelni tud minket. Bizonyos értelemben nem ismeri tetteinket, amíg végre nem hajtottuk őket: de az a pillanat, amikor megtettük őket, az már "most" az Ő számára.

Ez az elképzelés sokat segített nekem. Ha nem segít önöknek, ne törődjenek vele. Mindenesetre: "keresztény gondolat" abban az értelemben, hogy nagy és bölcs keresztények tartották igaznak, és semmi ellentétes nincs benne a kereszténységgel. De nincs benne a Bibliában, sem valamelyik hitvallásban. Tökéletesen jó keresztények lehetünk akkor is, ha nem fogadjuk el, vagy ha egyáltalán nem gondolunk rá.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Erkölcsi felfogás és pszichoanalízis alpont

Azt mondtam, soha nem valósítjuk meg a keresztény társadalmat, ha többségünkben nem leszünk keresztények. Ez nem jelenti természetesen azt, hogy valamilyen, távoli jövő képzeletbeli időpontjáig halogathatjuk, hogy tegyünk valamit ezért a társadalomért, hanem azt jelenti, hogy egyszerre két dolgot kell elkezdenünk:

1. meg kell vizsgálnunk, hogyan lehet a modern társadalomban részletekbe menően alkalmazni a "ne tedd másnak, amit nem akarsz, hogy neked cselekedjenek" elvét, és
2. olyan emberré kell válnunk, aki valóban alkalmazni is fogja azt, ha látja, hogyan lehet.
- Most azt szeretném fontolóra venni, milyen is a jó emberre vonatkozó keresztény elképzelés, milyen az ember keresztény jellemzése. Mielőtt a részletekre térnék rá, két további általános megjegyzés kívánkozik ide. Először is, mivel a kereszténység, a keresztény erkölcs szerint, tulajdonképpen az ember megjavítására szolgáló technika, úgy gondolom, szeretnék tudni, hogyan viszonylik egy másik technikához, amely hasonló igénnyel lép fel, nevezetesen a pszichoanalízishez.

Ezzel kapcsolatban éles különbséget kell tenni két dolog között: a tulajdonképpeni orvosi elméletek s a lélekelemzők módszere, valamint azon általános bölcséleti világnézet között, amelyet Freud és mások fűztek ehhez. A második, Freud filozófiája - teljes ellentmondásban van a másik nagy pszichológus, Jung filozófiájával. S ami ennél is több, amikor Freud az idegbetegek gyógyításáról beszél, akkor szakértőként tárgyalja témáját, de amikor általános filozófiai kérdésekre tér át, úgy beszél, mint egy amatőr. Ezért teljességgel érthető, hogy tisztelettel viseltetünk iránta az egyik esetben, de nem a másikban - s ez az, amit én is teszek. Mégpedig annál készségesebben, mert úgy találtam, hogy amikor olyan témát tárgyal, amiről én is tudok egy és mást (nevezetesen a nyelvről), akkor igen tájékozatlan. Azonban maga a pszichoanalízis, eltekintve mindazoktól a bölcséleti vonatkozásoktól, amelyeket Freud és társai tettek hozzá, a legkevésbé sem áll ellentétben a kereszténységgel. Módszere egyes pontokon egybeesik a keresztény erkölccsel, és nem volna rossz, ha minden pap tudna valamit róla. Mindazonáltal nem ugyanazon a vonalon halad végig, mivel a két technika igen különböző dolog eredményez.

Amikor az ember erkölcsi téren választ, két tényező van jelen. Az egyik a választás ténye. A másik a különböző érzések, impulzusok stb., amelyeket az illető pszichológiai alkata szolgáltat neki, s ami a választás nyersanyaga. Nos, ez a nyersanyag megint kétféle lehet. Az egyik az, amit normálisnak nevezhetünk: ez olyanféle érzésekből tevődik össze, amelyek minden embernél közősek. Vagy pedig állhat egészen természetellenes érzésekből, olyan dolgok következtében, amelyek az egyén tudatalattijában hibásan mentek végbe. Az igazán veszélyes dolgoktól való félelem példa lehetne az elsőre, a macskáktól vagy pókoktól való ésszerűtlen félelem a másodikra. Egy férfi vágyakozása egy nő után az elsőre, egy férfi perverz vágya egy másik férfi után a másodikra. A pszichoanalízis mármost arra vállalkozik, hogy eltávolítsa a nem normális érzéseket, azaz, hogy jobb nyersanyagot adjon az egyénnek választásához, a választás tényéhez; az erkölcs magával a választás tényével foglalkozik.

Világítsuk meg a következőképpen. Képzeljünk el három férfit, akik háborúba mennek. Az egyik normális, természetes félelmet érez a veszéllyel szemben, mint bárki más, erkölcsi erőfeszítéssel leküzdí az és bátor emberré válik. Tétélezzük fel, hogy a másik kettőnek, a tudatukban lezajlott dolgok eredményeként, túlzott, ésszerűtlen félelmei vannak, amelyekkel

semmilyen erkölcsi erőfeszítés sem tud kezdeni semmit. Tegyük fel most már, hogy jön egy lélekelemző és meggyógyítja mind a kettőt, vagyis mindkettőjüket abba a helyzetbe hozza, amiben az első férfi van. Nos, éppen ez az a pont, ahol túl vagyunk a pszichoanalitikai problémán, és ahol az erkölcsi probléma kezdődik. Ugyanis gyógyulása után ez a két férfi egészen különböző úton haladhat. Egyikük azt mondhatja: "Hála az égnek, sikerült megszabadulnom ettől a hogyishívjáktól. Most végre megtehetem, amit mindig is akartam, kötelességemet hazámmal szemben." De a másik így gondolkozhat: "Nos, örülök, hogy most már viszonylag nyugodtan viselem el az ellenség tüzét, de azért ez nem változtat persze azon a tényen, továbbra is igencsak szilárd az elhatározásom, hogy elsősorban magammal törődjem, s amikor csak lehet, hagyjam, hogy a másik fickó végezze a veszélyes feladatokat. S abban, hogy most kevésbé félek, az az egyik igazán jó dolog, hogy most sokkal eredményesebben tudok gondoskodni magamról és sokkal ügyesebben tudom ezt mások elől eltitkolni." Nos, ez a különbség a két felfogás között tisztán erkölcsi vonatkozású, és a pszichoanalízis semmit sem tud vele kezdeni. Bár sokat tudunk javítani egy ember nyersanyagán, mégis mindig valami mást kapunk: az egyén a számára biztosított anyag alapján valójában szabadon választ, hogy a saját előnyét az első helyre teszi-e vagy a legutolsóra. S ez a szabad választás az, amivel az erkölcs kizárólag foglalkozik.

A rossz pszichológiai anyag nem bűn, hanem betegség. Nem megbánni kell, hanem meggyógyítani. S melleleg, ez igen fontos. Az emberek külső cselekedeteik alapján ítélik meg egymást. Isten viszont erkölcsi választásuk alapján. Amikor egy idegbeteg, aki kórosan irtózik a macskáktól, arra kényszeríti magát, hogy valamilyen jó ok miatt felvegyen egy macskát, lehetséges, hogy Isten szemében több bátorságot mutat, mint egy egészséges ember akkor, amikor kiérdemli a Viktória-keresztet. Ha egy olyan ember, aki már fiatalkorától perverzé vált és arra tanították, hogy a kegyetlenség a helyes, megtesz valami apró kedvességet, vagy tartózkodik valami kegyetlenségtől, amit pedig elkövethetett volna, s ezáltal talán azt kockáztatja, hogy a társai kigúnyolják, az talán Isten szemében többet tesz, mint ha önök vagy én életünket adnánk egy barátért.

Ugyanígy fordítva is megfogalmazhatjuk. Néhányan közülünk, akik nagyon rendes embereknek látszanak, szerencsés adottságaik és jó nevelésük ellenére oly kevés eredményt mutatnak föl, hogy valójában rosszabbak azoknál, akiket gonosznak tekintünk. Vajon biztosak lehetünk-e abban, hogyan viselkedtünk volna, ha mondjuk egy Himmler pszichológiai alkata, rossz nevelése és hatalma nehezedett volna ránk? Ezért mondják a keresztényeknek, hogy ne ítélkezzenek. Mi csak az eredményt látjuk, amit az illető választása kihoz a nyersanyagából. De Isten nem a nyersanyaga alapján ítéli meg őt, hanem annak alapján, hogy mit kezdett vele. Az ember pszichológiai felépítésének zöme valószínűleg testének tulajdonítható: ha teste meghal, mindez lehullik róla, és ott áll csupaszon, centrális lényében, az igazi ember, aki választott, s aki ebből az anyagból a legjobbat vagy a legrosszabbat hozta létre. Sok szép dolog, amit magunkénak gondoltunk, de ami csak a jó emésztésnek volt betudható, lehull majd egyesekről; sok csúnya dolog, ami komplexusoknak és rossz egészségnek tulajdonítható, lehull majd másokról. Akkor először fogunk mindenkit úgy látni, amilyen valójában volt. Lesznek meglepetések.

S ezzel eljutottunk a második észrevételhez. Az emberek gyakran úgy vélik, hogy a keresztény erkölcs valamiféle alku, amelyben Isten azt mondja: "Ha megtartasz egy csomó törvényt, megjutalmazlak, ha nem, akkor megbüntetlek." Nem hiszem, hogy ez volna a legjobb módja annak, hogyan tekintsük ezt a kérdést. Inkább azt mondanám, hogy valahányszor választunk valamit, a bensőnkben, a központunkban, ahol a választás végbemegy, valami egy kissé megváltozik ahhoz képest, ami korábban volt. S az élet egészét

tekintve, a sok-sok választással egész életünkön át lassan-lassan átalakítjuk ezt a központi magot, vagy mennybéli, vagy ördögi teremtménnyé; vagy olyanná, amely összhangban van Istennel, a többi teremtménnyel és önmagával, vagy olyanná, amely hadiállapotban van Istennel, gyűlölettel van Isten, embertársai és önmaga iránt. Az egyik a mennyország: vagyis öröm, béke, tudás és hatalom. A másik a pokol: vagyis örület, borzalom, bárgyúság, düh, tehetetlenség és örökös magány. Mindnyájan, minden pillanatban haladunk az egyik vagy a másik állapot felé.

Ez megmagyarázza, mi gondolkoztatott el engem mindig a keresztény írókkal kapcsolatban; egyszer annyira szigorúak, másszor meg annyira fesztelenek és könnyedek. Úgy beszélnek pusztán gondolatbeli bűnökről, mintha azok hallatlanul fontosak volnának, aztán meg a legrémeőbb gyilkosságokat és árulásokat is úgy említik, mintha csak meg kellene bánni őket, s máris minden meg van bocsátva. De rájöttem, hogy igazuk van. Amit ők mindig szem előtt tartanak, nem más, mint az a jel, melyet a cselekvés hagy az aprócska kis központi énen, magon, amelyet senki sem lát ebben az életben, de amelyet mindnyájunknak el kell viselni - vagy élvezni - mindörökre. Az egyik embernek lehet olyan beosztása, hogy haragja ezek vérént ontja ki, a másiké meg olyan, hogy bármilyen mérges is lesz, csak nevetnek rajta. De a lelkükre íródott aprócska jel többnyire ugyanaz lesz mindkettőnél. Mindegyik olyasvalamit tett saját magának, ami, ha meg nem bánja, még jobban megnehezíti számára, hogy haragra ne gerjedjen legközelebb, és még veszettebb dühbe fog gurulni. Ha igazán Istenhez fordulunk, mindnyájan újra rendbehozathatjuk központi énünkben ezt a ferdeséget; s hosszú távon mindegyikünk elveszett ember, ha nem teszi. Nem a dolog kívülről megállapított nagysága vagy kicsinysége az, ami igazán számít.

Még egy utolsó megjegyzés. Ne feledjük, hogy mint mondtam, a helyes irány nemcsak békéhez, de tudáshoz is vezet. Ha az ember jobb lesz, egyre világosabban látja a rosszat, ami még benne maradt. Ha az ember rosszabb lesz, egyre kevésbé érti meg saját rosszát. Egy mérsékelt rossz ember tudja, hogy nem valami jó, az alapjában véve rossz ember azt hiszi, hogy minden rendben van. A dolog tényleg józan ész kérdése. Az alvást akkor értjük meg, amikor éberek vagyunk, nem amikor alszunk. A számtani hibákat akkor vesszük észre, amikor agyunk helyesen működik; amikor elkövetjük, nem vesszük őket észre. Az ittasság természetét akkor értjük meg, amikor józanok vagyunk, nem akkor, amikor ittasok. A jó emberek tudják, mi a jó és mi a rossz; a rossz emberek egyiket sem ismerik.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - A törvény valósága alpont

Most visszatérek arra, amit az első fejezet végén említettem, nevezetesen, hogy az emberi nemet illetően két furcsa dologgal találkozunk. Az első az, hogy üldözi őket egy elképzelt valamilyen magatartással kapcsolatban, amit tanúsítaniuk kellene, s amit becsületes eljárásnak, illendőségnek, erkölcsnek vagy természeti törvénynek nevezhetünk. A másik pedig az, hogy a valóságban nem így tesznek. Mármost azt kérdezhetné valaki, miért neveztem ezt furcsának. Hiszen ez a legtermészetesebb dolognak tűnhet a világon. Sőt azt is gondolhatnák, hogy elég kemény vagyok az emberi nemmel szemben. Végül is azt mondhatnák, hogy amit én a Jó és Rossz vagy a természet törvénye megszegésének nevezek, az csak annyit jelent, hogy az emberek nem tökéletesek. S hogy az ördögbe várhatnám el tőlük, hogy azok legyenek? Ez jó válasz lenne akkor, ha arra törekedtem volna, hogy megállapítsam a felelősség pontos mérvét, amely azért hárul ránk, mert nem úgy viselkedünk, ahogy elvárjuk másoktól, hogy velünk szemben viselkedjenek. De ez egyáltalán nem az én

feladatomban. Pillanatnyilag nem érdekel a felelősség kérdése; az igazságot próbálom megtalálni. S ebből a szempontból maga az a gondolat, hogy valami tökéletlen, hogy nem olyan, amilyennek lennie kellene, bizonyos következményekkel jár. Ha veszünk például egy követ vagy egy fát, az olyan, amilyen, és nincs értelme azt mondani, hogy másnak kellene lennie. Persze mondhatjuk azt, hogy a kőnek "rossz az alakja", ha például sziklakert céljaira akarjuk használni, vagy hogy egy fa azért rossz, mivel nem ad annyi árnyékot, amennyit szeretnénk. Mindenesetre csak azt gondoljuk, hogy egy kő vagy egy fa történetesen nem felel meg valamely általunk elképzelt célra. S ezért legfeljebb tréfából okolhatjuk őket. Tudjuk nagyon jól, hogy adott időjárás és talaj mellett a fa nem lehetett más. Amit mi a magunk szempontjából "rossz" fának nevezünk, az éppen úgy engedelmeskedik a természet törvényének, mint a "jó".

Nos, tudják már, mi következik? Az következik, hogy amit természeti törvényeknek szoktunk hívni - például ahogyan az időjárás befolyással van a fára -, az szigorú értelemben nem igazán törvény, hanem csak bizonyos mértékig az. Amikor azt mondjuk, hogy a leeső kő mindig engedelmeskedik a nehézségi erő törvényének, az többnyire ugyanaz, mintha azt mondanánk, hogy a törvény csak azt mondja ki", amit a kövek mindig tesznek". Nyilván nem gondoljuk, hogy amikor egy követ elengedünk, akkor az hirtelen visszaemlékezik: parancsa van arra, hogy a földre essék. Tulajdonképpen csak azt gondoljuk, hogy leesik. Más szóval nem lehetünk biztosak abban, hogy van valami maguk a tények fölött, valami törvény - hogy minek kellene történnie -, függetlenül attól, ami valójában történik. A természeti törvények, amelyek a kövekre és a fákra hatnak, csak annyit fejeznek ki", amit a természet valójában tesz". Ám ha most már az emberi természet törvényét vagy a tisztességes magatartás törvényét vesszük elő, ott egészen más a helyzet. Ez a törvény biztosan nem azt mondja", amit az emberek valójában tesznek"; ugyanis mint már azt említettem, nagyon sokan egyáltalán nem engedelmeskednek ennek a törvénynek, teljes mértékben pedig senki sem. A nehézségi erő törvénye megmondja, mit tesz a kő, ha elejtjük; az emberi természet törvénye viszont azt mondja meg, mit kellene az embereknek tenni, de nem tesznek. Más szóval, amikor emberekkel foglalkozunk, akkor valami más jut érvényre a gyakorlati tények fölött és azokon túl. Rendelkezésünkre állnak a tények (hogyan viselkednek az emberek) és azon felül valami más is (hogyan kellene viselkedniük). A világegyetem többi részében nincs szükség semmi másra, csakis a tényekre. Az elektronok és molekulák egy bizonyos módon viselkednek, ebből bizonyos eredmények következnek, és ez minden. Az emberek azonban egy bizonyos módon cselekszenek, s ez már nem minden, mivel mindig is tudtuk, hogy másképpen kellene cselekedniük.

Nos, a dolog különös, és az embernek kísértése támad, hogy hamisan magyarázza. Például megpróbálhatjuk úgy feltüntetni, hogy ha azt mondjuk: egy embernek nem kellene úgy cselekednie, amint tesz, akkor csak ugyanazt véljük, mint amikor azt mondjuk, hogy a kőnek rossz az alakja; nevezetesen, hogy amit az illető tesz, az nem megfelelő nekünk. Ám ez egyszerűen nem igaz. Az az ember, aki a vonaton a sarokülést foglalja el, mivel ő előbb érkezett, és az, aki besurrant a fülkébe, míg hátat fordítottam és ellopta a táskámat, egyaránt kellemetlen. Mégis én csak a másodikat hibáztatom, és nem az elsőt. Arra az emberre, aki véletlenül buktat el, nem haragszom, legfeljebb csak egy pillanatig, amíg észre nem térek. Arra az emberre haragszom, aki szándékosan próbál meg elgáncsolni, még akkor is, ha ez nem sikerül neki. Pedig az első okozott kárt vagy bajt, míg a másik nem. Néha meg az a magatartás, melyet rossznak neveznek, egyáltalán nem kellemetlen nekem, sőt éppen ellenkezőleg. Háborúban mindegyik fél igen hasznosnak találhat egy-egy áruát a másik oldalon. S bár felhasználják és fizetnek neki, az emberiség aljának fogják tekinteni. Így hát nem mondhatjuk, hogy amit másokban tisztességes magatartásnak hívunk, az egyszerűen az a

magatartás, amely történetesen hasznos számunkra. És amit tisztességes magatartásnak tekintünk magunkban, úgy vélem igen nyilvánvalóan, nem azt a magatartást jelenti, amely kifizetődik. Olyan helyzeteket jelent, mint amikor megelégszünk harminc shillinggel, holott három fontot kaphatnánk; amikor tisztességesen elvégezzük az iskolai munkát, bár könnyű lenne csalni; amikor otthagytunk egy lányt, pedig szeretkezni szeretnénk vele; amikor veszélyes területen maradunk, pedig mehetnénk biztonságosabb helyre is; amikor megtartjuk ígéretünket, pedig szívesebben nem tennénk ezt, s amikor megmondjuk az igazat, még akkor is, ha emiatt hülyének néznek minket.

Egyesek azt mondják, hogy bár a tisztességes viselkedés nem azt jelenti, ami egy bizonyos személynek egy adott pillanatban kifizetődik, mégis azt jelenti, ami kifizetődik az egész emberi nemnek, összességében; következésképpen nincs semmi titokzatosság benne. Az emberek végül is rendelkeznek elegendő értelemmel; látják, hogy kinek-kinek csak olyan társadalomban lehet igazi biztonsága és boldogsága, amelyben mindenki megtartja a tisztességes játékszabályokat, s mivel látják ezt, megpróbálnak tisztességesen viselkedni. Az mármost tökéletesen igaz persze, hogy biztonság és boldogság csak olyan egyénektől, osztályoktól, népektől származhat, amelyek becsületesek, tisztességesek és jók egymáshoz. Ez az egyik legfontosabb igazság a világon. De mint magyarázat arra, miért érzünk úgy, ahogy érzünk a jó- és rosszal kapcsolatban, éppen elkerüli a lényegét. Ha azt kérdezzük: "Miért kell önzetlennek lennem?", s az rá a válasz: "Mert jó a társadalomnak", akkor újra feltehetjük a kérdést: "Miért törődjem azzal, mi a jó a társadalomnak, ha csak nekem magamnak is nem jelent valami hasznot?" amire megint csak az a válasz: "Mert önzetlennek kell lenni" - s ez ugyanoda visz vissza bennünket, ahonnan elindultunk. Azt mondjuk, ami az igaz, de ez nem visz minket előbbre. Ha valaki azt kérdezné, mi az értelme a labdarúgásnak, nem volna túl szerencsés azt válaszolni, hogy "gólokat rúgni", mivelhogy a gólrúgásra törekvés maga a játék, nem pedig a játék oka, s tulajdonképpen igazán csak annyit mondhatunk, hogy a labdarúgás: labdarúgás, ami ugyan igaz, de nem érdemes rá szót pazarolni. Ugyanígy, ha valaki azt kérdezi, mi az értelme a tisztességes viselkedésnek, nem volna helyes azt felelni, hogy "használni a társadalomnak", mivel az, hogy megpróbálunk használni a társadalomnak, más szóval önzetlennek lenni (végül is a "társadalom" csak annyit jelent, hogy "mások") egyik összetevője a tisztességes magatartásnak; valójában megint csak azt mondhatjuk, hogy a tisztességes magatartás: tisztességes magatartás. Pontosan ugyanezt mondhattuk volna, ha megálltunk volna annál a megállapításnál, hogy "az embernek önzetlennek kell lenni".

S ez az a pont, ahol most megállok. Az embereknek önzetlennek, tisztességesnek kell lenniük. Nem arról van szó, hogy az emberek önzetlenek, vagy hogy az emberek szeretnek önzetlenek lenni, hanem arról, hogy annak kell lenniük. Az emberi magatartásra vonatkozó erkölcsi törvény, illetve az emberi természet törvénye nem egyszerűen valamiféle tény, mint mondjuk a gravitáció vagy a nehéz tárgyak viselkedésének törvénye. Másrészt az erkölcsi törvény nem csupán képzelődés, mivel nem tudunk megszabadulni a gondolatától, s a legtöbb dolog, amit mondunk vagy gondolunk az emberekről, értelmetlenné válna, ha mégis megszabadulnánk tőle. Sőt, az erkölcsi törvény nemcsak egyszerűen egy megállapítás arra vonatkozóan, hogyan viselkedjenek az emberek a mi saját érdekünkben; ugyanis a rossznak vagy tisztességtelennek mondott magatartás nem egészen ugyanaz, mint a nem megfelelőnek, kellemetlennek talált magatartás, sőt néha még az ellenkezője is lehet. Így tehát ez a szabály a jó- és rosszról, vagy az emberi természet törvénye, vagy bárminek is nevezzük, valamiképpen valós dolog kell hogy legyen, olyan valami, ami tényleg létezik, és nem mi magunk találtuk ki. S közönséges értelemben mégsem olyan tény, mint amilyen tény a tulajdonképpeni magatartásunk. Úgy kezd látszani, mintha el kellene ismernünk, hogy nemcsak egy-, de többfajta realitás is van; hogy ebben a különleges esetben van valami az emberi magatartás közönséges tényein felül és

túl is, ami azonban mégis határozottan valós - egy valódi törvény, amelyet egyikünk sem alkotott, de amelyről érezzük hogy befolyással van ránk.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - Okunk van a nyugtalanságra alpon

Az előző fejezetet azzal a gondolattal fejeztem be, hogy az erkölcsi törvényben valaki vagy valami az anyagi világon túlról férközik hozzánk. S úgy érzem, amikor ehhez a ponthoz értem, egyesek önök közül bosszankodtak. Sőt azt is gondolhatták, hogy becsaptam önöket, gondosan becsomagolva a mondanivalómat, hogy filozófia látszatát keltse az, ami nem több, mint "lelkifröccs". Úgy érezhették, hogy készek figyelni rám addig, amíg úgy vélik, valami újat mondok; de ha a dolgról kiderül, hogy ez is csak vallás, nos, a világ már megpróbálta ezt, és az órát nem lehet visszaállítani. Ha valaki ekként gondolkozna, úgy annak három dolgot szeretnék mondani.

Először, ami az óra visszaállítását illeti. Vajon azt gondolják-e, hogy tréfálok, amikor azt mondom, önök visszaállíthatják az órát, és ha az óra téves, akkor ez gyakran értelmes beavatkozás? De most inkább elkanyarodnék ettől az egész óraötlettől. Valamennyien haladást akarunk. A haladás azonban azt jelenti, hogy közelebb kerülünk ahhoz a helyhez, ahol lenni akarunk. Ha azonban rossz irányba fordulunk, akkor az előrehaladás egyáltalán nem visz bennünket közelebb a célhoz. Ha rossz úton haladunk, akkor az előrehaladás azt jelenti, hogy hátraarcot csinálunk és visszamegyünk a helyes útra; és ebben az esetben az, aki leghamarabb fordul vissza, az a leghaladóbb ember. Mindnyájan tapasztalhattuk ezt, amikor számításokat végeztünk. Ha rosszul kezdtem el egy összeadást, minél hamarabb látom ezt be és kezdem újra, annál gyorsabban boldogulok. Semmi haladó nincs abban, ha makacskodunk és vonakodunk elismerni egy hibát. S úgy vélem, ha a világ jelenlegi állapotát tekintjük, igazán nyilvánvaló, hogy az emberiség valami nagy hibát követett el. Rossz úton vagyunk. S ha így van, vissza kell mennünk. Ha visszamegyünk, az a leggyorsabb út tovább.

Másodszor, az eddig elmondottakból még nem vált eddig igazán "vallásos lelkifröccs". Még nem jutottunk el valamiféle tényleges vallás Istenéhez, még kevésbé a kereszténységnek nevezett sajátos vallás Istenéig. Csak az erkölcsi törvény mögötti valakiig vagy valamiig jutottunk. Semmit sem veszünk a Bibliából vagy az egyházaktól, mindössze azt próbáljuk megvizsgálni, meg tudunk-e állapítani valamit erről a valakiről saját erőnkől. S egészen világossá akarom tenni, hogy amit a saját erőnkől tudunk megállapítani, az megdöbbenő. Erről a valakiről két bizonyítékunk van. Az egyik a mindenség, amelyet alkotott. Ha egyedüli kulcsnak tekintenénk, akkor úgy gondolom, arra a következtetésre kellene jutnunk, hogy egyrészt ez a valaki nagy művész volt (ugyanis a világ nagyon szép), másrészt nagyon könyörtelen és nem barátja az embernek (mivel a mindenség igen veszélyes és riasztó). A másik bizonyíték az erkölcsi törvény, melyet elménkbe ültetett. S ez jobb bizonyíték, mint a másik, mivel ez utóbbi belső információ. Többet tudhatunk meg Istenről az erkölcsi törvényből, mint a mindenségből, éppúgy, mint ahogy többet tudhatunk meg egy emberről, ha beszélgetésére figyelünk, mint ha nézzük például a házat, melyet épített. Nos, ebből a második bizonyítékból arra a következtetésre juthatunk, hogy ez a mindenség mögötti lény rendkívül érdekelt a helyes magatartásban, mint amilyen a tisztességes eljárás, az önzetlenség, a bátorság, a jóhiszeműség, a becsületesség és az igazmondás. Ebben az értelemben egyet kell értenünk a kereszténység és néhány más vallás magyarázatával, hogy Isten "jó", abban az értelemben, hogy megbocsátó, szelíd és megértő. Ám az erkölcsi törvényben semmi könyörületesség sincs. Kemény, mint az acél. Azt mondja, hogy az egyenes dolgot

cselekedjük, s egyáltalán nem látszik törődni azzal, milyen fájdalmas, veszélyes vagy nehéz is azt megtenni. Ha Isten olyan, mint az erkölcsi törvény, akkor nem szelíd. Ezen a ponton most még nincs értelme azt állítani, hogy a "jó" Istenen olyan Istent értünk, aki meg tud bocsátani. Túl gyorsan haladnánk. Csak egy személy tud megbocsátani. S még nem jutottunk el ahhoz az Istenhez, aki személy, csak az erkölcsi törvény mögötti hatalomig, ami sokkal inkább értelem, mint bármi más. De még mindig nagyon kevésbé hasonlít egy személyhez. Ha tiszta, személytelen értelem, akkor semmi értelme sincs arra kérni, hogy tegyen engedményeket nekünk, vagy bocsásson meg, mint ahogy annak se volna értelme, ha a szorzótáblát kérnénk, hogy nézze el, amiért hibás az eredmény. Mindenképpen helytelen választ kell kapnunk. És nincs értelme azt mondani, hogy ha van egy ilyen Isten - egy személytelen, abszolút istenség - , akkor nem kedveljük és nem törődünk többé vele. Az a probléma ugyanis, hogy lényünk egy része az ő oldalán van, és valóban egyetért azzal, hogy helyteleníti az emberi kapzsiságot, csalárdságot és kizsákmányolást. Kérhetjük őt, hogy tegyen kivételt a mi esetünkben, hogy ez alkalommal még bocsásson meg; de alapjában véve tudjuk, hogy ha a világ mögötti hatalom igazán és megváltoztathatatlanul megveti az ilyen magatartást, nem lehet jó. Másrészt meg azt is tudjuk, hogy ha létezik egy ilyen abszolút istenség, akkor cselekedeteink nagy részét gyűlölnie kell. Ez az a borzasztó szorító, amiben benne vagyunk. Ha a mindenséget nem vezérli egy abszolút istenség, akkor hosszú távon minden erőfeszítésünk reménytelen. De ha van, akkor magunkat mindennap ennek az istenségnek ellenségévé tesszük; a legkevésbé sem valószínű, hogy holnap a helyzet jobb lesz, s így esetünk újra reménytelen. Sem nélküle, sem vele nem tudunk meglegni. Isten az egyetlen vigasz, és Ő a végső rémkép is; az, amire mindenképpen szükségünk van, és az is, ami elől leginkább akarunk elrejtőzni. Ő az egyetlen lehetséges szövetségünk, és ellenségeivé tettük magunkat. Egyesek azt mondják, hogy az abszolút jósággal való találkozás valami szórakoztató lenne. Ezeknek újra kell ezt gondolni. Ők még csak játszanak a vallással. A jóság: vagy nagy biztonság, vagy nagy veszély - függően attól, hogyan reagálunk rá. S mi rosszul reagálunk.

S most a harmadik megjegyzés. Amikor úgy döntöttem, hogy valódi témámhoz ilyen kerülővel érkezzem, nem az volt a célom, hogy megrézfáljam önöket. Más okom volt rá; mégpedig az, hogy a kereszténységnek egyszerűen nincs addig értelme, amíg önök szembe nem kerülnek azokkal a tényekkel, amelyeket ismertettem. A kereszténység az embereknek megbánást hirdet és megbocsátást ígér. S ezért (amennyire én tudom) nincs semmi mondanivalója azoknak, akik nem tudják, cselekedtek-e bármi megbánivalót, és nem érzik, hogy szükségük van megbocsátásra. Csak miután felfogtuk, hogy van egy igazi erkölcsi törvény és egy hatalom a törvény mögött, s hogy megszegtek ezt a törvényt és szembeszálltunk ezzel a hatalommal, csak mindezek után és egy perccel sem előbb kezd szólni hozzánk a kereszténység. Amikor betegek vagyunk, csak akkor figyelünk az orvosra. Amikor felfogtuk, hogy helyzetünk csaknem reménytelen, csak akkor fogjuk megérteni, miről beszélnek a keresztények. Magyarázatot adnak arra, hogyan is kerültünk a jelenlegi helyzetbe, hogy ti. egyszerre gyűlöljük és szeretjük a jóságot. Megmagyarázzák, hogyan lehetséges, hogy az erkölcsi törvény mögött rejlő személytelen értelem: Isten, aki ugyanakkor mégis személy. Elmondják, hogyan felelt meg valaki helyettünk e törvény követelményeinek, amelyeknek sem önök, sem én nem tudtunk eleget tenni, hogyan lett emberré maga Isten, hogy megmentse az embert az Isten ítéletétől. Régi történet ez, s ha érdekli önöket, bizonyára megkérdeznek olyanokat, akik több hozzáértéssel tudnak róla beszélni, mint én. Én csak azt kérem az emberektől, hogy nézzenek szembe a tényekkel, hogy megértsék azokat a kérdéseket, amelyekről a kereszténység állítja, hogy meg tudja válaszolni. S ezek igen elriasztó tények. Bárcsak tudnék valami kellemesebbet mondani. Ám azt kell mondanom, amit igaznak tartok. Természetesen egyetérték azzal, hogy hosszú távon a keresztény vallás kimondhatatlan vigaszt nyújt. De nem kezdődik vigasztalással; azzal a rémülettel kezdődik,

amit leírtam, és nincs értelme megpróbálni, hogy eljussunk a vigaszhoz, mielőtt keresztülmentünk volna a réműleten. A vallásnál, éppúgy, mint a háborúban vagy bárhol, a vigasz az a valami, amit nem kaphatunk meg annak révén, hogy keressük. Ha az igazságot keressük, végül találhatunk vigaszt; ha a vigaszt keressük, nem fogjuk megtalálni sem a vigaszt, sem az igazságot, hanem először csak hízélgést és vágyálmokat, s a végén a kétségbeesést. Mindnyájan átmentünk a háború előtt a nemzetközi politikával kapcsolatos vágyálmokon. Itt az ideje, hogy ugyanezt tegyük a vallás terén is.

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: Keresztény vagyok - Ami a törvény mögött rejlik alpont

Összegezzük, amire eddig jutottunk. A kövek, fák és hasonlók esetében az, amit természeti törvénynek nevezünk, csak a kifejezés módja lehet. Amikor azt mondjuk, hogy a természetet bizonyos törvények kormányozzák, ez csak annyit jelent, hogy a természet egy bizonyos módon viselkedik. Az úgynevezett törvények nem valóságosak, nincsenek az általunk észlelt tények fölött és azokon túl. De az ember esetében, mint láttuk, ez már nem áll fenn. Az Emberi Természet vagy a Jó és Rossz törvénye valami olyasmi kell legyen, ami az emberi magatartás valóságos tényei fölött és azokon túl van. Ebben az esetben még valami más is felmerül a valóságos tényeken kívül, egy igazi törvény, amelyet nem mi találtunk ki, s amelynek, tudjuk, engedelmeskednünk kell.

Most azt szeretném fontolóra venni, mit mond ez nekünk a világmindenségről, amelyben élünk. Amióta csak az emberek gondolkodni tudnak, mindig is azon tűnődtek, valójában mi is ez a világmindenség és hogyan jött létre. S nagy vonalakban két nézet alakult ki. Az elsőt materialista nézetnek nevezzük. Akik ezt a nézetet képviselik, úgy vélik, hogy az anyag és tér egyszerűen létezik, mindig is létezett, és senki sem tudja, miért; s hogy ez a bizonyos meghatározott módon viselkedő anyag valamiféle szerencsés véletlen folytán olyan teremtményeket hozott létre, mint mi magunk, akik képesek vagyunk gondolkodni. Óriási véletlen folytán valami behatás érte a napot, s ennek következtében jöttek létre a bolygók; s megint csak nagy véletlen folytán az egyik ilyen bolygón előfordult az élethez szükséges mindenféle vegyi anyag és a megfelelő hőmérséklet, s így ezen a földön életre kelt az anyag egy része; aztán a véletlenek igen hosszú sorozata következtében az élőlények olyanná alakultak, mint mi vagyunk. - A másik a vallásos nézet. (A megjegyzést lásd e fejezet végén.) Eszerint, ami a világmindenségen túl van, az sokkal inkább hasonló az értelemhez, mint bármi máshoz, amit ismerünk. Azaz, tudatos, vannak céljai, és egyes dolgokat előnyben részesít a többivel szemben. S ezen az alapon megalkotta a világmindenséget, előttünk részben ismeretlen célból, de mindenesetre részben azért, hogy magához hasonló teremtményeket hozzon létre, mármint addig a mértékig, hogy értelemmel rendelkező lényeket. Kérem, ne gondolják, hogy az egyik ilyen nézet már régóta fennáll, s hogy a másik csak fokozatosan foglalta el a helyét. Ahol csak gondolkozó emberek voltak, mindkét nézet előfordult. S jegyezzük meg a következőt is. A tudomány által, mindennapi értelemben, nem tudjuk megállapítani, melyik nézet a helyes.

A tudomány kísérletekkel dolgozik. Figyeli, hogyan viselkednek a dolgok. Hosszú távon minden tudományos megállapítás, bármilyen bonyolultnak tűnjék is, valójában valami ilyesmit jelent, hogy például "jan. 15-én 2.20-kor a távcsövet az égnek erre és erre a pontjára irányítottam és ezt és ezt láttam", vagy "beletettem valamennyit ebből az anyagból az edénybe, erre és erre a hőfokra hevítettem, s így és így viselkedett". Ne gondolják, hogy most a tudomány ellen beszélek: csak azt mondom, ami a tudomány feladata. S minél képzetebb

valaki a maga tudományában, úgy vélem, annál inkább fog egyetérteni velem, hogy ebben áll a tudomány feladata, s ez egyúttal igen hasznos és szükséges tevékenység. De hogy miért jön valami még ehhez egyáltalán, s hogy van-e még valami a tudomány által megfigyelt dolgok mögött - valami más -, ez nem tudományos kérdés. Ha van valami a dolgok mögött, akkor az vagy teljesen ismeretlen fog maradni az emberek előtt, vagy pedig különböző módokon ismertté teszi magát. Az a megállapítás, hogy van egy ilyen dolog, és az az állítás, hogy nincs ilyen dolog - egyik sem tudományos. S igazi tudósok nem is állítanak ilyet. Rendszerint csak az újságírók és a népszerű regényírók szednek elő a kézikönyvekből egy-két limlomot az át nem gondolt tudományból, ők lelik kedvüket az ilyesmiben. Végül is ez tényleg csak a józan ész dolga. Tétélezzük fel, hogy a tudomány egykor oly tökéletessé válik, hogy ismer minden egyes részletet a világmindenségben. Vajon nem nyilvánvaló, hogy ezek a kérdések: "miért van a mindenség?", "miért viselkedik úgy, ahogy?", "van-e valami értelme?", akkor is ugyanúgy megmaradnak, mint most?

Nos, a helyzet egészen reménytelen lenne, de valami miatt mégsem az. Van egy dolog, egyetlenegy, az egész világmindenségben, amiről többet tudunk, mint amit megtudhatnánk külső megfigyeléssel. S ez a valami az ember. Mi nemcsak figyeljük az embert, mi magunk is emberek vagyunk. Ebben az esetben, hogy úgy mondjam, belső információval rendelkezünk: benne vagyunk a tudásban. S ezért tudjuk azt, hogy az emberek olyan erkölcsi törvény alatt érzik magukat, amelyet nem maguk készítettek, amelyet nem tudnak egészen elfelejteni, míg ha meg is próbálják, s amelyről tudják, hogy engedelmeskedniük kell neki. Figyeljük csak meg az alábbi megállapítást. Ha valaki kívülálló tanulmányozná az embert - mint ahogyan mi tanulmányozzuk az elektromosságot vagy a káposztát -, nem ismerve nyelvünket és így nem lévén képes arra, hogy bármilyen belső tudást szerezzen rólunk, hanem pusztán csak azt figyelné, hogy mit teszünk, annak soha a legkisebb bizonyítéka sem lenne arra, hogy nekünk van ilyen erkölcsi törvényünk. Hogyan is lenne? Hiszen észlelései csak azt mutatnák, amit teszünk, az erkölcsi törvény pedig arra vonatkozik, amit tennünk kellene. Hasonlóképpen, ha volna bármi is az észlelt tények fölött és mögött a kövek vagy az időjárás esetében, akkor mi, kívülről tanulmányozva azt, sohasem remélhetnénk, hogy felfedezzük azt.

A kérdéssel kapcsolatban a következő a helyzet. Meg akarjuk tudni, hogy a világmindenség csak véletlenül az, ami, vagy van mögötte egy hatalom, mely olyanná teszi, amilyen. Minthogy ez a hatalom, ha létezik, nem az észlelt tények egyike, hanem olyan valóság, amely a tényeket előidézi, e hatalom nem fedezhető fel a tények pusztá megfigyelésével. Csak egyetlen olyan eset van, amikor tudhatjuk, van-e valami több benne, nevezetesen saját esetünk. S ebben az egyetlen esetben azt találjuk, hogy van. Vagy fogalmazzuk meg másképpen. Ha volna egy irányító hatalom a világmindenségen kívül, nem tudná úgy megmutatni magát nekünk, mint a világmindenségen belüli jelenségek egyikét, éppoly kevésbé, mint ahogy egy ház építésze sem lehet egy fal, egy lépcső, egy tűzhely a házban. Egyetlen módon számíthatnánk arra, hogy megmutatkozzék, nevezetesen: önnön bensőnkben mint egy olyan befolyás vagy parancs, amely befolyásolni igyekszik bennünket egy bizonyos módon való viselkedésre. És pontosan ezt vesszük észre magunkban. Nem kellene, hogy ez felkeltse gyanúkat? Az egyetlen olyan esetben, amikor tehát választ várhatunk, kiderül, hogy a válasz: igen; és az összes többi esetben, amikor nem kapunk választ, láthatjuk, hogy miért nem. Tétélezzük fel, valaki azt kérdezné tőlem, hogy amikor kék egyenruhában látok az utcán menni egy embert, aki minden háznál kis papírborítékokat hagy, miért gondolom, hogy azok leveleket tartalmaznak? Azt válaszolhatnám: "Mivel valahányszor egy hasonló kis papírborítékot hagy nálam, az levelet tartalmaz." S ha most azt vetné ez ellen: "De hát ön sosem látta azokat a leveleket, amelyeket az ön véleménye szerint a többiek kézhez kaptak", akkor azt válaszolnám: "Persze hogy nem, és nem is gondolom, hogy látom őket, mivel nem

nekem vannak címezve. Azokat a borítékokat, melyeket nem szabad kinyitnom, azokkal magyarázom, amelyeket kinyithatok." Ugyanez a helyzet ezzel a kérdéssel is. Az egyetlen boríték, melyet kinyithatok, az ember. S amikor ezt teszem, főleg amikor ezt a saját embert nyitom fel, amely saját magam vagyok, azt tapasztalom, hogy nem létezem önállóan, egy bizonyos törvény alatt állok; hogy valaki vagy valami azt akarja, hogy bizonyos módon cselekedjem. Persze nem képelem, hogy ha egy kő vagy egy fa belsejébe hatolhatnék, akkor ugyanezt találnám, mint ahogy azt sem képelem, hogy a többi ember az utcában ugyanazt a levelet kapja, amit én. Például úgy képelem, azt találnám, hogy a kő engedelmeskedni tartozik a nehézségi erőnek, hogy amíg a levelek feladója csak azt mondja nekem, hogy engedelmeskedjem emberi természetem törvényének, addig a követ kényszeríti, hogy engedelmeskedjék a saját (kő) természeti törvényének. De úgy vélem, mindkét esetben úgy találnám, hogy van a leveleknek egy úgynevezett feladója, egy hatalom, egy igazgató, egy vezető a tények, jelenségek mögött.

Ne gondolják, hogy gyorsabban haladok a kelleténél. Még száz mérföldre sem vagyok a keresztény teológia Istenétől. Csak odáig jutottam, hogy van valami, ami irányítja a világmindenséget, s a jó megtételére serkentve törvényként jelenik meg bennem, s miatta támad felelősségérzet bennem, és miatta érzem magam kényelmetlenül, ha rosszat teszek. Úgy vélem, azt kell feltételeznünk, hogy ez a valami sokkal inkább értelem, mint bármi más ismert dolog, mivel végül is az egyetlen más dolog, amit ismerünk, az anyag, és aligha képzelhetjük, hogy egy darabka anyag utasításokat adjon. Természetesen nem szükséges, hogy nagyon hasonlítson az értelemhez, még kevésbé egy személyhez. A következő fejezetben megvizsgáljuk, megfeythetünk-e vele kapcsolatban valamivel többet. Az elmúlt száz évben sok üres hízelgés hangzott el Istennel kapcsolatban. Nem ezt fogom nyújtani, ne számítsanak erre.

Megjegyzés. - Amikor ez a fejezet rádióadásban ment, rövidség kedvéért csak a materialista és a vallásos felfogást említettem. A teljesség kedvéért azonban meg kell említenem a közbeeső nézetet is, melyet életerő-filozófiának, alkotó evolúciónak vagy eredő evolúciónak neveznek. Legszellemesebben Bernard Shaw műveiben jutott kifejezésre, de a legmélyebben Bergsonnál. Akik ezt a nézetet vallják, azt állítják, hogy azokat az apró változásokat, amelyek következtében az élet ezen a bolygón a legalacsonyabb formáktól az emberig eljutott, nem a véletlen, hanem egy bizonyos életerőnek az "igyekezete" vagy "céltudatossága" idézte elő. Amikor ezt halljuk, meg kell kérdeznünk, vajon az életerőn ezek az emberek olyasvalamit értenek, ami értelemmel rendelkezik, vagy sem. Ha igen, akkor "a létbe életet hozó és azt tökéletességre vivő értelem" valójában egy Isten, és nézetük így azonos a vallásossággal. Ha nem, akkor mi értelme van azt mondani, hogy egy értelem nélküli valami "igyekszik", vagy hogy "céljai" vannak? Ez nézetem szerint végzetes hibája ennek a felfogásnak. Hogy miért oly vonzó sokak számára ez az alkotó evolúció, annak egyik oka az, hogy sokat nyújt az embernek az istenhit érzelmi vigaszából és semmit sem a kevésbé kellemes következményekből. Amikor jól érezzük magunkat, süt a nap, és az ember nem akarja elhinni, hogy az egész világ csak atomok gépies tánca, akkor jó lehet arra gondolni, hogy ez a nagy, misztikus erő keresztülvonul a századokon, s minket a hátán hordoz. Amikor viszont valami meglehetősen rosszat akarunk tenni, akkor ez az életerő, amely csak egy vak erő mindenféle erkölcsi tartalom és értelem nélkül, sosem fog úgy összekülönbözni velünk, mint az az aggasztó Isten, akiről gyermekként tanultunk. Az életerő egyfajta szelíd Isten. Bekapcsolhatjuk, ha úgy akarjuk, de különben nem háborít bennünket. Csupa vallásos érzélem és semmibe sem kerül. Az életerő lenne a legnagyobb teljesítmény a vágyálmak terén, amit a világ eddig látott?

A felfedezések.hu engedélyével

C. S. Lewis: A gyakorlati következtetés alpont

Krisztus tökéletes engedelmisséget és megalázkodást vállalt: tökéletest azért, mert Isten volt, engedelmisséget és megalázkodást azért, mert ember volt. A keresztény hit mármost azt tartja, hogy ha valamiképpen osztozunk Krisztus alázatában és szenvedésében, akkor osztozni fogunk a halál fölötti diadalában is, új életre találunk halálunk után, és abban tökéletes és tökéletesen boldog lényekké válunk. Ez sokkal többet jelent annál a törekvésünknel, hogy megpróbáljuk követni az Ő tanítását. Az emberek gyakran felteszik a kérdést, mikor következik be az új lépés az evolúcióban, a lépés az emberen túl lévő valami irányában. A keresztény nézet szerint azonban ez már megtörtént. Krisztus személyében egy újfajta ember jelent meg; s azt az új életet, ami benne kezdődött, belénk kell ültetni.

Hogyan történjék ez? Nos, emlékezzünk vissza, hogyan szereztük régi, "közönséges" életünket. Másoktól kaptuk azt, apánktól - anyánktól és valamennyi ősünktől, beleegyezésünk nélkül - méghozzá egy igen különös folyamatban, amely élvezettel, kinnal és veszéllyel jár. Olyan folyamatban, amit soha nem találtunk volna ki. Sokan évekig törjük a fejünket gyermekkorunkban, hogy kitaláljuk, és számos gyerek nem hiszi el, amikor először megmondják neki. Nem hiszem, hogy hibáztatnám őket ezért, mert a dolog tényleg különös. Nos, az az Isten, aki ezt a folyamatot elrendezte, ugyanaz az Isten, aki elrendezi, hogyan terjedjen el az új, a krisztusi élet. Fel kell készülnünk arra, hogy ez is különös lesz. Isten nem kérdezett meg bennünket, amikor kitalálta a szexet, és akkor sem, amikor a másikat találta ki. Három valami van, ami a krisztusi életet terjeszti el bennünk: a keresztség, a hit és az a misztikus cselekedet, amelyet a különféle keresztények különböző nevekkkel jelölnek meg, mint pl. szentáldozás, mise, úrvacsora. - Legalábbis az említett három az általános módszer. Nem állítom, hogy nincsenek különleges esetek, amikor e módszerek nélkül terjed a krisztusi élet. Nincs időm arra, hogy különleges eseteket vizsgáljak, és nem is ismerem eleget. Ha egypár perc alatt akarjuk elmondani valakinek, hogyan juthat Edinburghba, biztosan a vonatokat fogjuk csak említeni. Pedig mehetne hajóval vagy repülővel is, de ezt aligha fogjuk említeni. - S arról sem mondok semmit, hogy melyik a leglényegesebb e három tényező közül. Metodista barátom azt szeretné, ha többet mondanék a hitről, és viszonylag kevesebbet a másik kettőről. Ám ezzel most nem foglalkozom. Mindenki, aki azt vallja, hogy keresztény doktrínát tanít, tulajdonképpen mind a három igénybevételét fogja nekünk javasolni, és jelen célunkra ez elég is.

Én magam nem tudom belátni, miért ezek a tényezők az újfajta élet közvetítői. De ugyanakkor, ha valaki véletlenül nem tudná, sohasem láttam semmilyen kapcsolatot egy bizonyos fizikai élvezet és egy új emberi lény e világon való megjelenése között. A valóságot úgy kell vennünk, ahogy szembetalálkozunk vele: nem sok értelme volna arról fecsegni, hogy milyen kellene hogy legyen, vagy hogy milyet vártunk volna. S jóllehet nem látom be, miért van így, meg tudom mondani, miért hiszem, hogy így van. Azt már elmagyaráztam, miért kell hinnem, hogy Jézus Isten volt és az ma is. Márpedig világos és történelmi tény, Jézus azt tanította követőinek, hogy ily módon lehet az új életben részesülni. Más szavakkal, az Ő szavahihetősége alapján hiszem ezt. Ne ijedjünk meg ettől a szótól. Szavahihetőség alapján elhinni dolgokat csak annyit jelent, hogy ezeket azért hisszük, mert valaki olyan mondta ezeket nekünk, akit megbízhatónak tartunk. Mindannak, amit hiszünk, kilencvenkilenc százalékát szavahihetőség alapján hisszük el. Hiszem, hogy van egy bizonyos hely, amit New

Yorknak hívnak. Én magam még nem láttam. Elvont okoskodással nem tudom bebizonyítani, hogy kell egy ilyen helynek lennie. Azért hiszem mégis, mert megbízható emberek mondták. A közönséges ember elhiszi a naprendszert, az atomokat, az evolúciót és a vérkeringést - szavahihetőség alapján, mivel a tudósok ezt mondják. Egyikünk sem látta a normann hódítást vagy az Armada vereségét. Senki sem tudja ezeket pusztán logikával bebizonyítani úgy, mint ahogy a matematikában bizonyítunk bizonyos tételeket. Egyszerűen azért hisszük el ezeket mégis, mert akik látták az eseményeket, leírták, és írásban hagyták ránk őket, tulajdonképpen szavahihetően. Az olyan valakinek, aki más dolgokban éppen úgy szembeszegül a szavahihetőséggel, mint egyesek a vallás terén teszik, bele kell törődnie abba, hogy egész életében semmit sem fog tudni.

Ne gondolják, hogy a keresztséget, a hitet és a szentáldozást úgy akarom beállítani, mintha ezek elegendők volnának ahelyett, hogy magunk is erőfeszítéseket tennénk Krisztus követésére. Természetes életünk szüleinktől származik; de ez nem jelenti azt, hogy fenn is marad, ha nem törődünk vele. Elveszthetjük vigyázatlanságból, el is dobhatjuk magunktól öngyilkossággal. Táplálnunk kell és gondoznunk kell; de ne felejtjük, nem mi alkottuk, mi csak fenntartjuk azt az életet, amelyet más valakitől kaptunk. Hasonlóképpen: a keresztény is elvesztheti a beleültetett krisztusi életet, és erőfeszítéseket kell tennie annak fenntartására. De még a legjobb keresztény, aki valaha is élt, sem tesz semmit önnön erejéből, csupán táplálja és védelmezi azt az életet, amelyet saját erejéből sohasem lett volna képes megszerezni. S ennek gyakorlati következményei vannak. Mindaddig, amíg természetes élet van a testünkben, ez az élet sok mindent fog tenni testünk helyrehozatala érdekében. Ha megvágjuk, egy bizonyos mértékig begyógyul, míg a holttest nem teszi ezt. Az eleven test nem olyasmi, ami sohasem sérül meg, hanem olyasmi, ami bizonyos mértékig ki tudja javítani önmagát. Ugyanígy, a keresztény ember nem olyan, aki sohasem lesz rossz, hanem aki képes a megbánásra, képes összeszedni magát és újrakezdeni az életet minden egyes botlás után, mivel krisztusi élet van benne, amely mindig meggyógyítja, és képessé teszi őt arra, hogy (bizonyos fokig) megismételje azt a fajta önkéntes halált, amit Krisztus Maga halt.

Ezért van a keresztény más helyzetben, mint a többi ember, aki megpróbál jó lenni. Azt remélik: azzal, hogy jók, tetszeni fognak Istennek, ha van; ha pedig úgy gondolják, hogy nincs, akkor legalább azt remélik, hogy elnyerik a jó emberek helyeslését. A keresztény azonban úgy véli, hogy minden jó, amit tesz, a benne lévő krisztusi életből származik. Nem azt gondolja, hogy Isten szeretni fog minket, mert jók vagyunk, hanem hogy Isten jókká tesz bennünket, mert szeret minket; éppúgy, mint ahogy az üvegház teteje nem azért vonzza a napfényt, mert fényes, hanem azért lesz fényes, mert a nap rásüt.

Azt is hadd mondjam meg egészen világosan, hogy amikor a keresztények azt mondják, krisztusi élet van bennük, akkor nem egyszerűen valami szellemi vagy erkölcsi dologra gondolnak. Amikor azt mondják, hogy "Krisztusban" vannak, vagy Krisztus "bennük", az nem egyszerűen annak kifejezőmódja, hogy Krisztusra gondolnak és Őt utánozzák. Úgy vélik, hogy Krisztus valóban rajtuk keresztül működik; hogy a keresztények egésze az a fizikai szervezet, amelyen keresztül Krisztus cselekszik, hogy mi vagyunk az Ő ujjai és izmai, testének sejtjei. S ez talán megmagyaráz egy és mást. Megmagyarázza például, hogy ez az új élet miért nem terjed pusztán szellemi cselekedetek révén, mint a hit, hanem testi cselekedetekkel is, mint a keresztség és a szentáldozás. Nem pusztán valamely gondolat terjedése ez; inkább olyan, mint az evolúció - biológiai, szuperbiológiai tény! Nincs értelme, hogy megpróbáljunk szellemibbek lenni Istennél. Isten sohasem tervezte az embert pusztán szellemi lénynek. Ezért használ olyan dolgokat, mint a kenyér és a bor, ahhoz, hogy új életet

öntsön belénk. Ezt durvának és anyagiásnak gondolhatnánk. De nem úgy az Isten: Ő találta ki az evést. És kedveli az anyagot. Hiszen Ő találta ki.

S van itt még valami, ami egykor elgondolkoztatott. Nem borzasztóan igazságtalan, hogy ez az új élet csak azokra korlátozódjék, akik már hallottak Krisztusról és képesek hinni Benne? Azonban az az igazság, hogy Isten nem mondotta meg nekünk, mi a rendelkezése a többiekkel. Azt tudjuk, hogy az embert csak Krisztus mentheti meg; azt azonban nem tudjuk, vajon csak azok menthetők-e meg Általa, akik ismerik Őt. Ámde miközben a kívülálló emberek miatt aggódunk, a legésszerűtlenebb, amit tehetünk, az lenne, ha magunk is kívül maradnánk. A keresztények Krisztus testét képezik, azt a szervezetet, amelyen keresztül Ő működik. Minden gyarapodás ebben a testben arra képesíti őt, hogy többet tegyen. Ha segíteni akarunk a kívülállóknak, akkor saját kis sejtünket hozzá kell csatolni Krisztus testéhez, hiszen egyedül Ő tud nekik segíteni. Ha levágjuk egy ember ujját, az igen furcsa módja volna annak, hogy több munkára ösztönözzük. Van még egy másik ellenvetés is. Miért érkezik Isten erre az ellenség által megszállt világra titokban, és miért kezdeményez valamiféle titkos társaságot, hogy az ördögöt aláaknázza? Miért nem támadja meg nyíltan? Vajon azért, mert nem elég erős? Nos, a keresztények úgy hiszik, hogy erővel fog eljönni, de nem tudjuk, mikor. Azt azonban kitalálhatjuk, miért késlekedik. Lehetőséget akar nekünk adni arra, hogy önként álljunk az Ő oldalára. Nem feltételezem, hogy Önök vagy én nagyra tartottunk volna egy olyan franciát, aki addig várt, míg a szövetségesek bevonultak Németországba, és akkor jelentette volna ki, hogy a mi oldalunkon áll. Isten el fogja foglalni ezt a világot. De kíváncsi vagyok, vajon azok, akik Istentől azt várják, hogy nyíltan és közvetlenül avatkozzék bele a világba, felfogják-e teljesen, milyen is lesz, ha megteszi. Ha ez bekövetkezik, az a világ végét jelenti. Amikor a szerző megjelenik a színen, a játéknak vége. Nos hát, rendben, Isten el fogja foglalni a világot; de mi értelme lesz akkor azt mondani, hogy az Ő oldalán vagyunk, amikor az egész mindenség "eloszlik, mint a buborék", és lesújt valami, amire még álmunkban sem gondoltunk: egyeseknek oly szép, és oly borzalmas másoknak, hogy senkinek sem lesz választása? Akkor Isten nem visel álöltözéket; megjelenése oly lenyűgöző lesz, hogy ellenállhatatlan szeretet vagy ellenállhatatlan borzalom keletkezik mindenkiben. Akkor túl késő lesz állást foglalni. Nincs értelme azt mondani, hogy le akarunk feküdni, akkor, amikor már lehetetlen felállni. Nem a választásnak ideje lesz az: hanem az az idő, amikor felfedezzük, hogy a valóságban melyik oldalt választottuk, akár rájövünk előbb, akár nem. Most, ma, ebben a pillanatban van lehetőségünk arra, hogy a helyes oldalt válasszuk. Isten azért késlekedik, hogy megadja nekünk ezt a lehetőséget. De ez nem fog örökké tartani. Vagy el kell fogadnunk, vagy ott kell hagynunk.

A felfedezések.hu engedélyével